

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ



ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Γ' Λυκείου

Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα

Θρησκευτικά Γ΄ Λυκείου

Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος

Το έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με την ευθύνη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό» «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών». Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη, τον σχεδιασμό και τη μορφοποίηση του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά Γ΄ Λυκείου εργάστηκαν αμισθί η Κυριακή Τριανταφυλλίδου, ΜΑ Διδακτικής Θρησκευτικών, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, μέλος της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων Λυκείου, και ο Εμμανουήλ Παπαϊωάννου, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Εικονογράφηση εξώφυλλου, οπισθόφυλλου και σσ. 6, 23, 47:

Σοφία Παπαθανάση – Βγόντζα, εικαστικός, εικονογράφος.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Έντυπο προσωρινό υλικό στα

Θρησκευτικά Γ' Λυκείου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΑΘΗΝΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί έναν φάκελο υλικού, προκειμένου να αξιοποιηθεί σε συνδυασμό με τον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Λυκείου (2016), στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών. Οι πηγές - κείμενα και εικόνες - αποτελούν αφορμές για ποικίλες συμμετοχικές δραστηριότητες, προβληματισμούς και συζητήσεις, αλλά και οδοδείκτες για την κριτική ερμηνεία, κατανόηση και αποκωδικοποίηση της σχέσης θρησκείας και σύγχρονου κόσμου. Ελπίζουμε και ευχόμαστε το μάθημα να ενθαρρύνει την ανάληψη προσωπικής ευθύνης, την αυτογνωσία, τον σεβασμό, και την αλληλεγγύη.

ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

1. Επιστήμη
2. Τεχνολογία
3. Γενετική
4. Οικολογία

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

1. Πλούτος
2. Εργασία
3. Συμβίωση
4. Επανάσταση

ΟΡΑΜΑ

1. Ειρήνη
2. Δικαιοσύνη
3. Ευτυχία
4. Μεταμόρφωση

ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

Επιστήμη

Τεχνολογία

Γενετική

Οικολογία



ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ**1. Επιστήμη και θρησκεία**

[...] Λένε ότι η επιστήμη τα καταφέρνει όλα, ότι δεν υπάρχει στην φύση μυστικό που η επιστήμη δεν μπορεί να ανακαλύψει. Εμείς τι μπορούμε να απαντήσουμε σ' αυτά;

Θα τους απαντήσουμε το εξής: Έχετε απόλυτο δίκαιο. Δεν μπορούμε να περιορίσουμε την ανθρώπινη διάνοια που ερευνά την φύση. Ξέρουμε ότι σήμερα η επιστήμη γνωρίζει μόνον ένα μέρος απ' αυτά που θα έπρεπε εμείς να ξέρουμε για την φύση. Γνωρίζουμε επίσης ότι οι δυνατότητες της επιστήμης είναι μεγάλες. Σ' αυτό έχουν δίκαιο και δεν το αμφισβητούμε. Τι λοιπόν αμφισβητούμε εμείς; Γιατί δεν αρνούμαστε την θρησκεία όπως το κάνουν αυτοί και δεν την θεωρούμε αντίθετη προς την επιστημονική γνώση; Μόνο γιατί ... είμαστε σίγουροι πως εκτός από τον υλικό κόσμο υπάρχει άπειρος και ασύγκριτα υψηλότερος πνευματικός κόσμος... και πάνω απ' αυτόν υπάρχει Μέγας και Παντοδύναμος Θεός. Αυτό που εμείς αμφισβητούμε είναι το δικαίωμα της επιστήμης να ερευνά με τις μεθόδους της τον πνευματικό κόσμο. Διότι ο πνευματικός κόσμος δεν ερευνάται με τις μεθόδους που ερευνούμε τον υλικό κόσμο. Οι μέθοδοι αυτές είναι εντελώς ακατάλληλες για να ερευνούμε μ' αυτές τον πνευματικό κόσμο.

«Από πού γνωρίζουμε ότι υπάρχει ο πνευματικός κόσμος; Ποιος μας είπε ότι υπάρχει»; Αν μας το ρωτήσουν... θα τους απαντήσουμε το εξής: «μας το είπε η καρδιά μας». Διότι υπάρχουν δύο τρόποι για να γνωρίσει κανείς κάτι. Ο πρώτος είναι αυτός ... τον οποίο χρησιμοποιεί η επιστήμη για να γνωρίσει τον υλικό κόσμο. Υπάρχει όμως και ένας άλλος τρόπος, που η επιστήμη δεν τον ξέρει και δεν θέλει να τον ξέρει. Είναι η γνώση μέσω καρδιάς. Η καρδιά μας δεν είναι μόνο το κεντρικό όργανο του κυκλοφοριακού συστήματος, είναι και όργανο με το οποίο γνωρίζουμε τον άλλο κόσμο και αποκτάμε την ανώτατη γνώση. Είναι το όργανο που μας δίνει την δυνατότητα να επικοινωνούμε με τον Θεό και τον άνω κόσμο. Σ' αυτό μόνο, εμείς διαφωνούμε με την επιστήμη. Εκτιμώντας τις μεγάλες επιτυχίες και τα κατορθώματα της επιστήμης, καθόλου δεν αμφισβητούμε την μεγάλη της σημασία και δεν περιορίζουμε την επιστημονική γνώση. Εμείς, λέμε μόνο στους επιστήμονες «δεν έχετε εσείς την δυνατότητα με τις μεθόδους σας να ερευνάτε τον πνευματικό κόσμο, εμείς όμως μπορούμε να το κάνουμε με την καρδιά μας».

Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, *Λόγοι και Ομιλίες*

**ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ****2. Δημιουργία του κόσμου: Επιστήμη και θεολογία**

Η αλήθεια του ανθρώπου συνδέεται αδιάρρηκτα με την υπόλοιπη υλική κτίση. Η αλήθεια αυτή θεμελιώνεται στο ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε από τον Θεό στο τέλος της Δημιουργίας και αφού είχε προηγηθεί η δημιουργία του υλικού κόσμου και όλου του ζωικού βασιλείου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα γνωστικά συστήματα ο άνθρωπος εμφανίζεται πριν δημιουργηθεί ο υλικός και ζωικός κόσμος. Στην Αγία Γραφή συμβαίνει το αντίστροφο. Αυτό δηλώνει την εξάρτηση του ανθρώπου από όλη την προηγούμενη δημιουργία και ιδιαίτερα από το ζωικό βασίλειο.

Η θεωρία της εξελίξεως και, εδώ άπτομαι ίσως ευαισθησιών, κανένα πρόβλημα δεν παρουσιάζει για τη θεολογία από την άποψη αυτή. Αντίθετα είναι ευπρόσδεκτη κατά το ότι αποδεικνύει ότι ο άνθρωπος είναι άρρηκτα δεμένος με την υπόλοιπη υλική κτίση, καθώς και κατά το ότι η νοημοσύνη για την οποία τόσο πολύ καυχάται και με την οποία καθυποτάσσει και εκμεταλλεύεται την υλική κτίση, δεν αποτελεί αποκλειστικό ιδίωμα του ανθρώπου αλλά μόνο διαφορά βαθμού όχι είδους από τα ζώα, όπως παρατήρησε ο Δαρβίνος. Η θεωρία της εξελίξεως στη σοβαρή και όχι στη γελοιοποιημένη εκδοχή της, καταγωγή από τον πίθηκο κ.λπ., αναφέρεται όχι στο ποιος αλλά στο πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος. Και μόνο η σύγχυση των δύο αυτών ερωτημάτων, όπως συμβαίνει σε μια φονταμενταλιστική προσέγγιση της γραφής, μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη χριστιανική πίστη. Μια προσεκτική μελέτη των ομιλιών του Μ. Βασιλείου στην «Εξαήμερο» πείθει περί της εξελικτικής δημιουργίας των ειδών. Θεολογία και βιολογία δεν έχουν λόγο να αντιδικούν στο ζήτημα αυτό.

Ιωάννης Ζηζιούλας, μητρ. Περγάμου,
Ο άνθρωπος και το περιβάλλον: Ορθόδοξη θεολογική προσέγγιση

3.



Κριστιάνο Μπάντι, *Ο Γαλιλαίος αντιμετωπίζει την Ιερά Εξέταση*

4. Πίστη και λογική

Δεν νομίζω ότι πρέπει να πιστέψω ότι ο ίδιος ο Θεός που μας προίκισε με αισθήματα, λογική και διάνοηση, μας έχει ζητήσει να παραιτηθούμε από τη χρήση τους.

Γαλιλαίος

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

1. Τεχνολογικός μεσσιανισμός

Ο τεχνολογικός μεσσιανισμός αποτελεί εξ αρχής τον πυρήνα του νεωτερικού πνεύματος. Είναι η πίστη ότι η τεχνολογική εξέλιξη θα οδηγήσει α) στην εξίσωση των προσβάσεων στη γνώση (θα μαθαίνεις ό,τι θέλεις, «πατώντας ένα κουμπί») και β) στην «κοινωνία της αφθονίας», με όλα τα αγαθά «προσιτά στους πάντες». Παρά τα μυθολογούμενα για την «αθηρησκευτικότητά» του, ο νεωτερικός άνθρωπος είναι βαθύτατα θρησκευτικός. Η νεωτερικότητα έχει το ισχυρότερο και το πιο πλήρες σύστημα θρησκείας που έχει φανεί στην ιστορία. Με βαθιά πίστη. Τεράστιο, αλλά προπαντός, εκκλησιαστικού κύρους ιερατείο (κάθε λογής «ειδικών»). Πάνδημη δημόσια λατρεία (στα πολυκαταστήματα και στην τηλεόραση). Η θρησκεία αυτή είναι ο τεχνολογικός μεσσιανισμός. Η πίστη ότι η Επιστήμη και η Τεχνολογία θα λύσουν όλα τα προβλήματα και θα φέρουν στον άνθρωπο την ευτυχία.

Θεόδωρος Ζιάκας, *Ο νεωτερικός μεσσιανισμός*

2. Το τεχνικό πνεύμα και ο σύγχρονος άνθρωπος

Το τεχνικό πνεύμα επικράτησε στην Ευρώπη, όταν η λύτρωση που πρόσφερε η Εκκλησία έπαψε να είναι κέντρο και σκοπός της ζωής των ανθρώπων. Από την άποψη αυτή η τεχνική παρουσιάζεται σαν διάδοχος του Χριστιανισμού. Αυτό δεν έγινε όταν η πίστη συνάρπαζε τον άνθρωπο, αλλά όταν ο άνθρωπος αναζήτησε την σωτηρία του στον κόσμο αυτόν, όταν προσπάθησε να νικήσει τον θάνατο με τις δικές του δυνάμεις... Όταν... άρχισε να συγκεντρώνει όλες του τις προσπάθειες σε ετούτη τη ζωή. [...]

Αυτό ήταν το εσωτερικό κίνητρο της τεχνικής αφοσίωσης του ανθρώπου, το να νομίζει ότι κατακτά την αθανασία με ό,τι αυτός κατορθώνει. Γι' αυτό, στην αρχή του δρόμου της απιστίας, όταν ο άνθρωπος νόμισε ότι δεν χρειάζεται τον Θεό, τότε ακριβώς σκέφτηκε να μιμηθεί τις θεϊκές ικανότητες! [...] Παραμερίστηκε ο Θεός από την καθημερινότητα των ανθρώπων, αντικαθιστάμενος από τις τεχνικές δυνατότητες, και ο άνθρωπος άρχισε «να κάνει δικές του» μία-μία τις θεϊκές ιδιότητες. Ο Θεός δεν δεσμεύεται από τον χρόνο, άρχισε και ο άνθρωπος να υπερπηδά τα χρονικά φράγματα. Ο Θεός δεν δεσμεύεται από τον χώρο, γίνεται και ο άνθρωπος «πανταχοῦ παρών καί τά πάντα πληρῶν». Μέρα με την ημέρα η παντοδυναμία γίνεται ανθρώπινη ιδιότητα, δεν έχει βεβαίως ακόμα την δύναμη να δημιουργεί ζωή, τροποποιεί όμως τις μορφές της και όπως δείχνουν τα πράγματα είναι ικανός να καταστρέψει «το θεϊκό κατόρθωμα». [...]

Το τελευταίο υπερβατικό οχυρό, ο θάνατος, μένει απόρθητο. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν διαθέτει χρόνο να σκεφτεί το ενδεχόμενο της διακοπής των ασχολιών-επιθυμιών του, υπό του θανάτου. Συνήθειες παγιωμένες· νόμιμα και μη ναρκωτικά· υπνωτικά και αναλγητικά πάσης φύσεως· εξαφανίζουν την αντίσταση του σώματος και του πνεύματος και φυσικά πολύ περισσότερο εξαφανίζουν την υποψία ενός τέλους. Δεν αρνείται, απλά λησμονεί τον Θεό ο σημερινός άνθρωπος, όπως δεν αποφεύγει τον θάνατο, αλλά απλά με τη ρύθμιση των σωματικών δυσκολιών (σύγχρονη ιατρική) παρακάμπτει την παρουσία του.

Σπύρος Κυριαζόπουλος, *Η Καταγωγή του Τεχνικού Πνεύματος*

3. Τεχνολογία και Θεολογία

Η τεχνολογία ... επαγγέλλεται την απελευθέρωση του ανθρώπου από την ανάγκη, αλλά δεν την εξασφαλίζει. Η τεχνοκρατία μπορεί να επιθυμεί ένα καλύτερο μέλλον για όλους μας, αλλά δεν είναι σε θέση να σιγουρέψει κανέναν μας, για την αίσια έκβαση των εφαρμογών της επιστήμης στην καθημερινή μας ζωή. Υπάρχει κάτι που διαφεύγει από τα όρια της τεχνικής. Αυτό είναι η ανθρώπινη ελευθερία. Το καίριο, κύριο και ζωτικό αίτημα δεν είναι η πρόοδος, η ευημερία, η ανάπτυξη, η ποσοτική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ή ακόμα και η βελτίωση των βιοτικών όρων της καθημερινότητας, αλλά είναι η ποιότητα της ζωής μας, η ελευθερία και η ανθρωπιά, δηλαδή η βιωσιμότητα του βίου μας. Το πρόβλημα δεν είναι η μετάβαση από τη «σκάφη» στο ηλεκτρικό πλυντήριο, έστω με «βιολογικό πλύσιμο», αλλά είναι η μετάβαση από την ανάγκη στην ελευθερία, από τον απανθρωπισμό στον εξανθρωπισμό της κοινωνίας μας, από την ποσοτική αύξηση στην ποιοτική ανάπτυξη, από το οικονομικό κέρδος στο οικονομικό όφελος. Αλλιώςτικά μπορεί ο «Θαυμαστός, Καινούργιος Κόσμος» να γίνει μια απέραντη φυλακή πολυτελείας ή ένα ευρύχωρο κλουβί ανέσεων. Σε αυτό όμως το αίτημα για τη μετάβαση από την ανάγκη στην ελευθερία κι από την απανθρωπιά στην ανθρωπιά μπορεί να αποδειχθεί δραστική η παρέμβαση της θεολογίας. Εκεί ακριβώς μπορεί σήμερα πια να γίνει λόγος για τις σχέσεις της θεολογίας με την τεχνολογία. Η τεχνική χρειάζεται τη θεολογία μόνο εκεί που υστερεί, σε κάτι το οποίο διαφεύγει των ορίων της.

Κι αυτό που στερείται η τεχνολογία είναι η διασφάλιση της ελευθερίας του ανθρώπου, η κατοχύρωση της ανθρωπιάς του, η εγγύηση της ποιότητας της ζωής του, με δύο λόγια, η νοηματοδότηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Το κοινό σημείο θεολογίας και τεχνολογίας είναι ότι κι οι δύο προλογίζουν την ανθρώπινη ελευθερία, ενδιαφέρονται γι' αυτήν και ασχολούνται άμεσα μαζί της. Η διαφορά τους έγκειται στον τρόπο πρόσβασης: Ενώ η τεχνολογία κινείται στον άξονα της μετάβασης από την ανάγκη στην ελευθερία, η θεολογία λειτουργεί στο πεδίο των σχέσεων της αγάπης με την ελευθερία. Εκείνο που η θεολογία προσθέτει στην απελευθέρωση του ανθρώπου είναι η αγάπη, με την οποία δυναμιτίζει την ανάγκη και προλογίζει την ελευθερία.

Μάριος Μπέγγος, *Τεχνολογία και Θεολογία*

4. Ορθόδοξη Θεολογία και Τεχνολογία

Μπροστά στο δίλημμα μιας τεχνολογίας *a priori* καταδικασμένης να εξαργυρώνει την πρόοδο με βαρύ τίμημα για τον πλανήτη και τους κατοίκους του και μιας οικολογίας εγκλωβισμένης σε ονειροφантаσίες, η θεολογία καλείται να επεξεργαστεί τη δική της ιδιαίτερη κατάθεση. Στο πλαίσιο της το δίλημμα υπερβαίνεται διαλεκτικά: [...] Το αίτημα δημιουργικής επεμβάσεως στον κόσμο διασώζεται, η επέμβαση, όμως, αυτή παύει να είναι βάνουση και αυθαίρετη, αλλά πραγματώνεται ως υπακοή στο θείο θέλημα... Προϋπόθεση της τεχνολογικής ανάπτυξης δεν είναι πια ο αλαζονικός ατομικισμός, αλλά η υπεύθυνη προσωπική αναφορά προς τον Τριαδικό Θεό. Το αυτονομημένο άτομο και οι επιθυμίες που απορρέουν από την αυθαίρετη βούλησή του (απόκτηση δύναμης, κέρδους, ευημερίας, ευτυχίας κ.α.), υποχωρούν και περιστέλλονται από τη στιγμή που ο άνθρωπος αποφασίζει να αντιπροσφέρει ευχαριστιακά τον κόσμο στο Δημιουργό του. Γνώμη μου είναι ότι μια τέτοιου είδους προσφορά μπορεί να διενεργηθεί και μέσω της τεχνολογίας. Από ύβρη και βλασφημία, δηλαδή, να γίνει η τεχνολογία δοξολογία και προσευχή... να επανατοποθετηθεί σε νέες βάσεις. Από κριτική αμφισβήτηση και ανατροπή του θείου σχεδίου για τον κόσμο, μπορεί να γίνει φύλακας και αρωγός του. Η ελεύθερη συνέργεια του ανθρώπου στο έργο του Θεού, επομένως, μπορεί να μεταμορφώσει εκ βάθρων τον σύγχρονο τεχνικό πολιτισμό, ώστε δια της τεχνολογικής παρεμβάσεως και προόδου να σημαίνεται και να προεικονίζεται η προσδοκώμενη ανακαίνιση των πάντων εν Χριστώ.

Δημήτρης Μπεκριδάκης, *Ιδεολογία και Τεχνολογία: Απόπειρα διερεύνησης των θεολογικών όρων άρθρωσης του τεχνικού φαινομένου*

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ. ΗΘΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

5. Η πληροφορική και η επίδρασή της σε άνθρωπο και κοινωνία

«Η τεχνολογία δεν είναι ουδέτερη, ορίζει το τι κάνουμε, το πώς σκεπτόμαστε και το πώς ζούμε» τονίσθηκε στην ακρόαση, την οποία άνοιξε ο πρόεδρος της επιτροπής Εσωτερικής Αγοράς του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Malcolm Harbour, μιλώντας για μια «απαραίτητη συζήτηση της ηθικής πτυχής των σύγχρονων τεχνολογιών». [...]

Ο «ψηφιακός πολίτης» που συναλλάσσεται ηλεκτρονικά, που έχει παρουσία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, που είναι μόνιμα συνδεδεμένος στο διαδίκτυο με τον υπολογιστή και το τηλέφωνο, που παρακολουθείται ηλεκτρονικά σχεδόν αδιάλειπτα είναι ήδη γεγονός. Τα ηθικά διλήμματα που δημιουργεί είναι όμως μεγάλα και αναπάντητα. Το θέμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής είναι η βασική πτυχή του προβλήματος, όμως τα ερωτήματα είναι περισσότερα και ίσως βαθύτερα. Όπως σημείωσαν πολλοί ομιλητές η ψηφιακή πραγματικότητα αρχίζει πια να διαμορφώνει προσωπικότητες και συνειδήσεις, την ώρα που η ίδια η ύπαρξη του ίντερνετ αρχίζει να διαμορφώνει και να αναδιαμορφώνει ολόκληρες κοινωνίες. [...]

Όπως σημείωσε ο Alan Freeland της IBM ... «η τεχνολογία μπορεί να είναι κατά βάσιν ουδέτερη αλλά το ζήτημα είναι πώς χρησιμοποιείται».

Ημερίδα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
Η πληροφορική και η επίδρασή της σε άνθρωπο και κοινωνία

ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΘΕΟΠΟΙΗΣΗ Ή ΔΑΙΜΟΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

6.



Μέλλουσα Κρίση: Τι έκανες στην ζωή σου;

Η ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

1. Τεχνολογία του ανασυνδυσμένου DNA

Οι τεχνικές με τις οποίες ο άνθρωπος επεμβαίνει στο γενετικό υλικό, αποτελούν τη Γενετική Μηχανική. Η Γενετική Μηχανική άνοιξε το δρόμο για νέες, εξαιρετικά ενδιαφέρουσες ερευνητικές και παραγωγικές δυνατότητες, αλλά και για την επίτευξη δύο θεμελιωδών στόχων του ανθρώπου:

α. την κατανόηση των μυστηρίων της ζωής και της εξέλιξης πάνω στη Γη και,

β. τη βελτίωση της υγείας και του τρόπου διαβίωσής του. Η βελτίωση αυτή επιτυγχάνεται με τις εφαρμογές της Γενετικής Μηχανικής τόσο στην Ιατρική όσο και στη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Η τεχνολογία του ανασυνδυσμένου DNA περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές που οδηγούν σε μεταφορά του γενετικού υλικού από τον ένα οργανισμό στον άλλο.

Σχολικό βιβλίο Βιολογίας Γ' Γενικού Λυκείου

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

2. Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική - Σύμβαση Οβιέδο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: Ανθρώπινο γονιδίωμα

Άρθρο 12: Γενετικές εξετάσεις που έχουν τη δυνατότητα πρόβλεψης

Εξετάσεις που προβλέπουν την εμφάνιση γενετικών νόσων ή που χρησιμοποιούνται είτε για την αναγνώριση του υποκειμένου ως φορέα γονιδίου υπεύθυνου για νόσο είτε για την ανίχνευση γενετικής προδιάθεσης ή δεκτικότητας για νόσο, επιτρέπεται να διενεργούνται μόνο για λόγους υγείας ή για επιστημονική έρευνα που σχετίζεται με λόγους υγείας, και υπό την προϋπόθεση της κατάλληλης γενετικής συμβουλευτικής.

Άρθρο 13: Επεμβάσεις στο ανθρώπινο γονιδίωμα

Κάθε επέμβαση που αποσκοπεί στην τροποποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος είναι επιτρεπτή μόνο για προληπτικούς, διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς και μόνον εφόσον δεν αποσκοπεί στο να εισαγάγει οποιαδήποτε τροποποίηση στο γονιδίωμα τυχόν απογόνων.

Άρθρο 14: Απαγόρευση επιλογής του φύλου

Η χρήση τεχνικών της ιατρικώς υποβοηθούμενης τεκνοποίησης δεν είναι επιτρεπτή εφόσον αποσκοπεί στην προεπιλογή του φύλου του παιδιού, με εξαίρεση τις περιπτώσεις κατά τις οποίες πρέπει να αποφευχθεί σοβαρά κληρονομική νόσος που σχετίζεται με το φύλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V: Επιστημονική έρευνα

Άρθρο 18: Έρευνα σε έμβρυα in vitro (σημ. Η τεχνική της πραγματοποίησης ενός δεδομένου πειράματος σε δοκιμαστικό σωλήνα ή γενικότερα έξω από τους ζωντανούς οργανισμούς).

1. Στις περιπτώσεις που ο νόμος επιτρέπει την έρευνα σε έμβρυα in vitro, θα εξασφαλίσει την επαρκή προστασία του εμβρύου.

2. Απαγορεύεται η δημιουργία ανθρωπίνων εμβρύων για ερευνητικούς σκοπούς.

Σύμβαση Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, 1998

ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ

3. Εκκλησία και Βιοϊατρική

Σε όλα αυτά η Εκκλησία έχει τον όσο ποτέ επίκαιρο λόγο της. Με πολλή χαρά για τις «επιτυχίες» βλέπει την ανθρωπότητα να προοδεύει. Με αρκετή όμως απορία και έκπληξη τη βλέπει να... μην βλέπει. Αλλά και με πολλή συμπάθεια την αντικρύζει να οδηγείται προς τον Θεό από την απόρριψή Του, να Τον αποδεικνύει με την αμφισβήτησή Του. Συχνά τα κοινωνικά αδιέξοδα αποδεικνύονται μονόδρομοι στη συνάντηση του Θεού.

«Τα οφέλη για την ανθρωπότητα είναι τέτοια που ξεπερνούν όποιους ηθικούς ενδοιασμούς» δήλωσε ο πρόεδρος της Επιτροπής Υγείας της Μεγάλης Βρετανίας, Liam Donaldson, με την ευκαιρία της πρόσφατης απόφασης της Βρετανικής Κυβέρνησης να επιτρέψει τα πειράματα επί ανθρώπινων κυττάρων που προέρχονται από κλωνοποίηση τύπου Dolly. Η άποψη αυτή εκφράζει με σαφήνεια τη σύγχρονη κοσμική αντίληψη. Οι ηθικές αξίες έπαψαν να έχουν... αξία. Αξία έχουν μόνον τα λεγόμενα οφέλη. Αντίθετα, για την Εκκλησία, οι ηθικές αξίες είναι τέτοιες που οι αναστολές τις οποίες ενίοτε δημιουργούν, ξεπερνούν κάθε τέτοιο «όφελος» για την ανθρωπότητα.

Για την Εκκλησία ο σεβασμός στη δημιουργία είναι σεβασμός στο όνομα του Τριαδικού Θεού· η επικοινωνία του ανθρώπου με την κτίση ως κατασκευάσμα του Θεού είναι ατραπός θεογνωσίας· οι αξίες ως αιώνιες είναι ανώτερες από τους όποιους ανθρώπινους νόμους· οι σχέσεις κοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων αποτελούν έκφραση και αντανάκλαση της μεθεκτικής σχέσης του ανθρώπου με τον Θεό· το αυτεξούσιο, η ελεύθερη βούληση. Ο αρμονικός σύνδεσμος ψυχής και σώματος και η μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα των προσώπων συνθέτουν τον κύριο άξονα της σωτηρίας και την πολυτιμότερη περιουσία του ανθρώπου, η δε αιώνια προοπτική και η αίσθηση της ανάγκης του Θεού συναπαρτίζουν τα μέσα με τα οποία μπορεί να ξεπεράσει τα δεσμά του θανάτου και τους περιορισμούς της ανθρώπινης φύσης του. Χωρίς όλα αυτά ο άνθρωπος μπορεί μεν να παρατείνει τη διάρκεια της ζωής του, μπορεί να μεταβάλλει τη μορφή της, δεν μπορεί όμως να έχει αίσθηση της ζωής ούτε βίωση της ανθρώπινης φύσης του.

Όλα αυτά τα εξασθενίζει η σύγχρονη βιοϊατρική πρόοδος. Σκοπός και στόχος της Εκκλησίας δεν είναι η ανατροπή ή έστω παρεμπόδιση της εξέλιξης, αλλά η διαρκής υπόμνηση των αιώνιων αρχών και αξιών, που μεταμορφώνουν τον άνθρωπο από βιολογικό πειραματιστήριο σε εικόνα του Θεού.

Νικόλαος Χατζηνικολάου, μητρ. Μεσογαίας,
Ελεύθεροι από το γονιδίωμα: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής

4. Μοριακή Γενετική: Προβληματισμοί

Οι νέες μέθοδοι της επεμβατικής γενετικής, είτε αυτές αναφέρονται στον άνθρωπο (προγεννητικός έλεγχος, διάγνωση κληρονομικών ασθενειών, θεραπεία κληρονομικών ή άλλων ασθενειών κ.λπ.), είτε ακόμη αναφέρονται στην παραγωγή ζώων εκτροφής με βελτιωμένες ιδιότητες, είτε στην παραγωγή φυτών με ανάλογες ιδιότητες, θα πρέπει να είναι της αποδοχής όλων των κοινωνικών ομάδων, και να είναι σύμφωνες με τους γραπτούς και άγραφους ηθικούς νόμους.

Για να υπάρξει μια τέτοια αποδοχή από όλες τις κοινωνικές ομάδες, θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα σωστής ενημέρωσης όλων των φορέων της κοινωνίας και όλων των εμπλεκόμενων ομάδων, που θα συμμετάσχουν στη λήψη αποφάσεων ορθολογικής χρήσης στην πράξη, των μεθόδων αυτών στους επί μέρους τομείς. Είναι φυσικό και κατανοητό να υπάρχουν επιφυλάξεις, αντίθετες απόψεις και αντιδράσεις, σε αυτές τις νέες βιοτεχνολογικές εξελίξεις, που αποτελούν καινοτομία και επανάσταση στα

μέχρι σήμερα κρατούνται. Θα πρέπει λοιπόν, να υπάρξουν τρόποι προσέγγισης στις σχέσεις ανάμεσα στην επιστήμη και τεχνολογία με το κοινωνικό σύνολο. Ήδη έχουν ξεκινήσει ειδικά προγράμματα στον ευρωπαϊκό χώρο για την μελέτη του θέματος αυτού όπως είναι π.χ. το ESST (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πανεπιστημίων και Σχολών για την κοινωνία, επιστήμη και τεχνολογία). Θα πρέπει να προχωρήσουμε στην ενημέρωση και στη χώρα μας, όλων των ενδιαφερόμενων ατόμων και ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με θέματα βιοϊατρικής, άλλα και εκείνων των επιστημόνων που το γνωστικό αντικείμενο τους άπτεται τέτοιων θεμάτων (δικαστές, νομικοί, εκπαιδευτικοί, θεολόγοι και εκκλησιαστικοί παράγοντες). Είναι καθήκον των ειδικών, της μοριακής βιολογίας, της γενετικής και της γενετικής μηχανικής να καθίσουν σε στρογγυλές τράπεζες και να συζητήσουν πάνω σε αυτά τα θέματα με τους επιστήμονες όλων των άλλων κλάδων, ώστε να υπάρξει συνεννόηση και κοινή αποδοχή των νέων αυτών επιτευγμάτων που έχουν άμεση σχέση με τον άνθρωπο.

Ο άνθρωπος δεν είναι μόνο ύλη. Ο οργανισμός του δεν είναι μόνο άθροισμα γονιδίων, κυττάρων και ιστών. Ο άνθρωπος έχει, αυτός μόνος από όλα τα όντα, το προνόμιο να έχει το πνεύμα, την αθάνατη ψυχή, διότι έχει δημιουργηθεί «κατ' εικόνα Θεού». Με το πνεύμα ο άνθρωπος μπορεί και γίνεται γνώστης των μυστικών της φύσης, ένας συνειδητός δημιουργός που μπορεί μέχρις ενός ορίου να κυριαρχεί επί ορισμένων λειτουργιών της φύσης. Με το πνεύμα γίνεται μέτοχος του νοήματος της ζωής και κατανοεί τη λογικότητα του κόσμου. Αξίζει να τονισθεί στο σημείο αυτό, ότι όσο προχωρεί ο άνθρωπος στη γνώση των πιο πολύπλοκων μηχανισμών και λειτουργιών του ίδιου του οργανισμού του, τόσο ανακαλύπτει ότι υπάρχουν όρια, πέρα από τα οποία ορισμένα φαινόμενα ξεπερνούν τις διανοητικές ικανότητές του. Για την κατανόηση αυτών των φαινομένων, μήπως θα πρέπει να καταφύγει ο άνθρωπος σε κάτι άλλο εκτός της επιστήμης; διερωτάται ένας από τους σύγχρονους Γάλλους μοριακούς βιολόγους ο Francois Gros. Για τον χριστιανό επιστήμονα η ερώτηση δεν μένει χωρίς απάντηση. Αυτός γνωρίζει καλά ότι το κάτι άλλο, έχει σχέση με τον άκτιστο κόσμο. Εκεί θα αναζητήσει να βρει απάντηση για το νόημα της ζωής και της υπάρξεως του ανθρώπου εδώ στη γη.

Χρήστος Γιαμβριάς, *Οι σύγχρονες εξελίξεις των Βιολογικών επιστημών
πρόκληση για τον σημερινό άνθρωπο*

ΗΘΙΚΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ, ΣΤΑ ΦΥΤΑ Ή ΣΤΑ ΖΩΑ

5. Γενετική και Ηθική

Η έκρηξη της υπευθυνότητας και τα ηθικά βάρη που δημιουργεί μπορεί να φανούν επίσης στους μεταβαλλόμενους κανόνες που συνοδεύουν τη χρήση του προγεννητικού γενετικού ελέγχου. Κάποτε, η γέννηση ενός παιδιού με σύνδρομο Ντάουν εθεωρείτο ζήτημα τύχης. Σήμερα, πολλοί γονείς παιδιών με σύνδρομο Ντάουν ή άλλες γενετικές ανωμαλίες νιώθουν να επικρίνονται ή να κατηγορούνται. Ένα πεδίο που άλλοτε οριζόταν από τη μοίρα, έχει γίνει σήμερα μια αρένα επιλογών. Όποιες κι αν πιστεύει κανείς ότι πρέπει να είναι οι γενετικές συνθήκες που δικαιολογούν την παύση της κύησης (ή τη μη επιλογή ενός εμβρύου, στην περίπτωση της προεμφυτευτικής γενετικής διάγνωσης), η έλευση του γενετικού ελέγχου έχει δημιουργήσει ένα βάρος επιλογής και απόφασης που δεν υπήρχε πριν. Οι υποψήφιοι γονείς είναι ελεύθεροι να διαλέξουν αν θα προβούν σε προγεννητικό έλεγχο και αν θα κινηθούν ανάλογα με τα αποτελέσματα. Δεν είναι όμως στο χέρι τους να αποφύγουν το βάρος της επιλογής που δημιουργεί η νέα τεχνολογία. Ούτε μπορούν να μην εμπλακούν στο διευρυμένο πλαίσιο ηθικής υπευθυνότητας που συνοδεύει τις νέες συνήθειες και πρακτικές ελέγχου.

Μάικλ Σαντέλ, *Ενάντια στην τελειότητα: Η ηθική στην εποχή της γενετικής μηχανικής*

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. Περιβάλλον



ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

2. Ανθρωποκεντρισμός και Οικοκεντρισμός

Με τη γέννηση της οικολογικής σκέψης η ανθρωποκεντρική αντίληψη καταδικάστηκε ως η κύρια υπεύθυνη για τα οικολογικά δεινά. Μόνο που στη συνείδηση των περισσότερων, πρέπει να αναλάβουμε δράση εμείς προκειμένου να προστατεύσουμε τον πλανήτη που κατοικούμε εμείς, για να μπορέσουμε να συνεχίσουμε να κατοικούμε σ' αυτόν με αξιώσεις. Έτσι γεννιέται μία νέα ανθρωποκεντρική αντίληψη, στα πλαίσια όμως πια του οικολογικού κινήματος. Το νέο αυτό ανθρωποκεντρικό ρεύμα τείνει να οργανώνει την διαχείριση όλης της βιόσφαιρας γύρω από τα συμφέροντα του είδους *homo sapiens sapiens*. Οι φυσικοί πόροι προφανώς και πρέπει να τύχουν ορθολογικής διαχείρισης ώστε οι ανθρώπινες ανάγκες να είναι ικανοποιήσιμες ενώ η ρύπανση επιδιώκεται να μένει σε ανεκτά επίπεδα για να μην προκαλούνται (πολλά) ανθρώπινα θύματα. Ο μη ανθρώπινος κόσμος δεν παύει να έχει εργαλειακή αξία. Τον χρησιμοποιούμε για να οικοδομήσουμε τον πολιτισμό μας.

Στην αντίπερα όχθη του ανθρωποκεντρισμού βρίσκεται το φιλοσοφικό ρεύμα του οικοκεντρισμού. Ο πρωτεργάτης της οικοκεντρικής σκέψης, Aldo Leopold, υποστήριξε μια ηθική, που την ονόμασε ηθική της γης (land ethic), η οποία δεν αφορά μόνο στους ανθρώπους, αλλά και σε άλλες οντότητες, όπως τα υπόλοιπα ζώα, το νερό και τα φυτά. Σύμφωνα με την οικοκεντρική σκέψη η φύση δεν έχει πια εργαλειακή αξία για τον άνθρωπο. Ο μη ανθρώπινος κόσμος δεν νοείται πλέον ως αποθήκη φυσικών πόρων και πελώριος αποδέκτης των λυμάτων μας. Επίσης, δεν επιδιώκουμε απλά την υγεία και την μακροημέρευσή του, προκειμένου να επιβιώσουμε και να διαβιώσουμε σε ένα καλύτερο περιβάλλον, αλλά αναλογιζόμαστε και φροντίζουμε για την ικανοποίηση των δικών του αυτόνομων σκοπών για επιβίωση, αναπαραγωγή και ίσως (περισσότερο για τα ανώτερα θηλαστικά) για μια ποιότητα ζωής ανάλογη με τις δυνατότητές του. Στην περίπτωση αυτή, ο υπόλοιπος κόσμος προικίζεται με την εγγενή αξία την οποία απολάμβανε μέχρι τώρα μόνο ο άνθρωπος, εγχείρημα το οποίο μας εισάγει κατ' ευθείαν στο αβέβαιο έδαφος των συνθηκών αξιοδότησης αλλά και την αμφίδρομη ή μονόδρομη ηθική υπευθυνότητα.

Αλέξανδρος Γεωργόπουλος και Σταύρος Καραγεωργάκης,
Όταν η Περιβαλλοντική Ηθική συναντά την Πολιτική Οικολογία

ΟΙΚΟΘΕΟΛΟΓΙΑ: Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3. Αποφθέγματα Αγίων, θεολόγων και χριστιανών που αναφέρονται στο περιβάλλον:

α. Ελεήμων καρδιά

Καρδιά ελεήμων είναι μία καρδιά που καίγεται για ολόκληρη την κτίση, για τους ανθρώπους, για τα όρνια, για τα ζώα... και για όλα τα κτίσματα. Με την ανάμνηση και τη θέα τους τρέχουν από τα μάτια του ανθρώπου δάκρυα. Από την πολλή και σφοδρή αγάπη που συνεχίζει την καρδιά του δεν μπορεί να ανεχθεί ή να ακούσει ή να δει κάποια καταστροφή να γίνει μέσα στην κτίση. Γι' αυτό και για τα άλογα ζώα και για τα ερπετά... κάθε στιγμή προσφέρει προσευχή με δάκρυα, για να τα διαφυλάξει και να τα ελεήσει ο Θεός.

Αββάς Ισαάκ ο Σύρος, *Λόγοι Ασκητικοί*

β. Να αγαπάτε τα δέντρα!

Στη δεκαετία του 1960, όταν ήμουν διάκονος στη Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου στην Πάτμο, ο γέροντάς μας, ο πατήρ Αμφιλόχιος, συνήθιζε να μας λέει: «Γνωρίζετε πως ο Θεός μας έδωσε μία ακόμη εντολή, που δεν αναφέρεται στην Αγία Γραφή; Είναι η εντολή να αγαπάτε τα δέντρα». Πίστευε, πως όποιος δεν αγαπούσε τα δέντρα δεν αγαπούσε τον Χριστό. «Όταν φυτεύετε ένα δέντρο», μας έλεγε, «φυτεύετε ελπίδα, φυτεύετε ειρήνη, φυτεύετε αγάπη και θα λάβετε τη χάρη του Θεού». Ήταν ένας οικολόγος πολύ πριν η οικολογία έρθει στην επικαιρότητα. Ακούγοντας τις εξομολογήσεις των χωρικών, τους έβαζε ως επιτίμιο ή ποινή, να φυτέψουν ένα δέντρο. Και δεν ήταν μόνο αυτό: ο ίδιος περιφερόταν στο νησί για να δει πώς πηγαίνουν τα επιτίμια των χωρικών, να δει αν πότιζαν τακτικά το δέντρο που είχαν φυτέψει και αν το φρόντιζαν να μην το φάνε οι κατσίκες. Το παράδειγμα και η επίδρασή του μεταμόρφωσαν το νησί: εκεί που πριν ογδόντα χρόνια το νησί ήταν γεμάτο ξερές και γυμνές πλαγιές, σήμερα φύονται πεύκα και ευκάλυπτοι. «Να αγαπάτε τα δέντρα», επέμενε ο πατήρ Αμφιλόχιος. Δεν είχε δίκιο; Δεν μπορούμε να σώσουμε ό,τι δεν αγαπάμε.

Κάλλιστος Ware, μητρ. Διοκλείας,
Αρχή Ημέρας. Η ορθόδοξη προσέγγιση της Δημιουργίας

γ. Οι άνθρωποι θα μείνουν πτωχοί γιατί δεν θα' χουν αγάπη στα δέντρα.

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός

δ. Αγάπη για την Δημιουργία και τον Δημιουργό

Βλέποντας τη φύση, τα δέντρα, τα λουλούδια, τα πουλιά, τις μέλισσες, τα άνθη, τη θάλασσα, τα ψάρια, τα άστρα, το φεγγάρι, τον ήλιο, και τα τόσα άλλα υπέροχα δημιουργήματά του, στρέφουμε τον νου μας προς τον Θεό και δοξάζοντάς Τον μέσα από αυτά, προσπαθούμε να καταλάβουμε πόσο ωραία και θαυμάσια είναι, και αγωνιζόμαστε να τα αγαπήσουμε. Όταν τα αγαπήσουμε όλα αυτά, τότε η αγάπη μας ανεβαίνει προς τον δημιουργό μας, κι έτσι πραγματικά και αληθινά Τον αγαπάμε.

Άγιος Πορφύριος

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

4. Διακήρυξη της Βενετίας

Συγκεντρωθήκαμε σήμερα εδώ, με πνεύμα ειρήνης, για το καλό όλων των ανθρώπων και για τη φροντίδα της Δημιουργίας... Μας ανησυχούν οι αρνητικές επιπτώσεις για την ανθρωπότητα και για όλη τη Δημιουργία, οι οποίες προκύπτουν από την υποβάθμιση κάποιων από τους βασικούς φυσικούς πόρους, όπως το νερό, ο αέρας και η γη, που έχει προκληθεί από μια οικονομική και τεχνολογική πρόοδο, η οποία δεν αναγνωρίζει και δεν λαμβάνει υπόψη της τα όριά της...

Αυτό που απαιτείται, είναι μια πράξη μετάνοιας από την πλευρά μας και μια ανανεωμένη προσπάθεια να δούμε τους εαυτούς μας, ο ένας τον άλλον και τον κόσμο γύρω μας μέσα στην προοπτική του θεϊκού σχεδίου για τη Δημιουργία. Το πρόβλημα δεν είναι απλώς οικονομικό και τεχνολογικό· είναι ηθικό και πνευματικό. Η λύση σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο μπορεί να βρεθεί μόνο αν υποστούμε, με τον πιο ριζικό τρόπο, μια εσωτερική μεταβολή, που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή του τρόπου ζωής μας και των μη αιφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής. Μια γνήσια μεταστροφή εν Χριστώ θα μας δώσει τη δυνατότητα να αλλάξουμε τον τρόπο που σκεφτόμαστε και ενεργούμε...

Ως εκ τούτου, καλούμε όλους τους καλοπροαίρετους ανθρώπους να στοχαστούν τη σημασία των παρακάτω ηθικών στόχων:

1. Να σκεφτόμαστε τα παιδιά του κόσμου όταν εξετάζουμε και αξιολογούμε τις επιλογές μας για δράση.
2. Να είμαστε ανοιχτοί στη μελέτη των αληθινών αξιών βασισμένων στο φυσικό νόμο, που συντηρεί κάθε ανθρώπινο πολιτισμό.
3. Να χρησιμοποιούμε την επιστήμη και την τεχνολογία με πλήρη και εποικοδομητικό τρόπο, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι τα επιστημονικά ευρήματα πρέπει πάντα να αξιολογούνται υπό το φως της κεντρικής θέσης του ανθρώπου, του κοινού καλού και του εσωτερικού σκοπού της Δημιουργίας. Η επιστήμη μπορεί να μας βοηθήσει να διορθώσουμε τα λάθη του παρελθόντος, προκειμένου να αυξήσουμε την πνευματική και υλική ευημερία της παρούσης και των μελλοντικών γενεών. Η αγάπη για τα παιδιά μας είναι εκείνη που θα μας υποδείξει το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσουμε προς το μέλλον.

4. Να είμαστε ταπεινόφρονες σχετικά με την ιδέα της ιδιοκτησίας και να είμαστε ανοιχτοί στις απαιτήσεις της αλληλεγγύης. Η θνητότητά μας, σε συνδυασμό με την αδυναμία της κρίσης μας, μας προειδοποιεί να μην κάνουμε πράγματα μη αναστρέψιμα σε σχέση με ό,τι επιλέγουμε να θεωρούμε ιδιοκτησία μας κατά τη σύντομη διαμονή μας πάνω σε τούτη τη γη. Δεν μας έχει δοθεί απεριόριστη εξουσία πάνω στην πλάση· είμαστε απλώς διαχειριστές της κοινής κληρονομιάς.

5. Να αναγνωρίζουμε την ποικιλομορφία των καταστάσεων και των ευθυνών στο έργο για ένα καλύτερο παγκόσμιο περιβάλλον. Δεν έχουμε την προσδοκία να αναλάβει κάθε άνθρωπος και κάθε θεσμός το ίδιο φορτίο. Ο καθένας έχει να διαδραματίσει ένα ρόλο, αλλά για να γίνουν σεβαστές οι απαιτήσεις της δικαιοσύνης και της φιλανθρωπίας, οι πιο ευημερούσες κοινωνίες πρέπει να φέρουν το μεγαλύτερο φορτίο και απαιτείται από αυτές μια θυσία μεγαλύτερη από εκείνη που μπορούν να προσφέρουν οι φτωχές. Οι θρησκείες, οι κυβερνήσεις και οι θεσμοί αντιμετωπίζουν πολλές διαφορετικές καταστάσεις· αλλά βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας, όλοι μπορούν να αναλάβουν κάποιες εργασίες, κάποιο μέρος της κοινής προσπάθειας.

Κοινή Διακήρυξη Πάπα Ιωάννη Παύλου Β΄ και Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, 2002

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Πλούτος

Εργασία

Συμβίωση

Επανάσταση



ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΟ ΚΑΙ ΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Επίγειοι θησαυροί

¹⁹Μη μαζεύετε θησαυρούς πάνω στη γη, όπου τους αφανίζει ο σκόρος και η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες κάνουν διαρρήξεις και τους κλέβουν. ²⁰Αντίθετα, να μαζεύετε θησαυρούς στον ουρανό, όπου δεν τους αφανίζουν ούτε ο σκόρος ούτε η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες δεν κάνουν διαρρήξεις και δεν τους κλέβουν. ²¹Γιατί όπου είναι ο θησαυρός σας εκεί θα είναι και η καρδιά σας.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 6, 19-21

1.



Fritz Eichenberg, *Ο Χριστός στο σουσίτιο (Christ in the breadline)*

**ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΚΑΙ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ**

2. Και άγιος και «κλέφτης»

Ζούσε στην Αλεξάνδρεια μια ανύπαντρη χριστιανή γυναίκα που φαινόταν ταπεινή, στην πραγματικότητα όμως ήταν περήφανη και πολύ φιλάργυρη. Ήταν μάλλον φιλόχρυση, παρά φιλόχριστη. Δεν είχε προσφέρει ποτέ κάτι από την περιουσία της, ούτε σε ξένο, ούτε σε φτωχό, ούτε σε καταπιεσμένο... Αυτή τη γυναίκα..., ο αγιότατος Μακάριος, ο πρεσβύτερος και προϊστάμενος του λεπροκομείου, θέλησε -κατά κάποιον τρόπο- να την εγχειρίσει σα γιατρός, για να την ανακουφίσει από την πλεονεξία, και επινόησε το εξής τέχνασμα... Πήγε και τη βρήκε και της είπε: «Έχουν πέσει στα χέρια μου πολύτιμοι λίθοι, σμαράγδια και υάκινθοι. Δεν ξέρω αν προέρχονται από κλοπή ή από νόμιμο εμπόριο. Δεν έχουν

αποτιμηθεί, μιας και είναι πέρα από κάθε αποτίμηση. Ο ιδιοκτήτης τους τους πουλάει πεντακόσια νομίσματα...». Πέφτει τότε αυτή στα πόδια του και του λέει: «Να μην τους αγοράσει άλλος, σε παρακαλώ... Αγόρασέ τους εσύ για λογαριασμό μου...». Πήρε, λοιπόν, ο Μακάριος απ' αυτήν τα πεντακόσια νομίσματα, τα διέθεσε όμως για τις ανάγκες του λεπροκομείου.

Περνούσε ο καιρός, μα αυτή δίσταζε να του το υπενθυμίσει, επειδή ο άγιος είχε μεγάλη υπόληψη στην Αλεξάνδρεια... Τελικά, κάποια στιγμή που τον συνάντησε στην εκκλησία, του είπε: «Σε παρακαλώ, πες μου, τι έγινε με κείνους τους πολύτιμους λίθους για τους οποίους έδωσα τα πεντακόσια νομίσματα;». Αυτός της απάντησε: «Από την ημέρα που έδωσες τα χρήματα, πλήρωσα την αξία των λίθων. Αν θέλεις να τους δεις, έλα στο σπίτι μου. Εκεί βρίσκονται. Δες αν σου αρέσουν, αλλιώς πάρε πίσω τα χρήματά σου». Κι εκείνη πήγε πολύ ευχαρίστως. Στους επάνω ορόφους του λεπροκομείου βρίσκονταν οι λεπτές γυναίκες και στους κάτω οι λεπροί άνδρες. Όταν φτάσανε στην είσοδο, τη ρώτησε: «Τι θέλεις να δεις πρώτα; Τους υάκινθους ή τα σμαράγδια;». Του απάντησε: «Ό,τι νομίζεις». Τότε την ανεβάζει στους επάνω ορόφους, της δείχνει ακρωτηριασμένες γυναίκες με πληγιασμένα πρόσωπα, και της λέει: «Να οι υάκινθοι». Κατόπιν την κατεβάζει στα κάτω πατώματα και της δείχνει τους άνδρες λέγοντας: «Να τα σμαράγδια. Και νομίζω ότι δε θα βρεθούν πολυτιμότερα. Αν, λοιπόν, σου αρέσουν, πάει καλά, αλλιώς πάρε πίσω τα χρήματά σου». Μετανιωμένη αυτή, βγήκε και, αφού πήγε στο σπίτι της, αρρώστησε από τη στενοχώρια της που δεν έκανε ένα τέτοιο καλό σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, αλλά αναγκαστικά. Αργότερα ευχαρίστησε τον Μακάριο και πορεύτηκε στη ζωή της όπως έπρεπε.

Παλλάδιος, *Λαυσαϊκόν*

3. Καλανός και Μέγας Αλέξανδρος

Όταν ο Αλέξανδρος έφθασε στη βόρεια Ινδία και έγινε πανηγυρικά δεκτός στα Τάξιλα, άκουσε για τους Ινδούς σοφούς, που ζούσαν αυστηρή ασκητική ζωή, χωρίς βιοτικές μέριμνες. Ανέθεσε τότε στον Ονησίκριτο να προετοιμάσει τον δρόμο και να βρει ένα διερμηνέα να μιλήσει μαζί τους. Ο αρχηγός των Τάξιλα έπεισε κάποιον από αυτούς τους ασκητές να συναντήσει και να ενημερώσει σχετικά με τις αντιλήψεις και τις κοσμοθεωρίες του τον Αλέξανδρο. Ο ασκητής αυτός έμεινε γνωστός στις ελληνικές πηγές με το όνομα «Καλανός», γιατί συνήθιζε να χαιρετά με τη σανσκριτική λέξη «καλυάναμ» (= χαίρε).

Ο Καλανός συνδέθηκε δια φιλίας με τον Μακεδόνα βασιλιά και έμεινε για πολύ καιρό στο περιβάλλον του. Η ηγεμονική όμως λαμπρότητα, με την οποία τον περιέβαλε ο Αλέξανδρος, δεν κατόρθωσε να τον αποξενώσει από τα ασκητικά του ιδεώδη. Στην Περσία, όπου ακολούθησε τον Έλληνα στρατηλάτη, αυτοπυρπολήθηκε μπροστά στα έκπληκτα μάτια του. Το γεγονός αυτό μνημονεύεται επανειλημμένα στις πηγές. Λέγεται ότι, όταν ο Αλέξανδρος πληροφορήθηκε την απόφασή του, μάταια προσπάθησε να τον μεταπεισει. Έτσι επέτρεψε να του ετοιμάσουν ένα σωρό από ξύλα για την πυρά. Ο Καλανός βάδισε ήρεμος προς το σωρό εν μέσω μεγάλης πομπής που του ετοίμασαν οι στρατιώτες του Αλέξανδρου και, αφού μοίρασε τα υπάρχοντά του, τα χρυσά και αργυρά αγγεία και τα πολύτιμα αντικείμενα, που ο βασιλιάς του είχε χαρίσει, ανέβηκε στο σωρό των ξύλων και κάθισε σε στάση «yoga» διαλογιζόμενος. Και ενώ οι σάλπιγγες ηχούσαν, και οι πολεμικοί ελέφαντες έβγαζαν τις ιδιόρρυθμες εκείνες κραυγές που βγάζουν την ώρα της μάχης, ο σοφός ασκητής ζωσμένος από τις φλόγες έμενε ατάραχος, ώσπου αποτεφρώθηκε.

Ο Αλέξανδρος και οι πολεμιστές του έμειναν έκπληκτοι από το γεγονός αυτό και θαύμασαν το ψυχικό μεγαλείο του τέκνου της ινδικής γης, που αρνήθηκε τη δόξα και τα αγαθά του κόσμου, για να εισέλθει με τον θάνατό του σε ανώτερη, όπως πίστευε, μορφή ζωής.

Γρηγόριος Ζιάκας, *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*

4. Ζωή πολυμέριμη

Ο άνθρωπος είναι σε όλα αχόρταγος, θέλει ν' απολάψει πολλά, χωρίς να μπορεί να τα προφτάξει όλα. Και βασανίζεται. Όποιος όμως φτάξει σε μια κατάσταση που να ευχαριστιέται με τα λίγα, και να μη θέλει πολλά, έστω κι αν μπορεί να τ' αποκτήσει, εκείνος λοιπόν είναι ο ευτυχισμένος. Δεν το κάνει από οικονομία, είτε γιατί έχει την ιδέα πως τα πολλά τον βλάπτουνε στην ψυχή ή στο σώμα. Αλλά γιατί στα λίγα και στα απλά βρίσκει πιο αγνή ικανοποίηση. Και περισσότερο απ' όλα, επειδή με τα απλά και με τα λίγα δεν χάνει τον εαυτό του. «*Τίς ἔστι πλούσιος; Ὁ ἐν ὀλίγῳ ἀναπαυόμενος*».

Οι άνθρωποι δεν βρίσκουνε πουθενά ησυχία, γιατί επιχειρούνε να ζήσουνε χωρίς τον εαυτό τους. Τρέχουνε από δω κι από κει να βρουνε την ευτυχία, μα ευτυχία δεν υπάρχει έξω από τον εαυτό μας. Θέλουμε να ευχαριστηθούμε με συμπόσια απ' όπου λείπουμε. Όποιος έχει χάσει τον εαυτό του, έχει χάσει την ευτυχία. Ευτυχία δεν είναι το ζάλισμα που δίνουνε οι πολυμέριμες ηδονές κι απολαύσεις, αλλά η ειρήνη της ψυχής και η σιωπηλή αγαλλίαση της καρδιάς. Μ' αυτό το βύθισμα στον εαυτό του βρίσκει ο άνθρωπος τον Θεό.

Φώτης Κόντογλου, *Μυστικά Άνθη*

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

5. Ο Πλούσιος και ο φτωχός Λάζαρος

¹⁹Κάποιος άνθρωπος ήταν πλούσιος, φορούσε πολυτελή ρούχα και το τραπέζι του κάθε μέρα ήταν λαμπρό. ²⁰Κάποιος φτωχός όμως, που τον έλεγαν Λάζαρο, ήταν πεσμένος κοντά στην πόρτα του σπιτιού του πλουσίου, γεμάτος πληγές, ²¹και προσπαθούσε να χορτάσει από τα ψίχουλα που έπεφταν από το τραπέζι του πλουσίου. Έρχονταν και τα σκυλιά και του έγλειφαν τις πληγές. ²²Κάποτε πέθανε ο φτωχός, και οι άγγελοι τον πήγαν κοντά στον Αβραάμ. Πέθανε κι ο πλούσιος και τον έθαψαν. ²³Στον άδη που ήταν και βασανιζόταν, σήκωσε τα μάτια του και είδε από μακριά τον Αβραάμ και κοντά του τον Λάζαρο. ²⁴Τότε φώναξε ο πλούσιος και είπε: «πατέρα μου Αβραάμ, σπλαχνίσου με και στείλε τον Λάζαρο να βρέξει με νερό την άκρη του δάχτυλού του και να μου δροσίσει τη γλώσσα, γιατί υποφέρω μέσα σ' αυτή τη φωτιά».

²⁵Ο Αβραάμ όμως του απάντησε: «παιδί μου, θυμήσου ότι εσύ απόλαυσες την ευτυχία στη ζωή σου, όπως κι ο Λάζαρος τη δυστυχία. Τώρα λοιπόν αυτός χαίρεται εδώ, κι εσύ υποφέρεις. ²⁶Κι εκτός απ' όλα αυτά, υπάρχει ανάμεσά μας μεγάλο χάσμα, ώστε αυτοί που θέλουν να διαβούν από 'δω σ' εσάς να μην μπορούν' ούτε οι από 'κει μπορούν να περάσουν σ' εμάς». ²⁷Είπε πάλι ο πλούσιος: «τότε σε παρακαλώ, πατέρα, στείλε τον στο σπίτι του πατέρα μου, ²⁸να προειδοποιήσει τους πέντε αδερφούς μου, ώστε να μην έρθουν κι εκείνοι σ' αυτόν εδώ τον τόπο των βασάνων». ²⁹Ο Αβραάμ του λέει: «έχουν τα λόγια του Μωυσή και των προφητών' ας υπακούσουν σ' αυτά». ³⁰«Όχι, πατέρα μου Αβραάμ», του λέει εκείνος, «δεν αρκεί' αλλά αν κάποιος από τους νεκρούς πάει σ' αυτούς, θα μετανοήσουν». ³¹Του λέει τότε ο Αβραάμ: «αν δεν υπακούνε στα λόγια του Μωυσή και των προφητών, ακόμη κι αν αναστηθεί κάποιος από τους νεκρούς, δεν πρόκειται να πεισθούν».

Ευαγγέλιο κατά Λουκάν 16, 19-31

6. Το Κοράνιο για τον πλούτο

262. Όσοι ξοδεύουν από τις περιουσίες τους για χάρη του Αλλάχ και δεν επιδιώκουν μ' αυτά που ξοδεύουν καμιά βλάβη ή σκοπό επίδειξης, γι' αυτούς η αμοιβή είναι σίγουρη απ' τον Κύριό τους. Κανείς φόβος δεν θα τους κυριεύσει, ούτε θα λυπηθούν.

265. Κι όσοι ξοδεύουν από την περιουσία τους επιδιώκοντας τη χάρη του Αλλάχ και την ενίσχυση της πίστης στην ψυχή τους, μοιάζουν με γόνιμο κήπο, σε ψηλό μέρος. Άφθονη βροχή πέφτει σ' αυτόν και τον κάνει να πολλαπλασιάσει την παραγωγή.

268. Ο Σατανάς σας απειλεί με φτώχεια και σας διατάζει να είστε φιλάργυροι. Ο Αλλάχ όμως σας υπόσχεται την επιείκειά Του και τη χάρη Του. Κι ο Αλλάχ είναι απέραντα Γενναιοδωρος (και) Παντογνώστης.

271. Καλόν είναι να φανερώσετε την ελεημοσύνη σας. Καλύτερα όμως είναι να την αποκρύπτετε και να ελεείτε ανώνυμα, εκείνους που έχουν ανάγκη. Αυτό επανορθώνει για σας μερικές αμαρτίες. Κι ο Αλλάχ γνωρίζει ό,τι κάνετε.

275. Αυτοί οι οποίοι δέχονται τα κέρδη της τοκογλυφίας, δεν θα εγερθούν (κατά την Έσχατη Ημέρα) παρά μόνο, όπως σηκώνεται κάποιος όταν τον έχει βρει η αφροσύνη του Σατανά. Και αυτό γιατί είπαν: «Το εμπόριο είναι σαν την τοκογλυφία». Ο Αλλάχ όμως επέτρεψε το εμπόριο και απαγόρευσε την τοκογλυφία. Και όποιοι παραιτούνται (από την τοκογλυφία) διότι υπάκουσαν τις οδηγίες του Κυρίου τους, αυτοί θα συγχωρεθούν για τα περασμένα (κέρδη) και την περίπτωση τους θα την κρίνει ο Αλλάχ. Όποιοι όμως επαναλάβουν (την τοκογλυφία), τότε θα γίνουν όλοι τους σύντροφοι της φωτιάς, όπου και θα παραμείνουν για πάντα.

Το Ιερό Κοράνι, σούρα 2

7. Θρησκευτικές παραδόσεις της ανατολής για τον πλούτο

1. Δια των θυσιών, οι Θεοί μάς χορηγούν τα αγαθά· όποιος τ' απολαμβάνει χωρίς να τα μοιράζεται με τους άλλους είναι όντως κλέφτης.

Όποιος μαγειρεύει φαγητό μόνο για τον εαυτό του, είναι κακός κι απολαμβάνει την αμαρτία.

Μπαγκαβάτ Γκιτά 3, 12-13

2. Ο ανόητος γελά με τη γενναιοδωρία, ο φιλάργυρος δεν μπορεί να μπει στον παράδεισο. Αλλά ο σοφός βρίσκει χαρά στην προσφορά και χαρά στην ανταμοιβή του.

Νταμαπάντα: Τα λόγια του Βούδα, 13, 177

3. Είπε ο Δάσκαλος: «Φτωχός και να μη δυσανασχετείς, αυτό είναι το δύσκολο· πλούσιος και να μη επαίρεσαι, αυτό είναι εύκολο».

Ο Τσι Καγκ Τσι ανησυχούσε για τους πολλούς κλέφτες· ρώτησε τον Κομφούκιο. Ο Κομφούκιος του απάντησε: «Αν εσείς δεν ήσασταν τόσο άπληστος, κι αν τους πληρώνατε, δεν θα 'κλεβαν».

Ενεργείς μόνο για το συμφέρον σου; θα σκοντάψεις στο μίσος.

Τα Ανάλεκτα του Κομφουκίου

8. «Κάρμαν» και κοινωνική τάξη

Αν ο άνθρωπος είναι πλούσιος ή φτωχός, ευτυχής ή δυστυχής, υγιής ή ασθενής, ωραίος ή άσχημος, αν εκ γενετής ανήκει σε μια από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, φταίει ο ίδιος, γιατί έτσι προετοίμασε τον εαυτό του στην προηγούμενη ύπαρξη. Μάλιστα ο άνθρωπος λόγω των κακών του έργων είναι δυνατόν να ξαναγεννηθεί σε μια τρομερή κόλαση, όπου θα μείνει ώσπου να πάρει την ανταπόδοση των έργων του, ή ακόμη να γεννηθεί σε μια ύπαρξη της ζωικής ή φυτικής κλίμακας των όντων. Αλλά συμβαίνει και το αντίθετο· ο άνθρωπος λόγω των καλών του πράξεων μπορεί να ξαναγεννηθεί σε έναν ουρανό. Εντούτοις η παραμονή του στον ουρανό ή την κόλαση δεν είναι σταθερή κατάσταση. Όταν το σύνολο των αξιόμισθων έργων, καλών ή κακών, εξαντληθεί, το ον ξαναγεννιέται στην παρούσα ζωή. [...]

Η αντίληψη αυτή για το «κάρμαν», την επαναγέννηση και την απολύτρωση, η οποία στον Βουδισμό και τον Τζαϊνισμό είναι πίστη απόλυτη, δημιούργησε στον ινδικό λαό μια καρτερία μπροστά στον θάνατο και τις θλίψεις της ζωής. Η αντίληψη αυτή προσφέρει μιαν ερμηνεία στο πρόβλημα του κακού και της κοινωνικής αδικίας και ανισότητας. Με βάση την διδασκαλία αυτή ο Ινδός ανέπτυξε την τέχνη

να βρίσκει ευχαρίστηση στη θέση που βρίσκεται και να υπομένει την δυστυχία, τις ασθένειες και τον θάνατο. Η συνειδήσή του επίσης ότι τα πάντα, καθώς και ο εαυτός του, είναι μέρη ενός ενιαίου και συναφούς όλου, του οποίου τα πάντα υπόκεινται στην ανάγκη της αιτιότητας και συμβαίνουν στον καθορισμένο τους χρόνο, συνέβαλε προφανώς πολύ στο να μη βλέπει συχνά το μέλλον με ιδιαίτερη ανησυχία και να στέκεται με καρτερία ή ακόμη και απάθεια απέναντι σε μιαν αιφνίδια οικονομική κακοτυχία ή πολιτική αλλαγή. Αυτά όλα είναι επίσης η αιτία για το ότι η ινδική φιλοσοφία δεν γνωρίζει την τραγωδία στην αληθινή έννοια της λέξης. Η διδασκαλία περί «κάρμαν», το οποίο δένει τα όντα στο παρελθόν τους, αλλά τους επιτρέπει να διαμορφώσουν το μέλλον τους, δεν προσφέρει συγκρούσεις μεταξύ πεπρωμένων και ελευθερίας.

Γρηγόριος Ζιάκας, *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*

9. Περί πλούτου

Αυτά τα λέω και δεν θα πάψω να τα λέω, κι ας με κατηγορούν πολλοί. «Όλο με τους πλούσιους τα βάζεις», διαμαρτύρονται. Πράγματι, όχι όμως με όλους, αλλά μόνο μ' εκείνους που κάνουν κακή χρήση του πλούτου τους. Δεν χτυπάω τον πλούσιο, αλλά τον άρπαγα. Άλλο πλούσιος, άλλο άρπαγας. Να ξεχωρίζουμε τα πράγματα, για να μη δημιουργείται σύγχυση ή παρανόηση. Είσαι πλούσιος; Δεν σε εμποδίζω. Αρπάζεις; Σε αποδοκιμάζω. Έχεις τα κτήματά σου; Να τα χαίρεσαι. Παίρνεις τα ξένα; Δεν μπορώ να σωπάσω. Θέλεις να με πετροβολήσεις; Είμαι έτοιμος και το αίμα μου να χύσω, φτάνει να σε σταματήσω από την αμαρτία. Δεν νοιάζομαι για το μίσος, δεν τρομάζω από την πολεμική. Για ένα πράγμα μόνο νοιάζομαι, για την προκοπή εκείνων που με ακούνε. [...]

Άχρηστοι είναι οι πλούσιοι, ναι, άχρηστοι, εκτός κι αν είναι ελεήμονες και φιλόανθρωποι. Μα, δυστυχώς, λίγοι πλούσιοι, πολύ λίγοι ξεχωρίζουν για τη φιλανθρωπία τους. Οι περισσότεροι είναι βουτηγμένοι στη φιλαυτία, την ασπλαχνία, την αμαρτία. Γι' αυτό μην τους ζηλεύεις. Εσύ να σκέφτεσαι... τον ίδιο το Χριστό, ο οποίος δεν είχε πού να γείρει το κεφάλι Του. Μιμήσου τη φτώχεια Εκείνου και των αγίων Του, που ήταν στερημένοι από τα υλικά αγαθά, είχαν όμως αμύθητα πνευματικά πλούτη... Ακόμα, δηλαδή, κι αν είχες δικές σου την ξηρά και τη θάλασσα, τις χώρες και τις πολιτείες της οικουμένης, αν δούλευε για σένα η ανθρωπότητα, αν έδιναν για χάρη σου οι πηγές χρυσάφι αντί για νερό, και τότε θα έλεγα πως δεν αξίζεις ούτε τρεις δεκάρες, αφού θα έχανες τη Βασιλεία των Ουρανών. [...]

Μη νομίζεις ότι, με το ν' αποκτήσεις πολλά, αποκτάς και αληθινή ηδονή. Ηδονή και ευχαρίστηση και ηρεμία έχεις με το να μη θέλεις να πλουτίζεις. Αν κυνηγάς τον πλούτο, ποτέ δεν θα πάψεις να βασανίζεσαι. Γιατί η επιθυμία του πλούτου είναι έρωτας ανικανοποίητος... Όσο περισσότερα χρήματα επιθυμείς, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η αγωνία σου... Ο Θεός σ' έκανε πλούσιο για να βοηθάς όσους έχουν ανάγκη, για να βρεις τη συγχώρηση των αμαρτημάτων σου με τη φιλανθρωπία. Δεν σου έδωσε χρήματα για να τα φυλάς και να καταστραφείς, αλλά για να τα μοιράζεις και να σωθείς.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

10. Πλούτος και πλεονεξία

«Ποιον αδικώ», λέει [ο πλούσιος], «προστατεύοντας αυτά που μου ανήκουν»;

Πες μου λοιπόν, τι σου ανήκει; Από πού τα πήρες και τα έφερες στη ζωή σου; Όπως αυτός που βρίσκει θέση στο θέατρο κι εμποδίζει αυτούς που μπαίνουν ύστερα, θεωρώντας δικό του αυτό που είναι για κοινή χρήση όλων, τέτοιοι είναι οι πλούσιοι. Αφού απόχτησαν πρώτοι τα κοινά αγαθά, τα θεωρούν δικά τους για την προτεραιότητα. Αν έπαιρνε καθένας ό,τι του χρειαζόταν για την ικανοποίηση της ανάγκης του κι άφηνε σ' όποιον είχε ανάγκη ό,τι ήταν γι' αυτόν περισσό, κανένας δε θα ήταν πλούσιος, κανένας δε θα ήταν φτωχός. Γυμνός δεν ήρθες στον κόσμο; Γυμνός δεν θα επιστρέφεις στη γη; Πού τα βρήκες αυτά που έχεις τώρα; Αν πιστεύεις ότι στα χάρισε η τύχη είσαι άθεος, δεν αναγνω-

ρίζεις τον Δημιουργό, δεν νοιώθεις ευγνωμοσύνη γι' Αυτόν που στα έδωσε· αν όμως παραδέχεσαι ότι προέρχονται απ' τον Θεό, πες μου για ποιο λόγο στα έδωσε; Μήπως είναι άδικος ο Θεός και μοιράζει άνισα τα απαραίτητα για τη ζωή; Γιατί εσύ είσαι πλούσιος κι εκείνος φτωχός; Για κανένα άλλο λόγο παρά για να ανταμειφθείς εσύ για την καλοσύνη και τη σωστή διαχείριση της περιουσίας, κι εκείνος για να κερδίσει τα μεγάλα έπαθλα της υπομονής.

Όμως εσύ τα έκρυψες όλα στους αχόρταγους κόλπους της πλεονεξίας· νομίζεις λοιπόν ότι κανένα δεν αδικείς, όταν τόσοι στερείς από τα αγαθά αυτά; Ποιος είναι πλεονέκτης; Όποιος δεν περιορίζεται στα απαραίτητα. Ποιος άρπαγας; Εκείνος που αφαιρεί την περιουσία των άλλων. Εσύ δεν είσαι πλεονέκτης; Δεν είσαι άρπαγας; Δεν κρατάς για τον εαυτό σου, όσα σου δόθηκαν για να τα διαχειρισθείς προς όφελος όλων; Αυτός που γδύνει τον ντυμένο θα ονομαστεί λωποδύτης, αλλά μήπως και αυτός που δεν ντύνει τον γυμνό, ενώ μπορεί, δεν αξίζει αυτή την ονομασία;

Το ψωμί που αποθηκεύεις είναι του πεινασμένου, τα ρούχα που φυλάς στις αποθήκες σου είναι του γυμνού, τα παπούτσια που τα 'χεις και σαπίζουν είναι του ξυπόλυτου, τα λεφτά που θάβεις για να μη στα κλέψουν είναι του φτωχού. Είναι τόσοι αυτοί που αδικείς όσοι αυτοί που θα μπορούσες να βοηθήσεις.

Μέγας Βασίλειος,
Ομιλία εις το «Καθελώ μου τὰς ἀποθήκας...» καὶ περὶ πλεονεξίας

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΘΕΜΙΤΟΥ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ. Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ

11. Γελοιογραφίες για τον πλούτο και την εργασία

α.



Πάβελ Κουτσίνσκι

β.



Πάβελ Κουτσίνσκι



γ. Joaquin Salvador Lavado «Quino»,
Το σκάκι των τάξεων, (Πρόβλημα: Τα μαύρα παίζουν και κάνουν ματ, όποτε τους αρέσει).

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΕΡΓΙΑ

1. Η Αγία Γραφή για την εργασία

1. Όποιος δεν θέλει να εργάζεται, αυτός να μην τρώει κιόλας.
 Β' επιστολή Απ. Παύλου προς Θεσσαλονικείς 3, 10
2. Έτσι να λάμπει και το δικό σας φως μπροστά στους ανθρώπους, για να δουν τα καλά σας έργα και να δοξολογήσουν τον ουράνιο Πατέρα σας.
 Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 16
3. Έτσι και η πίστη, αν δεν εκδηλώνεται με έργα, μόνη της είναι νεκρή.
 Επιστολή Ιακώβου 2, 17
4. Να το θεωρείτε τιμητικό να ζείτε χωρίς αναταραχές, να ασχολείστε μόνο με τις δικές σας υποθέσεις και να εργάζεστε για να βγάξετε το ψωμί σας με τα ίδια σας τα χέρια, όπως σας παραγγείλαμε.
 Α' επιστολή Απ. Παύλου προς Θεσσαλονικείς 4, 11
5. Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ, για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει.
 Γένεσις 2, 15
6. ⁶Τράβα τεμπέλη στο μυρμήγκι, κοίταξε πώς δουλεύει και γίνε σοφός. ⁷Αυτό δεν έχει ούτε αρχηγό ούτε επιστάτη ούτε αφεντικό· ⁸κι όμως το καλοκαίρι εξασφαλίζει την τροφή του, προμήθειες συγκεντρώνει τον καιρό του θερισμού. ⁹Τεμπέλη, ως πότε θα κοιμάσαι; Πότε απ' τον ύπνο σου θα σηκωθείς; ¹⁰Λίγος ακόμα ύπνος, λίγη νύστα, λίγο τα χέρια να σταυρώσεις για ν' αναπαυτείς, ¹¹και θα 'ρθει η φτώχεια ξαφνικά σαν το ληστή κι η δυστυχία σαν άντρας οπλισμένος.
 Παροιμίες 6, 6-11
7. Να εργάζεσαι με το εργόχειρό σου, για να βρει ο φτωχός το ψωμί σου. Γιατί η αργία (η μη εργασία) είναι θάνατος και κατάντια της ψυχής.
 Αβάς Αμμωνάς, Γεροντικό

2. Η αξία της εργασίας

Ας μην ντρεπόμαστε για τις χειρωνακτικές εργασίες· ούτε να νομίζουμε ότι η εργασία είναι αιτία για κατηγορία· αιτία για κατηγορία είναι η αργία και να μην έχουμε να κάνουμε κάτι. Γιατί, αν η εργασία ήταν ντροπή, δε θα την επιδίωκε ο (απόστολος) Παύλος, ούτε θα παράγγελλε σ' εκείνους που δεν εργάζονται, να μην τρώνε. Ντροπή, πραγματικά, είναι μόνο η αμαρτία. Την αμαρτία όμως, και μάλιστα όχι μία ή δύο και τρεις μορφές αμαρτίας, αλλά όλη μαζί την κακία, τη γεννά συνήθως η αργία... Λοιπόν, ό,τι είναι για το άλογο το χαλινάρι, το ίδιο είναι η εργασία για τη φύση μας... Δεν υπάρχει τίποτε απολύτως που να μην καταστρέφεται με την αργία. Πράγματι, και το νερό που είναι στάσιμο, βρωμά, ενώ εκείνο που τρέχει και τριγυρίζει παντού, διατηρεί την καλή του ποιότητα. Και το σίδηρο, όταν δε χρησιμοποιείται, γίνεται μαλακότερο και άχρηστο, επειδή καταστρέφεται από τη σκουριά· ενώ εκείνο που χρησιμοποιείται στις εργασίες, είναι πολύ χρησιμότερο, αλλά και πιο ευπαρουσίαστο, αφού δεν λάμπει λιγότερο από κάθε ασήμι. Και τη γη που δεν καλλιεργείται, θα μπορούσε να την ιδεί κανείς να μην παράγει τίποτε ωφέλιμο, αλλά βλαβερά βότανα, αγκάθια, τριβόλια και άκαρπα δέντρα, ενώ

εκείνην που απολαμβάνει την εργασία, να είναι γεμάτη με ήμερους καρπούς. Και γενικά η αργία καταστρέφει το καθετί· αντίθετα, η εργασία κάνει τα πάντα πιο χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν όλα τούτα, καθώς επίσης και πόση είναι η βλάβη από την αργία και το κέρδος από την εργασία, ας αποφεύγουμε την πρώτη και ας επιδιώκουμε τη δεύτερη.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

ΗΘΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

3. Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

ΑΡΘΡΟ 23

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.
2. Όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.
3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. [...]

ΑΡΘΡΟ 24

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα, σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

ΑΡΘΡΟ 25

1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του.
2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα ειδικής μέριμνας και περίθαλψης. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

ΟΗΕ, *Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα*, 1948

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Η εργασία ως θεϊκή εντολή και ανθρώπινη ανάγκη

Εκτός όμως από την άμεση, υπάρχει και έμμεση εντολή για εργασία. Αναγράφεται στη Γένεση: «Καί εἶπεν ὁ Θεός: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν...». Από αυτό το χωρίο προκύπτει πως ο άνθρωπος έχει δύο όψεις, οι οποίες εκφράζουν τη δομή του, μία στατική και μία δυναμική. Η πρώτη αποτελεί τον ιδανικό τύπο του ανθρώπου, ο οποίος έχει πλασθεί «κατ' εἰκόνα» του Δημιουργού του. Η δεύτερη όψη, η δυναμική, περιέχει τη δυνατότητα του ανθρώπου να φθάσει τον ιδανικό τύπο του, ώστε να γίνει ύπαρξη «καθ' ὁμοίωσιν» του Δημιουργού της, να του μοιάσει. Όσο δεν θα του μοιάζει, δεν θα είναι ολοκληρωμένος άνθρωπος. [...]

Ο αρχαίος Ισραηλίτης πληροφορείται πως ο πρώτος που εργάστηκε είναι ο Θεός και ότι πρέπει να του μοιάσει· και θα του μοιάσει με την εργασία, διότι «δια της εργασίας ο άνθρωπος οδηγείται εις «ὁμοίωσιν» προς τον προσωπικόν αυτού δημιουργόν». Ο πρώτος που αισθάνθηκε εσωτερική ικανοποίηση από την εργασία του, σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, είναι ο Θεός, ως δημιουργός του

σύμπαντος. Ο συγγραφέας της Γενέσεως τον παρουσιάζει κάθε βράδυ, μετά το τέλος του έργου κάθε ημέρας, να το αποθαυμάζει και να βλέπει ότι είναι «καλόν»... Όταν όμως τελείωσε και η έκτη ημέρα, επιθεωρώντας ο Θεός «τά πάντα, ὅσα ἐποίησεν», γέμισε πλέον από απέραντη ικανοποίηση, γιατί τα έργα του, στο σύνολό τους, ήταν «καλά λίαν». [...]

Αυτό το αίσθημα το απολαμβάνει και ο άνθρωπος. Το βιβλίο του Εκκλησιαστή γράφει ότι δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο από το να ευφραίνεται ο άνθρωπος με το αποτέλεσμα της εργασίας του. Και προσθέτει πως αυτή η ικανοποίηση είναι φυσική για τον άνθρωπο, αφού εκείνο που του δόθηκε (από τον Δημιουργό του) είναι ακριβώς αυτό: η εργασία. Ακόμη και ο μόχθος που προστέθηκε στην εργασία του ανθρώπου, μετά την πτώση του από τον Παράδεισο, δεν εμποδίζει την εσωτερική ικανοποίηση που μπορεί να αισθανθεί κανείς από την εργασία που κάνει, αφού και ο μόχθος δόθηκε από τον Δημιουργό του ανθρώπου. Η εργασία, λοιπόν, για τον αρχαίο Ισραηλίτη, όχι μόνο δεν επιβάλλεται ως τιμωρία στον άνθρωπο, έπειτα από την πτώση του, που εξ αιτίας της καταδικάστηκε να φύγει από τον Παράδεισο, αλλά συνδέεται με την εσωτερική ικανοποίηση του ανθρώπου, αυτή την ικανοποίηση ακριβώς που συμβολίζει ο Παράδεισος.

Π. Α. Σινόπουλος, *Εργασία και σχέσεις αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου. Η οικογένεια ως μονάδα εργασίας του λαού της Παλαιάς Διαθήκης*

5. Σκοπός εργασίας

Ο άνθρωπος δεν είναι μόνον ο λόγος ο νοητικός, αλλά και ο λόγος ο οικονομικός του κόσμου, ο κύριος της δημιουργίας. Έχει το δικαίωμα και το καθήκον να εργάζεται μέσα στον κόσμο για την ίδια του την ύπαρξη, για να βοηθά τον πλησίον του και για να εκτελέσει το κοινό έργο της ανθρωπότητας, σύμφωνα με την παραγγελία του Θεού «ἀρχετε πάσης της γης και κατακυριεύσατε αυτής» (Γεν. 1,28). Η εργασία του ανθρώπου αποτελεί μέρος των σχέσεών του με τη φύση και καθαγιάζεται με τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος. [...]

Να εργάζεσαι σημαίνει να βγαίνεις ενεργητικά από τον εαυτό σου για να περάσεις μέσα στον κόσμο. Κάθε πράξη εργασίας είναι μια πραγματοποίηση του σκοπού του ανθρώπου έξω από τον εαυτό του... Το καλύτερο οικονομικό σχήμα -όποιο κι αν είναι τ' όνομά του και μ' οποιονδήποτε τρόπο κι αν συνδέεται με τον καπιταλισμό και το σοσιαλισμό, την ατομική ιδιοκτησία ή την κοινοκτημοσύνη- είναι εκείνο που εξασφαλίζει καλύτερα σε κάθε δεδομένη κατάσταση πραγμάτων την προσωπική ελευθερία, διαφυλάττοντάς την και από τη φυσική φτώχεια και από την κοινωνική δουλεία.

Σεργκέι Μπουλγκάκωφ, *Ορθοδοξία και οικονομική ζωή*

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΗΘΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΜΕ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

6. Η μεταχείριση των εργατών

1. Αλίμονο σ' εκείνους που στερούν από τους εργάτες τον δίκαιο μισθό τους, γιατί είναι όμοιοι μ' αυτούς που χύνουν αίμα.

Όσιος Εφραίμ ο Σύρος, *Λόγος εις την Δευτέραν Παρουσίαν*

2. ¹Ακούστε με τώρα κι εσείς οι πλούσιοι. Κλάψτε με γοερές κραυγές για τα βάσανά σας, που όπου να 'ναι έρχονται. ²Ο πλούτος σας σάπισε, και τα ρούχα σας τα 'φαγε ο σκόρος· ³το χρυσάφι σας και το ασήμι κατασκούριασαν, και η σκουριά τους θα είναι μαρτυρική κατάθεση εναντίον σας και θα

καταφάει τις σάρκες σας σαν τη φωτιά. Κι ενώ πλησιάζει η κρίση, εσείς μαζεύετε θησαυρούς.⁴Ακούτε! Κραυγάζει ο μισθός των εργατών που θέρισαν τα χωράφια σας κι εσείς τους τον στερήσατε και οι κραυγές των θεριστών έφτασαν ως στ' αυτιά του παντοδύναμου Κυρίου.

Επιστολή Ιακώβου 5, 1- 4

3. ¹⁴Μην εκμεταλλεύεσαι ποτέ τον μισθωτό, το δυστυχισμένο και το φτωχό συμπατριώτη σου ή τον ξένο που ζει σε μια από τις πόλεις της χώρας σου. ¹⁵Να του δίνεις κάθε μέρα το ημερομίσθιό του, πριν απ' τη δύση του ήλιου· γιατί είναι φτωχός και το έχει ανάγκη. Αλλιώς αυτός θα φωνάζει με αγανάκτηση εναντίον σου στον Κύριο, κι αυτό θα σου καταλογιστεί για αμαρτία.

Δευτερονόμιο 24, 14- 15

4. Όποιος από το διπλανό του τη διατροφή του αφαιρεί, είναι το ίδιο σαν να τον σκοτώνει· κι όποιος δε δίνει στον εργάτη το μισθό του, είναι φονιάς.

Σοφία Σειράχ 34, 22

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Το νόημα της συμβίωσης

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιον μ' αυτόν».

Γένεση 2, 18

1. Λόγια αγάπης συζύγου

Λόγια αγάπης να της λες... Εγώ από όλα, την δική σου αγάπη προτιμώ και τίποτε δεν μου είναι οδυνηρό, όσο το να βρεθώ σε διάσταση μαζί σου. Κι αν όλα χρειαστεί να τα χάσω κι αν στους εσχάτους βρεθώ κινδύνους, οτιδήποτε κι αν πάθω, όλα μου είναι υποφερτά, όσο εσύ μου είσαι καλά.. Και τα παιδιά τότε μου είναι πολύ αγαπητά, εφ' όσον εσύ με συμπαθείς. Όλα δικά σου είναι. Αυτό με συμβουλεύει ο Παύλος λέγοντας ότι ο άνδρας δεν εξουσιάζει το σώμα του, αλλά η γυναίκα του. Κι αν δεν έχω εγώ εξουσία στο σώμα μου, αλλά εσύ, πόσο μάλλον δικά σου είναι όλα τα άλλα. Σώμα δεν έχεις πια δικό σου ... Δεν είμαστε δυο σώματα μετά το γάμο, αλλά γίναμε ένα· δεν έχουμε δυο περιουσίες, αλλά μία.

... Όλα δικά σου είναι, κι εγώ δικός σου είμαι, κορίτσι μου ... Ποτέ να μη μιλάς με πεζό τρόπο, αλλά με φιλοφροσύνη, με τιμή, με αγάπη πολλή. Να την τιμάς, και δεν θα βρεθεί στην ανάγκη να ζητήσει την τιμή από τους άλλους. Να την προτιμάς από όλους για όλα, για την ομορφιά, για την σύνεσή της, και να την επαινείς. Να κάνεις φανερό ότι σου αρέσει η συντροφιά της και ότι προτιμάς να μένεις στο σπίτι για να είσαι μαζί της, από το να βγαίνεις στην αγορά. Από όλους τους φίλους να την προτιμάς, και από τα παιδιά που σου χάρισε ακόμα, κι αυτά εξ αιτίας της να τα αγαπάς.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

2. Μυστήριο αγάπης

α. Εκεί όπου ο άνδρας και η γυναίκα και τα παιδιά είναι συνδεδεμένοι με δεσμούς ομόνοιας και φιλίας και αρετής, εκεί βρίσκεται ανάμεσά τους ο Χριστός.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

β. Αυτό είναι πραγματική οικογενειακή ζωή, αυτό είναι ο αληθινός πλούτος, αυτή η μεγαλύτερη περιουσία, όταν δηλαδή ο άντρας δεν συγκρούεται με τη γυναίκα του, αλλά είναι ενωμένοι σαν ένα σώμα... Δεν υπάρχει τίποτε, τίποτε πολυτιμότερο από το ν' αγαπιέται πολύ ο άντρας από τη γυναίκα του και η γυναίκα από τον άντρα της.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

γ. Ο γάμος είναι μυστήριο αγάπης. Διότι η γυναίκα και ο άνδρας δεν είναι δύο άνθρωποι, αλλά ένας...

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

3. Αντίστιξη στις σχέσεις

Αντίστιξη στις σχέσεις. Μια προϋπόθεση για να λειτουργήσουν αρμονικά οι πολυποίκιλες ανθρώπινες φωνές και απόψεις είναι η αντίστιξη. Ο όρος προέρχεται από την πολυφωνική μουσική, εκεί που άντρες και γυναίκες τραγουδούν, αλλά ο καθένας μπορεί να ακολουθεί το δικό του ρυθμό, να λέει τα δικά του διαφορετικά λόγια, αλλά ταυτόχρονα να μην παράγεται χάος, αλλά μια όμορφη αρμονία.

Η αντίστιξη είναι απαιτητική διεργασία που απαιτεί την προσωπική καλλιέργεια και ευθύνη του κάθε τραγουδιστή. Προσφέρει όμως την ισότιμη παρουσία του διαφορετικού, της αντρικής και της γυναικείας φωνής, που συμπλέουν στο αρμονικό ταξίδι, δίχως να υπερισχύει η μία της άλλης. Δίχως να πρέπει να συγχρονιστούν κάπου στη μέση, αλλά η αρμονία να αποτελεί το εξαγόμενο της συνύπαρξής τους.

Αντίστιξη στην κοινωνία, ώστε να υπάρχει σεβασμός στη διαφορετικότητα, αλλά όχι διχασμός. Αντίστιξη για την υπεράσπιση των προσωπικών αξιών και απόψεων στις ανθρώπινες σχέσεις, αλλά με αντίστοιχο σεβασμό και των απόψεων των άλλων, αφού η συνύπαρξη είναι αφορμή για εμπλουτισμό και για ανάπτυξη απαιτητικών δημιουργιών, που δεν μπορούν να αναπτυχθούν μόνο από μία φωνή.

Αντίστιξη στις οικογένειες, ώστε να μην υποτιμηθούν οι αξιαγάπητες παιδικές φωνές, αλλά να μη χαθεί ο σεβασμός στις απόψεις των γονιών. Αντίστιξη στα ζευγάρια ώστε η διαφορετικότητα να είναι το πολύτιμο έδαφος της σχέσης τους.

Αντίστιξη, η απαιτητική αρμονία των διαφορετικών που δεν ισοπεδώνονται, αλλά η συνύπαρξή τους αναδεικνύει την ομορφιά της ετερότητας.

Καραγιάννης Δημήτρης, Έρωτας ή τίποτα

4. Ενότητα στον γάμο

Αυτό που δίνει στο ζευγάρι τον χαρακτήρα ενός οργανικού συνόλου είναι το Άγιο Πνεύμα, που σε τελική ανάλυση είναι εκείνο που δίνει τα διάφορα χαρίσματα στους συζύγους. Στα δε χαρίσματα δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν στην υπηρεσία του νέου σώματος, που δημιουργείται από την ένωση των συζύγων, και τα ίδια να εμφανίζονται ως κοινά χαρίσματα.

Όταν το Πνεύμα βρίσκεται στον κάθε σύζυγο και γίνεται μια δύναμη, που τους κρατάει και τους δυο δεμένους, τότε μπορούμε να πούμε ότι και οι σύζυγοι βρίσκονται μέσα στο Πνεύμα. Σ' αυτήν την περίπτωση το Πνεύμα είναι ένα είδος πνευματικού κλίματος μέσα στο οποίο οι σύζυγοι συναντιόνται ή μία γέφυρα που τους ενώνει... Το Άγιο Πνεύμα, που κάνει τον γάμο έναν οργανισμό με τη δική του ζωή, αυτό χορηγεί και τα διαφορετικά χαρίσματα. Δένει τους συζύγους μεταξύ τους και τους κάνει να αισθάνονται ότι ανήκουν ο ένας στον άλλο. Δημιουργεί στους συζύγους την πεποίθηση ότι το χάρισμα του καθενός υπάρχει για χάρη του άλλου. Το Άγιο Πνεύμα είναι ο πνευματικός σύνδεσμος μεταξύ των συζύγων, η ενωτική δύναμη που κάνει τους συζύγους μια ενότητα, η δύναμη της συνοχής στο γάμο. Όπως τα διάφορα όργανα στο σώμα έχουν μέσα τους μια συνεκτική δύναμη που τα κρατάει μαζί, έτσι το Άγιο Πνεύμα, όταν βρίσκεται μέσα στους συζύγους, τους κρατάει μαζί και τους δημιουργεί τη βεβαιότητα ότι η ολοκλήρωση είναι δυνατή μόνο στην ένωση...

Το Πνεύμα βρίσκεται μέσα σε κάθε σύζυγο με τα διαφορετικά χαρίσματα ή με τα αμοιβαία αλληλεξαρτώμενα χαρίσματα, που ούτε εξομοιώνουν τους συζύγους, αλλά ούτε τους επιτρέπουν να λειτουργήσουν μεμονωμένα και ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Όπως στο σώμα το κάθε όργανο έχει τη δική του λειτουργία, έτσι και τα χαρίσματα, οι διακονίες των συζύγων, δεν μπορούν να περάσουν από τον ένα σύζυγο στον άλλο, ωστόσο το όφελος που εκπηγάζει το απολαμβάνουν και οι δύο. Όπως γίνεται και στο σώμα, όπου το χέρι παραμένει χέρι και το πόδι παραμένει πόδι, το καθένα με τη δική του λειτουργία. Το καθένα απ' αυτά, πραγματοποιώντας τη δική του λειτουργία, ωφελείται, τόσο απ' τη λειτουργία των άλλων, όσο και από τη δύναμη ζωής ολόκληρου του σώματος και μεταδίδει επίσης με τη σειρά του στα άλλα μέλη και σ' ολόκληρο το σώμα το όφελος από τη δική του λειτουργία.

π. Φιλόθεος Φάρος, π. Σταύρος Κοφινάς, *Συζυγία*

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

5. «...ἵνα πρὸς πάντας κυλιέται»

Ἀδελφὸς ῥώτησε τὸν Ἀββὰν Ματῶν: «Τί ποιήσω, ὅτι ἡ γλῶσσα μου θλίβει με καί ὅταν ἔρχομαι ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, οὐ δύναμαι κατασχεῖν αὐτήν, ἀλλὰ κατακρίνω αὐτούς ἐν παντί ἔργῳ ἀγαθῷ καὶ ἐλέγχῳ αὐτούς;» Καὶ ἀπαντᾷ: «Ὁ δὲ καθήμενος μετὰ τῶν ἀδελφῶν οὐκ ὀφείλει εἶναι τετραγωνιαῖος ἀλλὰ στρογγυλός, ἵνα πρὸς πάντας κυλιέται».

Ρώτησε κάποιος μοναχὸς τὸν Ἀββᾶ Ματῶν: «Τι νὰ κάνω πού ἡ γλῶσσα μου με στενοχωρεῖ καὶ ὅταν εἶμαι μαζί με ἄλλους ἀνθρώπους δὲν μπορῶ νὰ τὴν συγκρατήσω, ἀλλὰ τοὺς κατακρίνω ὅλους καὶ τοὺς ἐλέγχῳ ἀκόμα κι ἂν κάνουν κάτι καλό;». Κι ὁ ἀββᾶς ἀπαντᾷ: «Ὅποιος κάθεται μαζί με τοὺς ἀδελφούς του δὲν πρέπει νὰ ἴναι τετράγωνος, ἀλλὰ στρογγυλός, γιὰ νὰ κυλάει πρὸς ὅλους».

Ἀββᾶς Ματῶν, *Αποφθέγματα*

6. Ἀρμονικὴ συνύπαρξη

Κάθε ἀνθρώπος ἔχει γεννηθεῖ σ' ἓνα συγκεκριμένο πολιτιστικὸ περιβάλλον, μέσα στο ὁποῖο ἀρχικὰ ἀναπτύσσεται καὶ διαμορφώνεται, προχωρώντας ἀπὸ τὴν ἀπλή ὑπαρξὴ στὴ συνύπαρξη. Εἶναι φυσικό λοιπὸν νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς ἀρχές πού ἰσχύουν γιὰ τὴ συμβίωση καὶ τὸν ἀλληλοσεβασμὸ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Στὴ διάρκεια τοῦ βίου του καλεῖται νὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὰ ευφορότερα πνευματικὰ κοιτάσματα τῆς θρησκευτικῆς τοῦ παραδόσεως ἐκεῖνες τὶς ἀξίες, πού ἐμπνέουν τὴ ζωὴ γιὰ μιὰ ἀρμονικὴ συνύπαρξη...

Ὅσα ζοῦμε στὸν χώρο τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὄχι μόνον συμβάλλουν σταθερὰ στὴν ἀρμονικὴ συνύπαρξη, ἀλλὰ τὴν ἀνυψώνουν καὶ τὴ μεταμορφώνουν σὲ κάτι σημαντικότερο: σὲ «κοινωνία προσώπων». Πρόκειται γιὰ μιὰ σταδιακὴ συνειδητοποίηση καὶ πορεία ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ στὴ συνύπαρξη, ἀπὸ τὴ συνύπαρξη στὴν κοινωνία.

Ἡ ὑψιστὴ καὶ ἀπόλυτὴ ἀρχή, ὁ ὄντως Ὄν, ὁ Τριαδικὸς Θεός, κατὰ τὴ χριστιανικὴ πίστη, εἶναι κοινωνία ἀγάπης προσώπων. Αὐτὸ πού μεταμορφώνει τὴν ἀπλή συνύπαρξη σὲ κοινωνία εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη. Αὐτὴ μετασηματίζει τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ ἄτομο σὲ πρόσωπο. Ἡ χριστιανικὴ παράδοση θεμελιώνεται πάνω σὲ αὐτὴν τὴ βεβαιότητα. Καὶ ἀναπτύσσεται με τόλμη στὶς ἐπόμενες φάσεις. Ἡ σχέση τοῦ Θεοῦ με τὸν κόσμον, ἰδιαίτερα με τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι σχέση ἀγάπης, πού τείνει στὴ δημιουργία «κοινωνίας». Ἡ ἐνανθρώπησι τοῦ Λόγου ἀποτελεῖ μιὰ ἐκπληκτικὴ κίνηση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, πού ἀποσκοπεῖ σὲ «κοινωνία» Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ συνεχίζει τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἐνσαρκου Λόγου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσα στὴν ἱστορία. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς, ἡ μαρτυρία τῆς, ἡ μυστηριακὴ ζωὴ, ἐπιδιώκουν τὴν «κοινωνία» τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεὸ καὶ τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοὺς. Ἐμπνέοντας καὶ ἐνισχύοντας με τὴ χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀγάπην στὶς ποικίλες μορφές τῆς, με τὸ εὖρος καὶ τὴ δυναμικὴ πού ἀποκαλύπτει ἡ Καινὴ Διαθήκη (π.χ. ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὁμιλία, ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη, ὁ ὕμνος τῆς ἀγάπης, ἡ Α΄ Ἐπιστολὴ Ἰωάννου). Ἐχοντας ὡς κέντρο τῆς λειτουργικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τὴ Θεῖα Κοινωνία.

Χρέος καὶ ἀγώνας κάθε ἀνθρώπου εἶναι νὰ συνεισφέρει στὴν ἀρμονικὴ συνύπαρξη. Ὅραμα, προσδοκία καὶ προσευχὴ τοῦ πιστοῦ χριστιανοῦ, καθὼς ἀτενίζει σταθερὰ τὸ μυστήριον τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν ἐνανθρώπησι τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει τὸ πλήρωμα τῆς ἀγάπης, εἶναι νὰ ἀνέρχεται σὲ ἓνα ἐπόμενο ἐπίπεδο: νὰ συμβάλλει με τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν ἀνύψωσι τῆς ἀπλῆς συνυπαρξέως τῶν ἀνθρώπων σὲ κοινωνία προσώπων.

Ἀναστάσιος Γιαννουλάτος, ἀρχιεπ. Ἀλβανίας,

Συνύπαρξη: Εἰρήνη, φύσις, φτώχεια, τρομοκρατία, ἀξίες. Θρησκευτολογικὴ θεώρησις

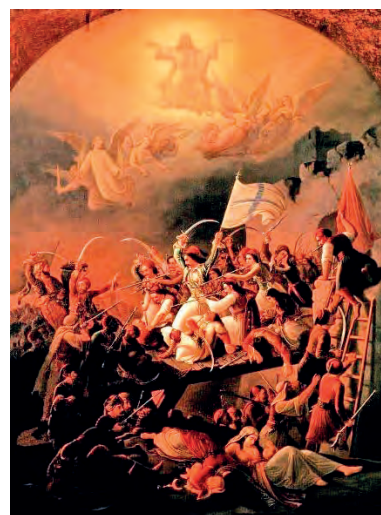
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ



«Tank man», Νεαρός σταματάει τανκς, 1989, Πλατεία Τιεν Αν Μεν, Πεκίνο



Ευγένιος Ντελακρουά, *Η Ελευθερία οδηγεί τον λαό*, 1830



Θεόδωρος Βρυζάκης, *Η έξοδος του Μεσολογγίου*, 1855



Μάης του 1968, το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης υπό φοιτητική κατάληψη.
Στον τοίχο το σύνθημα γράφει: «Ο Χριστός μόνος επαναστάτης», φωτ. Ανρί Καρτιέ Μπρεσόν

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

1. Η εικόνα στο χειρουργείο του Αγίου Λουκά

Ο Βαλεντίν (σημ.: Βαλεντίν Φελίξοβιτς Γιασενέτσκι ήταν το όνομα του Αγίου Λουκά του ιατρού, προτού χειροτονηθεί επίσκοπος) ήταν βαθύτατα πιστός και αυτή η πίστη του φαινόταν απ' τη ζωή και τα έργα του. Η αγάπη του για τον ασθενή, το μεγάλο ενδιαφέρον του για τον πάσχοντα άνθρωπο, πήγαν από τη βαθιά πίστη του στον Θεό. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι, πριν ξεκινήσει την εγχείρηση, πάντα έκανε το σημείο του σταυρού. Στο χειρουργείο είχε κρεμασμένη την εικόνα της Παναγίας. Προσευχόταν με θέρμη μπροστά στην εικόνα για λίγα λεπτά. Έπειτα μ' ένα βαμβάκι ποτισμένο με ιώδιο έκανε το σημείο του σταυρού στο σώμα του ασθενούς, στο μέρος που θα γινόταν η τομή. Έτσι, με την επίκληση της βοήθειας του Θεού, της Παναγίας, των αγίων, προχωρούσε στην επέμβαση. Μόνο κάτω απ' αυτά έλεγε με επισημότητα: «το νυστέρι». Οι κινήσεις του αυτές παραξένευαν όσους δεν τον γνώριζαν. Αργότερα, οι γιατροί που δεν είχαν σχέση με την Εκκλησία, έπαψαν να δίνουν σημασία, ενώ οι πιστοί γιατροί το έβλεπαν ως κάτι φυσικό για τον πιστό γιατρό.

Στις αρχές του 1920 μία από τις επιτροπές ελέγχου έδωσε εντολή να ξεκρεμάσουν την εικόνα. Αντί για απάντηση ο Βαλεντίν Φελίξοβιτς έφυγε από το νοσοκομείο και δήλωσε πως θα επέστρεφε μόνον όταν η εικόνα μπει και πάλι στη θέση της. Ο καθηγητής Οσάνιν θυμάται πως η επιτροπή είχε εκφράσει την άποψη ότι «το χειρουργείο είναι δημόσια υπηρεσία. Έχουμε διαχωρίσει το κράτος από την εκκλησία. Εάν ο χειρουργός σας θέλει να προσεύχεται, με γεια του με χαρά του, αλλά ας κρατήσει την εικόνα στο σπίτι του». Ο Βόινο Γιασενέτσκι επανέλαβε πως δεν μπαίνει στο χειρουργείο. Εκείνη όμως την ώρα ένα στέλεχος του κόμματος έφερε την γυναίκα του για άμεση επέμβαση στο χειρουργείο. Η γυναίκα ήταν κατηγορηματική και απαιτούσε να την χειρουργήσει ο Βόινο Γιασενέτσκι. «Τον κάλεσαν στην αίθουσα του επισκεπτηρίου» γράφει ο καθηγητής Οσάνον. «Είπε και πάλι πως λυπάται πάρα πολύ, αλλά σύμφωνα με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν μπορεί να μπει στο χειρουργείο, αν δεν κρεμάσουν την εικόνα στη θέση της». Ο σύζυγος της άρρωστης έδωσε τον λόγο του πως αύριο η εικόνα θα ήταν στη θέση της, μόνο να γίνει αμέσως η επέμβαση. Την ίδια στιγμή ο Βόινο Γιασενέτσκι ξεκίνησε για την πτέρυγα του χειρουργείου και χειρούργησε τη γυναίκα, η οποία έγινε καλά. Την επομένη το πρωί, η εικόνα, πράγματι, μπήκε στη θέση της».

Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, Αγάπησα το μαρτύριο: Αυτοβιογραφία

ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

2. Ο Χριστός ως επαναστάτης

Ο Χριστός δεν σήκωνε εξεγέρσεις ενάντια στην εξουσία του κράτους, με στόχο μία εφήμερη αλλαγή τοπικής σημασίας· ο Χριστός εργαζόταν για μια επανάσταση που είχε ως στόχο την καθολική παγκόσμια ανατροπή. Ο Χριστός δεν δημαγωγούσε ενάντια στις δυναστείες του Ηρώδη και του Αυγούστου -αυτή θα ήταν μια μικρή «αντάρτικη» δουλειά -αλλά έθετε τα θεμέλια σ' ένα πολύ μεγαλύτερο έργο. Πήγε πέρα και βαθύτερα απ' όλους τους επαναστάτες του κόσμου. Στο δένδρο του κακού δεν κλάδευε κλαριά και δεν καθάριζε τα φύλλα, αλλά έβαζε το τσεκούρι στην ίδια τη ρίζα. Δεν βιαζόταν να δει γρήγορα την επιτυχία του έργου Του. [...]

«Επαναστατήστε πρώτα εναντίον του εαυτού σας και ύστερα ενάντια στον κόσμο»-αυτό το μήνυμα θα μπορούσε να βγει από το κύριο κήρυγμα του Χριστού. Τούτο ήταν το εργαλείο για λάξευμα και για λείανση.[...] Γι' αυτό αφήστε, αδέρφια, τα παιδιά να πλησιάσουν τον Χριστό, να ποτιστούν με το πνεύμα του Χριστού, με το πνεύμα της πιο μεγαλειώδους και κάλλιστης επανάστασης ενάντια στο κακό.[...] Αυτό το νέο πνεύμα πρέπει να εισαχθεί στην διαπαιδαγώγηση...».

Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς, Αργά βαδίζει ο Χριστός

3. Ιησούς και νόμος

Η ζωή του καθενός είναι ανώτερη από όλους τους νόμους που θέλουν να οργανώσουν την κοινωνία. Τα Ευαγγέλια είναι γεμάτα με αφηγήσεις των αντιπαρατάξεων του Ιησού με τις αρχές, επειδή ο Ιησούς παραβιάζει το νόμο, από μέριμνα για τη ζωή του καθενός.

Ζακ Ελλύλ, *Αναρχία και Χριστιανισμός*

Ο Ιησούς κατακρίνει τους Γραμματείς και τους Φαρισαίους

¹Τότε ο Ιησούς μίλησε στο πλήθος και στους μαθητές του ²και τους είπε: «Τη θέση του Μωυσή ως δασκάλου την πήραν οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι. ³Όσα λοιπόν σας λένε να τηρείτε, να τα τηρείτε και να τα πράττετε· να μην κάνετε όμως κατά τα έργα τους, γιατί λένε μόνο και δεν πράττουν. ⁴Φτιάχνουν φορτία βαριά, που δύσκολα σηκώνονται, και τα φορτώνουν στους ώμους των ανθρώπων, ενώ οι ίδιοι δε θέλουν ούτε με το δάκτυλό τους να τα κινήσουν. ⁵Όλα τα έργα τους τα πράττουν για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους.

¹³«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κατατρώτε τις περιουσίες των χηρών, κάνετε όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί· γι' αυτό η τιμωρία σας θα είναι ιδιαίτερα αυστηρή.

²³«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δυόσμο, το άνηθο και το κύμινο, και δεν τηρείτε τις σπουδαιότερες εντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, την ευσπλαχνία και την πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελείτε κι εκείνα. ²⁴Τυφλοί οδηγοί, που περνάτε από στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε ολόκληρη καμήλα.

²⁵«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, το περιεχόμενό τους όμως προέρχεται από αρπαγή και αδικία. ²⁶Φαρισαίε τυφλέ, καθάρισε πρώτα το εσωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, για να έχει αξία και η εξωτερική τους καθαρότητα.

²⁷«Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι κόκαλα νεκρών και κάθε λογής ακαθαρσία. ²⁸Έτσι κι εσείς, εξωτερικά φαίνεστε ευσεβείς στους ανθρώπους, κι εσωτερικά είστε γεμάτοι υποκρισία και ανομία. ³³Φίδια, γεννήματα οχιάς, πώς θα ξεφύγετε από την τελική κρίση και την κόλαση;»

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 23, 3-32

Η εκδίωξη των εμπόρων από τον ναό

¹³Καθώς πλησίαζε η γιορτή του ιουδαϊκού Πάσχα, ανέβηκε ο Ιησούς στα Ιεροσόλυμα. ¹⁴Μέσα στον περίβολο του ιερού βρήκε αυτούς που πουλούσαν βόδια, πρόβατα και περιστέρια για τις θυσίες, και τους αργυραμοιβούς καθιστούς πίσω από τους πάγκους. ¹⁵Τότε έφτιαξε ένα μαστίγιο από σκοινιά και τους έβγαλε όλους έξω από τον περίβολο του ναού, μαζί και τα πρόβατα και τα βόδια, έριξε καταγής τα νομίσματα των αργυραμοιβών, κι αναποδογύρισε τους πάγκους. ¹⁶Κι έλεγε σ' αυτούς που πουλούσαν τα περιστέρια: «Πάρτε τα αυτά από 'δω, μην κάνετε εμπορικό κατάστημα το σπίτι του Πατέρα μου».

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 2, 13-16

Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού

¹³Τον έφεραν τότε στους Φαρισαίους, τον άνθρωπο που ήταν άλλοτε τυφλός. ¹⁴Η μέρα που έφτιαξε ο Ιησούς τον πηλό και του άνοιξε τα μάτια ήταν Σάββατο. ¹⁵Αρχισαν λοιπόν και οι Φαρισαίοι να τον ρωτούν πάλι πώς απέκτησε το φως του. Αυτός τους απάντησε: «Έβαλε πάνω στα μάτια μου πηλό, νίφτηκα και βλέπω». ¹⁶Μερικοί από τους Φαρισαίους έλεγαν: «Αυτός ο άνθρωπος δεν μπορεί να είναι σταλμένος από το Θεό, γιατί δεν τηρεί την αργία του Σαββάτου». Άλλοι όμως έλεγαν: «Πώς μπορεί ένας αμαρτωλός άνθρωπος να κάνει τέτοια σημεία;» Και υπήρχε διχογνωμία ανάμεσά τους.

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 9, 1-3 & 13-16

Η τήρηση του Σαββάτου

²³Συνέβη κάποιο Σάββατο να βαδίζει ο Ιησούς μέσα από σπαρμένα χωράφια, κι οι μαθητές του, ενώ περπατούσαν, έτριβαν στάχια και έτρωγαν τους σπόρους.²⁴Οι Φαρισαίοι τότε του έλεγαν: «Κοίτα, κάνουν το Σάββατο κάτι που δεν επιτρέπεται από το νόμο». ²⁵«Ποτέ δε διαβάσατε στη Γραφή», τους λέει, «τι έκανε ο Δαβίδ, όταν βρέθηκε στην ανάγκη και πείνασε αυτός κι οι σύντροφοί του; ²⁶Μπήκε στο ναό του Θεού τον καιρό που αρχιερέας ήταν ο Αβιάθαρ κι έφαγε τους άρτους της προθέσεως, που δεν επιτρέπεται από το νόμο να τρώνε παρά μόνον οι ιερείς, κι έδωσε μάλιστα και σ' αυτούς που ήταν μαζί του». ²⁷Και τους έλεγε ο Ιησούς: «Το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο· όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο. ²⁸Συνεπώς ο Υιός του Ανθρώπου εξουσιάζει και το Σάββατο».

Ευαγγέλιο κατά Μάρκον 2, 23-28

Ο Ιησούς και η Σαμαρείτισσα

⁷⁻⁸Οι μαθητές του είχαν πάει στην πόλη ν' αγοράσουν τρόφιμα. Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πιω». ⁹Εκείνη του απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να μου ζητάς να σου δώσω νερό να πιεις;» –επειδή οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. [...]

²⁷Εκείνη την ώρα ήρθαν οι μαθητές του κι απορούσαν που συνομιλούσε με γυναίκα. Βέβαια, κανείς δεν του είπε «τι συζητάς;» ή «γιατί μιλάς μαζί της;»

Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 4, 7-9, 27

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΙΣΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ



Δομίνικος Θεοτοκόπουλος, *Η εκδίωξη των εμπόρων*,
1604



Revolution Christ, by aasemsj

ΟΡΑΜΑ

Ειρήνη

Δικαιοσύνη

Ευτυχία

Μεταμόρφωση



Η ΕΙΡΗΝΗ ΣΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

1. «Ειρήνη είναι όταν»

Ειρήνη είναι όταν τ' ανθρώπου η ψυχή
γίνεται έξω στο σύμπαν ήλιος·
κι ο ήλιος ψυχή μες στον άνθρωπο.

Νικηφόρος Βρεττάκος, *Τα ποιήματα*

2. Εσωτερική ειρήνη

Απόκτησε την εσωτερική ειρήνη και χιλιάδες άνθρωποι γύρω σου θα σωθούν.

Όσιος Σεραφεΐμ του Σάρωφ

ΑΙΤΙΑ ΜΗ ΥΠΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

3. Πόλεμος

α.



Φρ. Γκόγια, 3η Μαΐου 1808: Η εκτέλεση των υπερασπιστών της Μαδρίτης

β.



Πάμπλο Πικάσο, Γκουέρνικα, 1937

4. Η ειρήνη του Θεού και η ειρήνη του κόσμου

Ο κακόμοιρος ο κόσμος διψά ειρήνη. Μα χωρίς την απομέσα ειρήνη, δεν μπορεί να γίνη ειρήνη εξωτερική. Χωρίς την ψυχική ειρήνη, η πολιτική και κοινωνική ειρήνη είναι ψεύτικη.

«Ειρήνη αφίημι υμῖν», είπε ο Χριστός στους μαθητές Του κατά το Μυστικό Δείπνο, «ειρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι υμῖν. Οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσι, ἐγὼ δίδωμι υμῖν». Πρόσεξες για να δης καλά τί λέγει ο Χριστός; ... «Δεν σας δίνω, λέγει, ἐγὼ τὴν ειρήνην που δίνει ο κόσμος», τὴν ψεύτικη, τὴν οργισμένη ειρήνη, τὴν ανειρήνευτη ειρήνη, τὴν ειρήνην που στ' αληθινά δεν ἔχει ολότελα ειρήνη και ησυχία.

Τέτοια εἶναι ἡ ειρήνη που μπορεί να κάνει ο κόσμος, οἱ ἄνθρωποι, που τρώγονται με τα πάθη τους και που τους κατατρώγει ἡ περηφάνεια, ἡ ματαιοδοξία-φιλαργυρία, ἡ σκληροκαρδία και ἡ απουσία στους ἄλλους, ἡ μανία τῆς ἀκολασίας και ἡ ἐπιθυμία τῆς καλοπέρασης.

Ἄλλα τούτα τα πάθη εἶναι οργισμένα και ὄχι εἰρηνικά. Αυτά κάνουν τους ἀνθρώπους να μαλώνουνε, να εχθρεύονται ο ἕνας τον ἄλλον, αυτά λιγοστεύουν τὴν ἀγάπη, που εἶναι δα πολὺ λίγη ἀνάμεσα τους, και φέρνουν τὴν παραζάλη, τὴν ἐχθρα, «τὴν ἐρίδα» που λέγανε οἱ ἀρχαῖοι. Με ἄλλα λόγια, φέρνουν τὴ βασιλεία του διαβόλου ἐπὶ τῆς γῆς, και ὄχι τὴ βασιλεία του Θεοῦ, που εἶναι ἡ ειρήνη.

Φώτης Κόντογλου

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

5. Η παράδοση τῆς Ἱερουσαλήμ στους Ἄραβες ἀπὸ τον πατριάρχη Σωφρόνιο

Το 635, ἀφοῦ κυριεύτηκε ἡ Δαμασκός, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλη, οἱ πόλεις τῆς Συρίας και τῆς Παλαιστίνης συνθηκολόγησαν με τους Ἄραβες... Το 637 ἄρχισε και ἡ συστηματικὴ πολιορκία τῆς Ἱερουσαλήμ, λόγω τῆς ὁποίας οἱ Χριστιανοὶ δεν μπορούσαν πλέον να βγουν ἀπὸ τὴν πόλη γιατί συλλαμβάνονταν και φονεύονταν. Ἡ πολιορκία παρατάθηκε για μεγάλο χρονικὸ διάστημα, κάτι που εἶχε ως ἀποτέλεσμα να εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀντίσταση των Χριστιανῶν μέχρι τέλους... Σε μια ομιλία για τὸ Ἅγιο Βάπτισμα, τὴν ὁποία ἐκφώνησε ο Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας, ἀνάμεσα στα ἄλλα εἶπε και τα ἐξῆς:

«Για ποιο λόγο, λοιπόν, ζοῦμε μέσα σε πολέμους; Γιατί εἶναι πάρα πολλές οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές; Γιατί μας ἐπιτίθενται οἱ Σαρακηνοί; Γιατί ἔχουν ἀυξηθεῖ οἱ καταστροφές και οἱ λεηλασίες; Γιατί συνεχῶς χύνεται ἀνθρώπινο αἷμα; Γιατί τα ἀνθρώπινα σώματα γίνονται τροφή για τα πετεινά του οὐρανοῦ; Γιατί οἱ ἐκκλησίες διαλύονται; Γιατί ο Σταυρὸς του Χριστοῦ καθυβρίζεται; Γιατί ο Χριστὸς που εἶναι ὁ δοτῆρας ὅλων των ἀγαθῶν βλαστημεῖται ἀπὸ τα στόματα των ἐθνικῶν (των μη χριστιανῶν), πράγμα τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ πιο βαρὺ ἀπὸ ὅλες τις συμφορές που μας συμβαίνουν;».

Ο πατριάρχης Σωφρόνιος υποδεικνύει ὅτι, ἀναμφίβολα, αἴτιοι ὅλων των παραπάνω ἐγιναν λόγω των ἀμαρτιῶν τους οἱ Χριστιανοί. Γι' αὐτὸ και τους προτρέπει σε μετάνοια, ἐλπίζοντας ὅτι ὁ Θεὸς θα βοηθήσει τὴν ἁγία Πόλη των Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία βρισκόταν σε κίνδυνο... Ἀλλὰ τὸ θέλημα του Θεοῦ ἦταν, ἡ Πόλη και ἡ Ἐκκλησία των Ἱεροσολύμων να μπου στο στάδιο μεγάλων θλίψεων, ...κάτι που συνέβη τελικά τὸ 638, ὅταν ἡ Πόλη των Ἱεροσολύμων παραδόθηκε στον χαλίφη Ὠμάρ ἀπὸ τον πατριάρχη Σωφρόνιο.

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, μητρ. Ἀθηνῶν,
Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας των Ἱεροσολύμων

6. Η χριστιανική κατανόηση της ειρήνης

Όταν σκέφτεται κάποιος για τη χριστιανική κατανόηση της ειρήνης ως ειρήνης για ολόκληρο τον κόσμο, αντιλαμβάνεται ότι αυτό έχει ανθρωπολογική βάση, και φαίνεται ως μια δωρεά άνωθεν με τη μορφή της συμφιλίωσης με τον Τριαδικό Θεό. ... Αυτό είναι μια πράξη ανάκτησης -μια αόρατη και ουδέποτε συμπληρούμενη διαδικασία- της αρχικής κατάστασης των ειρηνικών, αρμονικών σχέσεων μεταξύ Θεού, ανθρώπου και φύσης, οι οποίες διεκόπησαν ως συνέπεια της πτώσης του ανθρώπου.

[...] Η αποξένωση και αλλοτρίωση του ανθρώπου από τον Θεό ως Άρχοντα της Ειρήνης έχει εξουδετερωθεί απ' τον Χριστό, αλλά η μετοχή του ανθρώπου στην πληρότητα αυτής της ειρήνης είναι, αδιάκοπη διαδικασία αύξησης σ' αυτήν με στόχο την τελική της εκπλήρωση στους έσχατους χρόνους. Με την έννοια αυτή, ο χριστιανός θα έπρεπε να προφυλάσσεται από τη συναισθηματική θρησκοληψία ή τον ρομαντισμό, αγνοώντας τη μη εισέτι πραγματικότητα της ειρήνης στην ιστορία καθώς και κάθε είδους ουμανιστικών, ανθρωποκεντρικών και επιφανειακών προσπαθειών που καταβάλλονται για επιτυχή εγκαθίδρυση ειρήνης στην ιστορία, οι οποίες βασίζονται στη μεγαλοσύνη και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και μονάχα σ' αυτή. Είναι επίσης ουτοπικός ρεαλισμός να πιστεύουμε ότι, αν σταματούσαμε την πάλη των τάξεων σε μια μόνο περιοχή της κοινωνικής ζωής, π.χ. την κοινωνική, η ειρήνη θα βασίλευε στη συνέχεια για πάντα στην ιστορία, ως μόνιμο επίτευγμα του ανθρώπου και μόνο.

[...] Είναι, έτσι, φανερό ότι η χριστιανική στάση έναντι της ειρήνης σήμερα δεν θα έπρεπε να αγνοεί ή να «συγκαλύπτει» με ειρηνιστικές προσπάθειες είτε το καθεστώς της αδικίας και εκμετάλλευσης, με την πρόφαση της ελευθερίας ή της ελεύθερης οικονομίας, είτε την άρνηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών, με το πρόσχημα της εγκαθίδρυσης κοινωνικής δικαιοσύνης. Χωρίς ν' αρνείται τις εξαιρετικές δυσκολίες που υπάρχουν και στις δύο περιπτώσεις, η χριστιανική ειρηνευτική προσπάθεια (με μια ρεαλιστική επιδίωξη της εξάλειψης των κύριων αιτιών της βίας και του πολέμου) πρέπει να επιμεινεί, στηριζόμενη στη Βίβλο, στο σεβασμό και των δύο προϋποθέσεων της ειρήνης: της δικαιοσύνης και της γνήσιας ελευθερίας ως των απαραίτητων συστατικών της στοιχείων.

Νίκος Νησιώτης, *Από την ύπαρξη στη συνύπαρξη:
Κοινωνία, Τεχνολογία, Θεολογία*

7. Η Ειρήνη του Χριστού

Ο Λυτρωτής δίνει την ειρήνη του στους μαθητές του τη στιγμή που πρόκειται να μπει στην περιοχή του Πάθους του. Έχοντας μπροστά του την τρομακτική οδύνη του Σταυρού και τον άμεσο θάνατο, μιλάει για την ειρήνη του και μεταγγίζει την ειρήνη του. Αφού ο Ιησούς, σ' αυτήν ακριβώς τη στιγμή παραμένει ο κύριος της ειρήνης, η δύναμή της δεν θα εγκαταλείψει τον μαθητή, στις μικρότερες θύελλες που θ' αντιμετωπίσει. [...]

Η εκλογή δεν έγκειται στο να διαλέξουμε μεταξύ του να πολεμήσουμε και να μην πολεμήσουμε. Αλλά μεταξύ του να πολεμήσουμε και του να υποφέρουμε, και δια του πόνου να νικήσουμε. Οι μάχες δημιουργούν τις φαινομενικές νίκες, που δεν είναι παρά αυταπάτη και ματαιότητα, εφόσον ύψιστη πραγματικότητα είναι ο Ιησούς. Ο πόνος αυτού που δεν αντιστέκεται, αναγγέλλει και τονίζει αυτήν την υπέρτατη πραγματικότητα του Ιησού. Τέτοια είναι η πραγματική νίκη. [...]

Η μη-αντίσταση, της οποίας ο Ιησούς δίνει το παράδειγμα, δεν είναι αποδοχή του κακού ή καθαρής παθητικότητα. Είναι θετική αντίδραση. Είναι απάντηση με την οποία η αγάπη, αυτή η αγάπη που ενσαρκώνει ο Ιησούς, αντιτάσσεται στις επιθέσεις των κακών. Ως άμεσο αποτέλεσμα φαίνεται η νίκη του κακού. Μα στη μακρά συνέχεια η δύναμη της αγάπης είναι η πιο ισχυρή. Η ανάσταση ακολούθησε το Πάθος. Η μη-αντίσταση των μαρτύρων έκαμψε και σαγήνευσε τους διώκτες. Το αίμα που χύθηκε εξασφάλισε τη διάδοση του Ευαγγελίου. Ειρηνιστική κίνηση αδύναμη και γεμάτη αοριστία; Όχι! Φλόγα που καίει και νικά.

Lev Gillet, *Ιησούς. Ατενίζοντας τον Σωτήρα*

8. Η Αποστολή της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Γ. Περί ειρήνης και δικαιοσύνης

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καί ἀναδεικνύει διαχρονικῶς τήν κεντρικήν θέσιν τῆς ειρήνης καί τῆς δικαιοσύνης εἰς τήν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτή αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς ειρήνης». ... Καί τοῦτο, διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὄριμος καρπός ... τῆς ἀναδείξεως τῆς ἀξίας καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ ... τῆς καθολικότητος τῶν ἀρχῶν τῆς ειρήνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματική εἰρήνη εἶναι ὁ καρπός τῆς ἐπί τῆς γῆς ἐπικρατήσεως ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περί τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινάς της δεήσεις, ἐξαιτουμένη ταύτην παρά τοῦ Θεοῦ. [...]

3. Ὁφείλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τὰ δῶρα τῆς ειρήνης καί τῆς δικαιοσύνης ἐξαρτῶνται καί ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνεργίας. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικά δῶρα, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῶμεν τήν εἰρήνην καί τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τά δῶρα ταῦτα τῆς ειρήνης καί δικαιοσύνης ἐμφανίζονται ἐκεῖ ἔνθα οἱ Χριστιανοί καταβάλλουν προσπαθείας εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. [...]

5. Συγχρόνως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὄ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τήν εἰρήνην καί ἀνοίγει τήν ὁδόν πρός τήν δικαιοσύνην, τήν ἀδελφосύνην, τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καί τήν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανοῦ Πατρός, ὡς καί μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν τῶν ἀποτελούντων τήν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Συμπάσχει δέ μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου στεροῦνται τῶν ἀγαθῶν τῆς ειρήνης καί τῆς δικαιοσύνης.

Δ. Ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀποτροπή τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὁποῖον θεωρεῖ ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἀμαρτίας. [...]

2. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ... ἐνθαρρύνει πᾶσαν πρωτοβουλίαν καί προσπάθειαν πρός πρόληψιν ἢ ἀποτροπήν αὐτοῦ, διά τοῦ διαλόγου καί διά παντός ἄλλου προσφόρου μέσου. Εἰς περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν ὁ πόλεμος καταστῆ ἀναπόφευκτος, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει προσευχομένη καί μεριμνῶσα ποιμαντικῶς διά τὰ τέκνα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἐμπλέκονται εἰς τὰς πολεμικάς συγκρούσεις διά τήν ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν διά τήν ταχύτεραν ἀποκατάστασιν τῆς ειρήνης καί τῆς ἐλευθερίας.

3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καταδικάζει ἐντόνως τὰς ποικιλομόρφους συγκρούσεις καί τοὺς πολέμους, τοὺς ὀφειλομένους εἰς φανατισμόν, προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Βαθεῖαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ ἡ μόνιμος τάσις αὐξήσεως τῶν καταπιέσεων καί διώξεων τῶν χριστιανῶν καί ἄλλων κοινοτήτων, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως αὐτῶν, εἰς τήν Μέσην Ἀνατολήν καί ἄλλαχοῦ... Καταδικάζονται ἐπίσης πολέμοι, ἐμπνεόμενοι ὑπό ἐθνικισμοῦ, προκαλοῦντες ἐθνοκαθάρσεις, μεταβολάς κρατικῶν ὁρίων καί κατάληψιν ἐδαφῶν.

Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, Πεντηκοστή 2016,
Ἡ Αποστολή τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

9. Κοινή Δήλωση Πάπα καί Πατριάρχης γιά τήν εἰρήνην

Ἀπό τήν ἁγίαν ταύτην πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκφράζομεν τήν κοινήν μας βαθεῖαν ἀνησυχίαν διά τήν κατάστασιν τῶν χριστιανῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί τό δικαίωμά των νά παραμένουν πλήρεις πολῖται τῶν χωρῶν καταγωγῆς των. Ἐν ἐμπιστοσύνην στρεφόμεθα πρός τόν παντοδύναμον καί φιλεῦσπλαχνον Θεόν προσευχομένοι διά τήν εἰρήνην εἰς τήν Ἁγίαν Γῆν καί τήν Μέσην Ἀνατολήν ἐν γενεῖ.

Ίδιαιτέρως προσευχόμεθα διά τάς Ἐκκλησίας εἰς τήν Αἴγυπτον, τήν Συρίαν καί τό Ἰράκ, αἱ ὁποῖαι ὑπέφεραν περισσότερον σοβαρῶς ἐξ αἰτίας τῶν προσφάτων γεγονότων. Ἐνθαρρύνομεν ὅλας τάς πλευράς ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῶν πεποιθήσεων νά συνεχίσουν ἐργαζόμενοι διά τήν καταλλαγὴν καί τήν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δέν εἶναι τά ὅπλα, ἀλλά ὁ διάλογος, ἡ συγχώρησις καί ἡ καταλλαγὴ, τά μόνα δυνατά μέσα διά τήν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης.

Εἰς μίαν ἱστορικὴν συγκυρίαν χαρακτηριζομένην ἀπό βίαν, ἀδιαφορίαν καί ἐγωϊσμόν, πολλοὶ ἄνδρες καί γυναῖκες σήμερον αἰσθάνονται ὅτι ἔχουν χάσει τόν προσανατολισμόν των. Ἀκριβῶς διά τῆς κοινῆς μαρτυρίας μας πρὸς τήν καλὴν ἀγγελίαν τοῦ Εὐαγγελίου θά ἡδυνάμεθα νά βοηθήσωμεν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας νά ἀνακαλύψουν τόν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τήν ἀλήθειαν, τήν δικαιοσύνην καί τήν εἰρήνην. Ἦνωμένοι εἰς τὰς προθέσεις μας καί ἀναμιμησκόμενοι τό παράδειγμα πρὸ πενήντα ἐτῶν ἐδῶ εἰς τήν Ἱερουσαλήμ τοῦ Πάπα Παύλου ζ' καί τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, καλοῦμεν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς, καθὼς καί πιστοὺς κάθε θρησκευτικῆς παραδόσεως καί ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως, νά ἀναγνωρίσουν τό ἐπεῖγον τῆς ὥρας ταύτης, τό ὁποῖον μᾶς ὑποχρεώνει νά ἐπιζητήσωμεν τήν καταλλαγὴν καί ἐνότητα τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας, μέ πλήρη σεβασμόν πρὸς τὰς νομίμους διαφοράς, διά τό καλόν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καί τῶν γενεῶν τοῦ μέλλοντος.

Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος καὶ Πάπας Φραγκίσκος,
Κοινὴ Δήλωση στα Ἱεροσόλυμα, 2014

ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

10. Μαζί στην προσκυνηματικὴ πορεία για τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δικαιοσύνην

1. Συναχθῆκαμε στη Δημοκρατία της Κορέας για τὴ 10^η Συνέλευση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου των Ἐκκλησιῶν. Προερχόμενοι ἀπὸ 345 ἐκκλησίες μέλη καὶ συνεργαζόμενους ὀργανισμοὺς στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση, ἀπευθύναμε κοινὲς δεήσεις, ἀνταλλάξαμε ἱστορίες ἀπὸ τὴς τοπικὲς μας κοινότητες, ἀκούσαμε με προσοχὴ δυνατὰ μηνύματα ἀγωνίας καὶ ἐλπίδας. [...]

3. Ἀνταλλάξαμε τὴν ἐμπειρία μας στὴν ἀναζήτηση για τὴν ἐνότητα στὴν Κορέα, που θὰ ἀποτελέσει σημεῖο ἐλπίδας στὸν κόσμον. Δὲν πρόκειται για τὴ μόνη χώρα, ὅπου οἱ ἀνθρώποι εἶναι διηρημένοι στὴ φτώχεια καὶ τὸν πλοῦτον, στὴν εὐτυχία καὶ τὴ βία, στὴν εὐμάρεια καὶ τὸν πόλεμον. Δὲν μας ἐπιτρέπεται νὰ κλείνομε τὰ μάτια μας στὴς σκληρὲς πραγματικότητες ἢ νὰ μένομε ἀμέτοχοι στὸ μεταμορφωτικὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ὡς κοινότητα ἀλληλεγγύης, τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιον των Ἐκκλησιῶν συμπαρίσταται με τὸν λαὸ καὶ τὴς ἐκκλησίες στὴν Χερσόνησον τῆς Κορέας καὶ με ὅλους που ἀγωνίζονται για τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰρήνην.

4. Ὁ Θεός, ὁ Δημιουργός μας, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Με τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εμεῖς, ὡς μία κοινότητα των τέκνων τοῦ Θεοῦ, βαδίζομε πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς Βασιλείας. Ἐκζητοῦντες ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν χάριν, καλοῦμαστε, μέσα στὴν ποικιλομορφία μας, νὰ ἀποδεικνύομαστε δίκαιοι οἰκονόμοι τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄραμα τοῦ Καινοῦ Οὐρανοῦ πάνω στὴ Γῆ, ὅπου ὁ Χριστός θὰ πληροῖ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

5. [...] Στὸ σκότος καὶ τὴ σκιά τοῦ θανάτου, στὴς βασάνους καὶ τοὺς διωγμούς, πόσον πολῦτιμον εἶναι τὸ δῶρον τῆς ἐλπίδας ἀπὸ τὸν Ἀναστάντα Κύριον! Με τὴ φλόγα τοῦ Πνεύματος στὴς καρδιές μας, προσευχόμεσθε στὸν Χριστὸ νὰ φωτίζει τὸν κόσμον: ὥστε τὸ φῶς τοῦ νὰ μεταστρέφει ὅλη τὴν ὑπαρξὴν μας πρὸς τὴ φροντίδα οὐράκου τῆς κτίσεως καὶ τὴν ὁμολογία ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἔχουν πλαστεῖ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Καθὼς ἀκούμε φωνές που συχνὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ περιθώριον, ἀς πάρουμε ὅλοι μαθήματα ἐλπίδας καὶ ἐπιμονῆς. [...]

6. [...] «Ὁ Θεός τῆς ζωῆς, ὁδήγησέ μας στὴ δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰρήνην».

Μήνυμα τῆς 10^{ης} Συνέλευσης τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, 2013

11. Οι μουφτήδες της Θράκης καταδικάζουν τους τζιχαντιστές

Οι Μουφτήδες της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, με την πεποίθηση ότι εκφράζουμε κάθε μουσουλμάνο που σέβεται το Ιερό Κοράνιο και τον Λόγο του Προφήτη Μωάμεθ, με ιδιαίτερο αίσθημα ευθύνης και βαθειά οδύνη, εκδίδουμε την παρούσα διακήρυξη.

Όπως όλη η ανθρωπότητα, έτσι κι εμείς, είμαστε τραγικοί παρατηρητές των φοβερών εγκλημάτων που διαπράττονται στο Ιράκ και στη Συρία κατά αμάχων Χριστιανών, Γιαζίντι, Κούρδων, Τουρκμενίων, Σιϊτών και Σουννιτών μουσουλμάνων, κατά στελεχών ανθρωπιστικών οργανώσεων, ρεπόρτερ και δημοσιογράφων, από ένοπλα μέλη της οργάνωσης που αυτοαποκαλείται «Ισλαμικό κράτος»... Αυτή η οργάνωση, δηλώνουμε με έμφαση και σαφήνεια, δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με το Ισλάμ, του οποίου σφετερίζεται με πλήρη ασέβεια την ονομασία του. [...] Οι εγκληματικές και βάρβαρες, ανείπωτης βαναυσότητας και βίας, πράξεις της... βρίσκονται σε απόλυτη αντίθεση με τις θεμελιώδεις αρχές της μουσουλμανικής πίστης. [...]

Χαιρετίζουμε τη θέση Χριστιανών πνευματικών ηγετών, που καταδικάζουν τις βιαιοπραγίες που διαπράττονται εναντίον των Χριστιανών του Ιράκ και της Συρίας, ενώ ταυτόχρονα αρνούνται να εκμεταλλευτούν αυτή την τραγωδία, και τονίζουν ότι οι μουσουλμάνοι είναι και οι ίδιοι θύματα αυτής της τρομοκρατικής οργάνωσης.

Καλούμε όλους τους πολίτες καλής θέλησης που αγαπούν την Ειρήνη και τη Δικαιοσύνη, ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους ή τις φιλοσοφικές αρχές τους, να εκδηλώσουν σήμερα, περισσότερο από ποτέ, την ενότητα τους ενάντια στην τρομοκρατία και στη βαρβαρότητα, και να αγωνιστούν ανυποχώρητα, προκειμένου ο διάλογος, ο σεβασμός και η αλληλεγγύη μεταξύ τους, να σταθεί φραγμός στους υποστηρικτές της υποτιθέμενης «σύγκρουσης των πολιτισμών». [...]

Μέτσο Τζεμαλή, Μουφτής Κομοτηνής.

Μεχμέτ Εμίν Σινίκογλου, Μουφτής Ξάνθης

Μεχμέτ Σερίφ Δαμάδογλου, τοποτηρητής Μουφτείας Διδυμοτείχου.

Διακήρυξη των μουσουλμάνων της Ελλάδος, 2014

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Αγιογραφικά χωρία για την ειρήνη:

1. Είμαι ειρηνικός ανάμεσα σε αυτούς που μισούν την ειρήνη.
Ψαλμός, 119, 7
2. Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους, γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.
Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 9
3. Ο καρπός του Αγίου Πνεύματος είναι η αγάπη, η χαρά, η ειρήνη, η μακροθυμία, η καλοσύνη, η αγαθότητα, η πίστη, η πραότητα, η εγκράτεια.
Επιστολή Απ. Παύλου προς Γαλάτας 5, 22-23
4. Όπου υπάρχει φθόνος κι εριστική διάθεση, εκεί υπάρχει αναστάτωση και κάθε λογής κακό.
Επιστολή Ιακώβου, 3, 16
5. Φεύγω και σας αφήνω την ειρήνη. Τη δική μου ειρήνη σας δίνω. Δε σας τη δίνω όπως τη δίνει ο κόσμος. Μην ανησυχείτε και μη δειλιάζετε.
Ευαγγέλιο κατά Ιωάννην 14, 27

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΑΠΟ ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ

1. Η παραμόρφωση της αδικίας

Η παραμονή στις αδικίες του παρελθόντος οδηγεί στην απώλεια της βίωσης των νέων δεδομένων. Δηλητηριάζει, εμποδίζει, απαγορεύει τα νέα βιώματα. Το παρελθόν εισδύει και βιάζει το παρόν.

Ο παραμορφωτικός καθρέφτης της αίσθησης αδικίας οδηγεί σε παρανοειδή αντίληψη της ζωής. Ο άνθρωπος, προσπαθώντας να μη γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης, θύμα επιθετικότητας ή υποτίμησης, ανακαλύπτει παντού εχθρούς. Νιώθει ότι κινείται διαρκώς σε εχθρικό έδαφος και έχει τις αισθήσεις του σε εγρήγορση, ώστε ο εχθρός να μην περάσει απαρατήρητος. Όλοι δυνάμει μπορεί να τον αδικήσουν. Πριν ο άλλος μιλήσει, αυτός έχει θυμώσει, όντας σίγουρος για τις κακές του προθέσεις.

Στην αγωνία του μήπως κάποιος τον βλάψει, έχει απομονωθεί στον εαυτό του. Όλοι είναι ύποπτοι. Αναζητά την ευκαιρία για να επαναλάβει την διαπίστωσή του: «Φίλοι δεν υπάρχουν! Αυτοί που σου κάνουν τον φίλο είναι οι πιο επικίνδυνοι!». Γελά με υπεροψία, όταν κάποιος προσπαθεί να τον πείσει για το αντίθετο. Υποφέρει από την απομόνωσή του, αλλά του είναι γνώριμη και του προσφέρει μια περίεργη ασφάλεια. Τα παραμορφωτικά γυαλιά τον κάνουν να διακρίνει στους άλλους αρνητικές διαθέσεις που δεν έχουν. Απαιτεί διαρκώς διευκρινήσεις και αποδείξεις που καθιστούν την συνύπαρξη αφόρητη.

Δημήτρης Καραγιάννης, *Η αδικία που πληγώνει*

2. Ανθρώπινη δικαιοσύνη και κοινωνία

Με την εφαρμογή του δικαίου αντιμετωπίζεται μόνο η εξωτερική ανθρώπινη συμπεριφορά, όπως αυτή εμφανίζεται στην κοινωνική συμβίωση. Και αυτό γιατί με τους κανόνες του δικαίου επιδιώκεται αποκλειστικά η ειρηνική (αρμονική) συμβίωση των ανθρώπων στην κοινωνία. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με τη συμμόρφωση των ατόμων, αλλά και του κράτους και των νομικών προσώπων, προς αυτούς τους κανόνες που είναι ρυθμιστικοί μιας ομαλής κοινωνικής συμβίωσης. Όταν η συμμόρφωση αυτή συντελείται, το δίκαιο έχει εκπληρώσει την αποστολή του. Δεν ενδιαφέρεται, κατά κανόνα, για τα κίνητρα που προκαλούν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, συμμόρφωσης ή μη συμμόρφωσης, ενός ανθρώπου μέλους της κοινωνίας προς τις διατάξεις του. Δεν ασχολείται με τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Δεν αξιολογεί τις όποιες σκέψεις του, τα σχέδια, τις επιθυμίες του, τις διαθέσεις του, τα ελατήριά του. Η κοινωνία ικανοποιείται όταν διαπιστώνει ότι τα μέλη της, το ίδιο το κράτος και τα νομικά πρόσωπα, συμμορφώνονται με τους κανόνες του δικαίου. Αυτό που αξιώνει μόνο είναι η διαγωγή τους να εμφανίζεται σύμφωνη προς τους όρους της καλής κοινωνικής διαβίωσης. Δεν επιδιώκει την οποιαδήποτε εσωτερική μεταβολή των ανθρώπων, την αλλαγή της ψυχικής τους στάσης απέναντι της κοινωνίας και των συνανθρώπων τους.

[...] Αλλά και η διαδικασία απονομής της ανθρώπινης δικαιοσύνης, βασισμένη σε αποδεικτικά στοιχεία ανθρώπινα, πολλές φορές -καλοπίστως ή δολίως- δεν αποδίδει την αλήθεια εν όλω ή εν μέρει. Παραμένει έτσι αυτή η αλήθεια πολύ σχετική. Μοιάζει με ένα μισογεμάτο (ή κατά περίπτωση μισοάδειο) ποτήρι νερό, που προσφέρεται στον διψασμένο και ταλαιπωρημένο οδοιπόρο της ζωής.

[...] Έτσι η απογοήτευση που (πολλές φορές) γευόμαστε από τη δικαιοσύνη, όπως οι άνθρωποι την απονέμουμε, και φυσικά η συνειδητοποίηση της σχετικότητάς της, μας οδηγούν στην αναζήτηση μιας άλλης «δικαιοσύνης». Αναζητούμε μια δικαιοσύνη πιο ουσιαστική, μια δικαιοσύνη που να ικανοποιεί

τον εσωτερικό μας κόσμο. Η καταφυγή σε ένα άλλο δίκαιο και η αναζήτηση μιας διαφορετικής δικαίωσης είναι η διέξοδος. Αποτελούν τις ασφαλιστικές δικλείδες διαφυγής εμπρός στις διαψεύσεις των ελπίδων που οι άνθρωποι επιφυλάσσουμε στους συνανθρώπους μας. Είναι άραγε τότε η ώρα της δικαιοσύνης του Θεού;

Ευάγγελος Κρουσταλάκης, *Δικαιοσύνη και Δικαίωση:
Από την ανθρώπινη δικαιοσύνη στην εκ Θεού δικαίωση*

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

3. Η δικαιοσύνη του Θεού

Γίνεται πολύς λόγος σήμερα για τη δικαιοσύνη. Υπάρχει όμως τεράστια διαφορά ανάμεσα στην ανθρώπινη και θεία δικαιοσύνη. Ο Αββάς Ισαάκ ο Σύρος αναφέρει: «μην πεις τον Θεό δίκαιο» διότι κατά την ανθρώπινη δικαιοσύνη ο Θεός είναι άδικος, με την έννοια ότι οι άνθρωποι θεωρούν ότι ένας κακός άνθρωπος θα πρέπει να τιμωρηθεί ανάλογα με την παρανομία που έκανε. Τα μέτρα όμως της δικαιοσύνης του Θεού είναι άλλα, μπορεί ένας άνθρωπος να πει απλώς ένα συγγνώμη και ο Θεός να τον συγχωρέσει, εάν έχει μετανοήσει πραγματικά.

Ο Χριστός λέει ότι είναι μακάριοι όσοι διώκονται λόγω της δικαιοσύνης, δηλαδή για την επικράτηση του θελήματος του Θεού. Η θεία δικαιοσύνη είναι η αγάπη του Θεού. Κατ' ακρίβεια, δικαιοσύνη είναι να κατοικήσει ο Χριστός μέσα στον άνθρωπο και πραγματική αδικία είναι όταν οι πράξεις μας και οι ενέργειές μας απομακρύνουν τον Χριστό, τη θεία χάρη από την ψυχή μας. Ο Χριστός είναι η δικαιοσύνη μας, κατά τον Απόστολο Παύλο. Εξάλλου στο Ευαγγέλιο αναφέρει ότι ο Θεός βρέχει επί δικαίους και αδίκους και ανατέλλει τον ήλιο επί πονηρούς και αγαθούς. Ο Θεός αγαπά όλο τον κόσμο εξίσου, δεν έχει καμία προσωποληψία. Ο ίδιος μάς υπέδειξε πώς να αντιμετωπίζουμε την αδικία λέγοντάς μας πως όταν έρθει κάποιος και σου πάρει τα πράγματά σου μην του πεις τίποτα, αν σ' αγγαρεύσει να πας ένα μίλι, να πας δυο και αν σου δώσει ένα ράπισμα από τη μια πλευρά, τότε να γυρίσεις και την άλλη. Αυτό δεν είναι δικαιοσύνη θα πει κανείς. Δικαιοσύνη κατά τα ανθρώπινα μέτρα είναι αυτό που έλεγε ο Μωσαϊκός νόμος, οδόντα αντί οδόντος.

Ο Θεός όμως δεν κρίνει με αυτά τα μέτρα. Ο Απόστολος Παύλος λέει ότι η αγάπη του Χριστού φαίνεται στο γεγονός ότι, ενώ εμείς είμαστε αμαρτωλοί και αρνητές του, παρά ταύτα «Χριστός υπέρ ημών απέθανεν». Η δικαιοσύνη του Χριστού, λοιπόν, ποια είναι; Να πεθάνει Αυτός για αυτούς που δεν τον ήθελαν. Γι' αυτό, όταν βλέπουμε στον κόσμο πολλές αδικίες, ας μην αναρωτιόμαστε πού είναι η δικαιοσύνη του Θεού, διότι ο Θεός λειτουργεί με άλλο τρόπο, με άλλα μέτρα. Δικαιοσύνη είναι να μας δώσει ο Θεός αυτό το οποίο στερηθήκαμε, που δεν είναι άλλο από τη χάρη του, η δυνατότητα της θεώσεώς μας, γιατί ο Θεός μας έπλασε κατ' εικόνα Του, είμαστε φτιαγμένοι να γίνουμε θεοί κατά χάρη, να ομοιωθούμε με τον Θεό και να κατοικήσει ο Θεός μέσα μας.

Αθανάσιος, μητρ. Λεμεσού

4. Θεολογία και Δικαιοσύνη

Ο Χριστός συγκρούστηκε με τις δυνάμεις του κακού και της φθοράς σε κάθε τους μορφή. Διωγμένος και σταυρωμένος ο ίδιος, ταύτισε ρητά τον εαυτό του με τους αδύναμους και τους διωκόμενους, με τους αλλοδαπούς και τους φυλακισμένους και, ταυτόχρονα, ταύτισε την αλληλεγγύη προς αυτούς με την αλληλεγγύη προς αυτόν τον ίδιο.

Μέσα στην πολύμορφη ιστορική όδευση, η Εκκλησία οφείλει να κρατά εναργές το όραμά της και να κομίζει μια σύστοιχη πρόταση ζωής. Όποτε λησμονεί ή απεμπολεί το ίδιο της το όραμα, γίνεται τύραννος του ανθρώπου, φυλακή του Θεού και προδότης του εαυτού της. Αντίθετα, όποτε τάσσεται στο πλευρό των θυμάτων και μπολιάζει την ιστορία με δικαιοσύνη, αλληλεγγύη κι ελευθερία, προξενεί ρωγμές στις ταφόπλακες της κοινωνίας για να περάσει στο σήμερα το φως των Εσχάτων.

Θανάσης Παπαθανασίου,
Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μία προκήρυξη

5. Η δικαιοσύνη του Θεού

Η δικαιοσύνη του Χριστού μαρτυρείται στα ευαγγέλια ως δικαιοσύνη θυσιαστική. Δεν πρόκειται λοιπόν για μια αφηρημένη έννοια δικαιοσύνης, αλλά για τη δικαιοσύνη που πηγάζει από το θέλημα του Θεού. Δίκαιος ονομάζεται ο Θεός, και η δικαιοσύνη του ταυτίζεται με την αγάπη του. Όλο το έργο της θείας Οικονομίας, με αποκορύφωμα την ενανθρώπιση του Υιού, όλες οι ενέργειές του, εκδηλώθηκαν -και εξακολουθούν να εκδηλώνονται- ως θεία δικαιοσύνη.

Τελικά, η δικαιοσύνη του Θεού είναι ο Χριστός, και μας την αποκάλυψε όχι μόνο με τα λόγια του αλλά και με τις πράξεις του. Μάλιστα, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, υπογραμμίζει ότι ο Χριστός, ως η δικαιοσύνη του Πατρός, δικαιώνει και τους εν αμαρτίαις ευρισκόμενους. Όταν λοιπόν μιλάμε για δικαιοσύνη του Θεού, αναφερόμαστε στην παρουσία μιας ουσιώδους σχέσης (με τον Θεό). Αποδεχόμαστε τη δωρεά αυτής της παρουσίας και κατά τό μέτρο πια της άσκησής μας, της διάθεσής μας, παραδιδόμαστε σ' αυτή την παρουσία.

Δημήτρης Μαυρόπουλος, *Η δικαιοσύνη του Θεού*

Αποσπάσματα Καινής Διαθήκης για τη δικαιοσύνη

1. Να ντυθείτε τον καινούργιο άνθρωπο, που ο Θεός κατά το σχέδιό του τον έχει πλάσει για να ζει με δικαιοσύνη και αγιότητα που προέρχονται από την αλήθεια.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 4, 24

2. Γιατί η ζωή εκείνων που οδηγούνται από το Άγιο Πνεύμα διακρίνεται για την αγαθότητα, τη δικαιοσύνη και την αλήθεια

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 5, 9

3. Σταθείτε, λοιπόν, σε θέση μάχης· ζωστείτε την αλήθεια σαν ζώνη στη μέση σας· φορέστε σαν θώρακα τη δικαιοσύνη.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Εφεσίους 6, 14

4. Εμείς όμως, σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού, προσμένουμε καινούργιους ουραμούς και καινούργια γη, όπου θα βασιλεύει η δικαιοσύνη.

Β' επιστολή Πέτρου 14, 7

5. Αν όμως η δική μας αδικία κάνει να φανερωθεί η δικαιοσύνη του Θεού, τότε τι να πούμε; Μιλώντας με ανθρώπινα κριτήρια, να ισχυριστούμε πως είναι άδικος ο Θεός όταν τιμωρεί; Όχι βέβαια! Γιατί, πώς αλλιώς θα κρίνει ο Θεός τον κόσμο;

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 3, 5

6. Μην ξεχνάτε πως η βασιλεία του Θεού δεν είναι φαγητά και ποτά, αλλά δικαιοσύνη, ειρήνη και χαρά, που δίνει το Άγιο Πνεύμα.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 14, 17

7. Μακάριοι είναι εκείνοι που έχουν υποστεί διωγμό για χάρη της δικαιοσύνης, επειδή σε αυτούς ανήκει η βασιλεία των ουρανών.

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 10

8. Αν λοιπόν πεινάει ο εχθρός σου, δώσ' του να φάει· αν διψάει, δώσ' του να πιει· μ' αυτή την τακτική θα τον κάνεις να αισθανθεί τύψεις και ντροπή. Μην αφήνεις να σε νικήσει το κακό, αλλά να νικάς το κακό με το αγαθό.

Επιστολή Απ. Παύλου προς Ρωμαίους 12, 20-21

Αποσπάσματα Παλαιάς Διαθήκης για τη δικαιοσύνη

1. Όταν σε φώναξα ήρθες κοντά και μού 'πες: «μη φοβάσαι!»
Έγινες υπερασπιστής μου, Κύριε, στη δίκη μου, έσωσες τη ζωή μου.
Κύριε, ξέρεις το άδικο που μού 'γινε· απόδωσέ μου δικαιοσύνη!

Θρήνοι Ιερεμίου 3, 57-59

2. Η δικαιοσύνη σου σαν τα ψηλά βουνά κι η δίκαιη κρίση σου σαν άβυσσος μεγάλη·
ανθρώπους σώζεις, Κύριε, και ζώα.

Ψαλμός 36, 7

3. Όπως μου υποσχέθηκες, Κύριε, δώσε μου τη ζωή·
χάρη στη δικαιοσύνη σου, βγάλε με από τη θλίψη.

Ψαλμός 143, 11

4. Μάθετε το καλό να κάνετε, τη δικαιοσύνη επιδιώξτε, τον καταπιεσμένο βοηθήστε· το δίκιο αποδώστε στο ορφανό, υποστηρίξτε την υπόθεση της χήρας.

Ησαΐας 1, 17

5. Προσέξτε όμως να εφαρμόζετε τις εντολές μου: Να μην εξαπατάτε ο ένας τον άλλο, και ν' αποδίδετε δικαιοσύνη στα δικαστήριά σας για το καλό όλων σας.

Ζαχαρίας 8, 16

6. Τότε ο Κύριος του σύμπαντος με πρόσταξε να τους υπενθυμίσω τι είχε πει στους προγόνους τους: «Να κρίνετε με δικαιοσύνη και να δείχνετε αγάπη κι ευσπλαχνία ο ένας για τον άλλο. Να μην καταπιέζετε τις χήρες, τα ορφανά, τους ξένους και τους φτωχούς, και να μη σκέφτεστε κακό ο ένας εναντίον του άλλου».

Ζαχαρίας 7, 8-10

7. Πιότερο αξίζει λιγοστό και με δικαιοσύνη, παρά εισοδήματα πολλά φτιαγμένα με αδικία.

Παροιμίες 16, 8



Η Μέλλουσα Κρίση, τοιχογραφία μονής Βορονέτ, Ρουμανία

Δοξαστικό* των Αίνων της Ε' Κυριακής των Νηστειών (του Τριωδίου)

Οὐκ ἔστιν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ ἄσκησις, σὺν ἀγιασμῶ· ὅθεν οὐδὲ πλούσιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὅσοι τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐν χερσὶ πενήτων ἀποτίθενται. Ταῦτα καὶ Δαυῖδ ὁ Προφήτης διδάσκει λέγων· Δίκαιος ἀνὴρ ὁ ἐλεῶν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὁ κατατρυφῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῷ φωτὶ περιπατῶν, ὃς οὐ μὴ προσκόψῃ· ταῦτα δὲ πάντα, πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν γέγραπται, ὅπως νηστεύοντες, χρηστότητα ποιήσωμεν· καὶ δώῃ ἡμῖν Κύριος, ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια.

Ελεύθερη μετάφραση: Η Βασιλεία του Θεού δεν είναι το τι θα φάμε και το τι θα πιούμε, αλλά η δικαιοσύνη και η άσκηση, μαζί με την αγιότητα. Γι' αυτό δεν θα μπουν σ' αυτήν οι πλούσιοι, αλλά όσοι αποθέτουν τους θησαυρούς τους στα χέρια των φτωχών. Αυτά διδάσκει και ο Δαβίδ ο προφήτης λέγοντας: Είναι δίκαιος αυτός ο άνθρωπος που κάνει ελεημοσύνες όλη την ημέρα, αυτός που απολαμβάνει (τον λόγο) του Κυρίου και που δεν θα σκοντάψει ποτέ (σε δυσκολίες), γιατί θα περπατά στο φως Του. Όλα αυτά έχουν γραφτεί για να μας συμβουλέψουν, και για να είμαστε ενάρετοι νηστεύοντας. Και θα μας δώσει ο Κύριος σε αντάλλαγμα για τα επίγεια τα επουράνια.

*Δοξαστικό: Ὕμνος της Εκκλησίας που αρχίζει με το «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι»

Η κοινοκτημοσύνη των πρώτων χριστιανών ως υπόδειγμα δικαιοσύνης

⁴²Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των αποστόλων και στη μεταξύ τους κοινωνία, στην τέλεση της θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές. ⁴³Ενα δέος τούς κατείχε όλους όσοι έβλεπαν πολλά εκπληκτικά θαύματα να γίνονται μέσω των αποστόλων. ⁴⁴Όλοι οι πιστοί ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πάντα κοινά· ⁴⁵πουλούσαν ακόμα και τα κτήματα και τα υπάρχοντά τους, και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. ⁴⁶Κάθε μέρα συγκεντρώνονταν με ομοψυχία στο ναό, τελούσαν τη θεία Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την τροφή τους γεμάτοι χαρά και με απλότητα στην καρδιά.

Πράξεις των Αποστόλων 2, 42-46

6. Η δικαιοσύνη της αγάπης

Αδέλφια μου, η αγάπη έχει δύο ιδιώματα, δύο χαρίσματα. Το ένα δυναμώνει τον άνθρωπο εις τα καλά και το άλλο αδυνατίζει εις τα κακά. Εγώ έχω ένα ψωμί να το φάγω και να το πίνω, μα εσύ καλά δεν έχεις. Η αγάπη με λέγει: Μη το τρώγεις μονάχος σου, αλλά δώσε και τον αδελφόν σου. Έχω φορέματα, μα εσύ δεν έχεις. Η αγάπη με λέγει: Δώσε του ένα τον αδελφό σου. Ανοίγω το στόμα μου να σε κατηγορήσω, να σε ειπώ ψεύματα, η αγάπη όμως νεκρώνει το στόμα μου, το βουλώνει. Απλώνω το χέρι να αρπάξω τα πράγματά σου, η αγάπη δεν με αφήνει. Είδατε αδελφοί μου, τι χαρίσματα έχει η αγάπη;

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, *Διδαχές*

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Το Ιωβηλαίο έτος

¹⁰Και τη δέκατη μέρα του έβδομου μήνα του πεντηκοστού έτους, θα ηχήσετε δυνατά τις σάλπιγγες σ' όλη τη χώρα και θα το ανακηρύξετε άγιο· είναι το ιωβηλαίο έτος. Την ίδια εκείνη ημέρα του Εξιλασμού, θα κηρύξετε απελευθέρωση για όλους τους κατοίκους της χώρας. Κάθε ιδιοκτησία που έχει πουληθεί, θα επιστραφεί στον αρχικό ιδιοκτήτη της και καθένας που έχει πουληθεί ως δούλος, θα γυρίσει στην οικογένειά του. ¹¹Αυτό το πεντηκοστό έτος θα είναι για σας έτος ιωβηλαίο.

Λευιτικό 25, 9-10

7. Ο Θεός δημιούργησε έναν λαό (σημ. τους χριστιανούς) που καλεί όλους τους λαούς να ζήσουν με δικαιοσύνη και ειρήνη.

Πιστεύουμε ότι ο Θεός μάς κάλεσε να γίνουμε ένας λαός που θα ζει με δικαιοσύνη και ειρήνη, ώστε να αποτελέσει το φως του κόσμου, την πόλη τη χτισμένη πάνω στο βουνό και το αλάτι της γης.

[...] Γι' αυτό καταδικάζουμε κάθε κατάχρηση του ονόματος του Θεού και του Χριστού για την απόκτηση εξουσίας από τις κυβερνήσεις, τα πολιτικά κόμματα, ομάδες, θεολογίες ή εκκλησίες. Ιδιαίτερα καταδικάζουμε τις θεολογίες του πλούτου, τις φονταμενταλιστικές σταυροφορικές θεολογίες και τις ιδεολογίες που, εν ονόματι της ελευθερίας, αυξάνουν τον πλούτο των ιδιοκτητών κεφαλαίου και φτάνουν να υποστηρίξουν τη χρήση ιμπεριαλιστικής βίας για το σκοπό αυτό.

Η δύναμη του Πνεύματος του Θεού μας δίνει την ελευθερία να ακολουθήσουμε ως άτομα και ως Εκκλησίες τον Ιησού και να συμμετάσχουμε στην οικοδόμηση της Βασιλείας του Θεού στην οποία δεν θα υπάρχει κυριαρχία. Αυτό σημαίνει ότι θα συνεργαστούμε για τη διαμόρφωση

1. μιας νέας οικονομικής προσέγγισης που θα βασίζεται στην ελευθερία και θα υπηρετεί τη ζωή
2. μιας πρακτικής για τη μη βίαιη επίλυση των συγκρούσεων και για την καταπολέμηση, την αποφυγή και τη μείωση της βίας σε όλα τα επίπεδα, από την οικογένεια μέχρι την παγκόσμια ειρήνη, και
3. ενός τρόπου ζωής που θα προάγει την οικολογική και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Επιζητούμε τη συμμετοχή και τη συνεργασία ανθρώπων που προέρχονται από άλλες θρησκείες ή που είναι άθρησκοι, και οι οποίοι σέβονται και βοηθούν τα πιο ταπεινά ανθρώπινα πλάσματα και την καταδυναστευόμενη γη. Στο όνομα του Ιησού, ζητούμε από τον Θεό την πνευματική δύναμη να απολαύσουμε τη θαυμαστή δωρεά της δημιουργίας, να ζήσουμε με δικαιοσύνη και ειρήνη, και να εργαστούμε για να ανατείλει η μέρα εκείνη που όλα αυτά θα γίνουν κοινό κτήμα όλων των ανθρώπων.

Πρόταση διακήρυξης του Οικουμενικού Δικτύου Γερμανίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, *Ζωή με δικαιοσύνη και ειρήνη*

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ



ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

1. Προσευχή της χαράς

Χάρισέ μου, Κύριε, καλή χώνεψη αλλά και κάτι να 'χω να χωνέψω.

Χάρισέ μου σωματική υγεία και την απαραίτητη αίσθηση του χιούμορ για να τη διατηρήσω.

Χάρισέ μου μια απλή ψυχή, που να ξέρει να θησαυρίζει μέσα της κάθε καλό και να μην τρομάζει εύκολα στη θέα του κακού, αλλά να βρίσκει τρόπους να επανορθώνει τα πράγματα.

Χάρισέ μου μια ψυχή που να μη γνωρίζει τη βαρεμάρα, τη γκρίνια, τους αναστεναγμούς και τις θρηνωδίες, ούτε το υπερβολικό άγχος εξαιτίας αυτού του εμποδίου που λέγεται «εγώ».

Χάρισέ μου, Κύριε, την αίσθηση του χιούμορ. Δώσε μου τη χάρη να μπορώ να δέχομαι τα αστεία, να βρίσκω λίγη χαρά σε αυτή τη ζωή και να είμαι ικανός να τη μοιράζομαι με άλλους.

Τόμας Μορ, *Προσευχή*

2. Οι θρησκείες για την ευτυχία

1. Το άτμαν, το οποίο είναι ελεύθερο από το κακό, ελεύθερο από τα γηρατειά, ελεύθερο από τον θάνατο, ελεύθερο από θλίψεις, ελεύθερο από πείνα και δίψα, του οποίου νοσταλγία είναι η αλήθεια, του οποίου σκέψη είναι η αλήθεια, αυτό πρέπει να αναζητηθεί, αυτό πρέπει να αγωνίζεται κανείς νοσταλγικά να καταλάβει. Όποιος έχει βρει και έχει γνωρίσει αυτό το άτμαν (το εγώ), αυτός αποκτά όλους τους κόσμους και πετυχαίνει την εκπλήρωση όλων των επιθυμιών του.

Ουπανισάδα, *Τσαντόγυα*

2. Αυτοί που έχουν πίστη και κάνουν το καλό, είναι βέβαια τα καλύτερα πλάσματα. Η αμοιβή τους είναι με τον Κύριό τους. Κήποι Αιωνιότητας, που κάτω τους τρέχουν τα ποτάμια. Θα παραμείνουν εκεί για πάντα. Ο Αλλάχ είναι πολύ ευχαριστημένος απ' αυτούς, κι αυτοί Τον ευχαριστούν. Κι όλα αυτά για όποιον φοβάται τον Κύριό του.

Ιερό Κοράνιο, σούρα 98, 7-8

3. Ζήτη την ευτυχία σου στον Κύριο και θα σου δώσει ό,τι η καρδιά σου λαχταρά.

Ψαλμός 37, 4

4. Το μεγάλο Τάο κυλάει προς όλες τις κατευθύνσεις, μπορεί να πάει αριστερά ή δεξιά. Όλα τα πράγματα εξαρτώνται από αυτό για τη ζωή τους, κι αυτό δεν απομακρύνεται από αυτά. Εκπληρώνει το έργο του, αλλά δεν απαιτεί αναγνώριση γι' αυτό. Ντύνει και τρέφει τα πάντα, αλλά δεν αξιώνει ότι είναι ο κύριος τους. Το Τάο παρήγαγε το Ένα. Το Ένα παρήγαγε τα δύο. Τα δύο παρήγαγαν τα τρία [σ.τ.μ. τη διαπλοκή των δύο]. Και τα τρία παρήγαγαν τα δέκα χιλιάδες πράγματα [σ.τ.μ. τα πάντα].

Όσο περισσότερα ταμπού και απαγορεύσεις υπάρχουν στον κόσμο, τόσο περισσότερο φτωχοί θα είναι οι άνθρωποι.

Όσο περισσότερο κοφτερά όπλα έχουν οι άνθρωποι, τόσο περισσότερα προβλήματα θα έχει το κράτος.

Όσο περισσότερη εξυπνάδα και δεξιότητα έχει ο άνθρωπος, τόσο περισσότερο κακά πράγματα θα εμφανισθούν.

Όσο περισσότερη σημασία δίνεται στους νόμους και στα διατάγματα τόσο περισσότεροι κλέφτες και ληστές θα εμφανισθούν.

Γι' αυτό ο σοφός [ηγεμόνας] λέει: «Δεν παίρνω κανένα μέτρο και οι άνθρωποι βελτιώνονται από μόνοι τους. Αγαπώ τη γαλήνη και οι άνθρωποι διορθώνονται από μόνοι τους. Δεν αναλαμβάνω καμιά δραστηριότητα και οι άνθρωποι ευημερούν από μόνοι τους. Δεν έχω καμιά επιθυμία και οι άνθρωποι γίνονται απλοί από μόνοι τους».

Λάο-Τσε, *Τάο - τε - κινγκ*

5. Σύμφωνα με τα αρχαιότερα κείμενα ο Βούδας εξήγησε στους μαθητές του ότι έχασε τη διάθεση για τα θέλητρα της ζωής, όταν αντιμετώπισε την πραγματικότητα του γήρατος, της ασθένειας, και του θανάτου, που αποτελούν την αιτία του πόνου. Γι' αυτό αποφάσισε να ελευθερώσει την ανθρωπότητα από αυτά τα τρία κακά. Τα μεγάλα λοιπόν ερωτήματα της υπάρξεως, δηλαδή το γήρας, η ασθένεια και ο θάνατος, ήταν αυτά που βασάνιζαν τη σκέψη του νεαρού πρίγκιπα. Στην πραγματικότητα τα θεμελιώδη αυτά ερωτήματα ήταν εκείνα, τα οποία εγέννησαν μέσα του την ιδέα της ματαιότητας των ανθρωπίνων πραγμάτων και τον έσπρωξαν να εγκαταλείψει στο άθος της νεότητάς του τον κόσμο, και να ακολουθήσει, όπως πολλοί νέοι άνδρες της εποχής του, τη μοναχική ζωή. Ο βουδιστικός όμως μύθος, με τον οποίο η παράδοση θέλει να ερμηνεύσει την αρχή του Βουδισμού, ανέπλασε δραματικά το συμβάν. Ο πατέρας του τού έδειξε μόνο τα θέλητρα της ζωής, όντας ήσυχος ότι με αυτό τον τρόπο θα τον κρατήσει μακριά από τους περιπλανώμενους ασκητές.

Αλλά η τύχη, κατά τους θρύλους η συμπαιγνία των θεών, που ήθελαν να δώσουν στους πονεμένους έναν λυτρωτή, ματαίωσε τα σχέδια του πατέρα. Κατά τη διάρκεια τριών διαδοχικών περιπάτων στους κήπους αναψυχής της πόλης, ο νέος πρίγκιπας συνάντησε κατά σειρά ένα γέροντα κυρτωμένο από τα βάρη του χρόνου και υποβασταζόμενο στη βακτηρία του, ύστερα έναν ασθενή, εξαθλιωμένο από την αρρώστια, και τελικά την περιφορά ενός νεκρού. Η τριπλή αυτή συνάντηση συγκλόνισε κατάβαθα τον προικισμένο πρίγκιπα, του δίδαξε τη ματαιότητα της ζωής και τον έκανε να μάθει ότι τη ζωή δεν την κυβερνά η ευθυμία και η χαρά, αλλά ο πόνος και ο θάνατος. Ότι μέχρι τώρα χαιρόταν, του φάνηκε δίχως νόημα. Κάτω από τις τρεις μορφές είδε τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά του πόνου, που διέπουν την παρούσα ζωή. Από τον παιδαγωγό, που τον συνόδευε, πληροφορήθηκε ότι αυτή είναι η αναπόφευκτη μοίρα όλων των ανθρώπων· να γεννιούνται, να μεγαλώνουν, να γηράσκουν, να αρρωσταίνουν και να πεθαίνουν. Η εμπειρία αυτή συγκίνησε την καρδιά του Σιδάρτα (*σημ. το αρχικό όνομα του Βούδα*). Λίγο όμως αργότερα συνάντησε κατά τη διάρκεια του τελευταίου του περιπάτου έναν περιπλανώμενο ασκητή, ο οποίος, παρά τη φτώχεια του, ήταν ατάραχος και περιχαρής και στο πρόσωπο του βασίλευε η γαλήνη. Η νέα εμπειρία παρηγόρησε τον θλιμμένο πρίγκιπα, γιατί του έδειξε ότι υπάρχει οδός σωτηρίας και ότι τα βαθιά υπαρξιακά ερωτήματα, τα σχετικά με τη ζωή και τον θάνατο, μόνο η θρησκευτική ζωή μπορεί να τα λύσει. Η θρησκεία είναι ικανή να θεραπεύσει τις πληγές και την αθλιότητα της ανθρώπινης μοίρας.

Γρηγόριος Ζιάκας, *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους πολιτισμούς της Ασίας*

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ

Οι Μακαρισμοί

¹Όταν ο Ιησούς είδε τα πλήθη ανέβηκε στο όρος, κάθισε, και οι μαθητές του ήρθαν κοντά του.²Τότε εκείνος άρχισε να τους διδάσκει μ' αυτά τα λόγια:

³«Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στο Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.

⁴»Μακάριοι όσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και το κακό που κυριαρχεί στον κόσμο, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από το Θεό.

⁵»Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.

⁶»Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την επιθυμία τους.

⁷»Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους, γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεός του.

⁸»Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού.

⁹»Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους, γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.

¹⁰»Μακάριοι είναι εκείνοι που έχουν υποστεί διωγμό για χάρη της δικαιοσύνης, επειδή σε αυτούς ανήκει η βασιλεία των ουρανών.

¹¹Μακάριοι είστε όταν σας χλευάσουν και σας καταδιώξουν και σας κακολογήσουν με κάθε ψεύτικη κατηγορία εξαιτίας μου.

¹²Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλίαση, γιατί θ' ανταμειφθείτε με το παραπάνω στους ουρανούς. Έτσι καταδίωξαν και τους προφήτες πριν από σας».

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 5, 1-12

3. Ευτυχία: Προς Διόνητον επιστολή

Ευτυχία δεν είναι να τυρανάς τους συνανθρώπους σου και να θέλεις να έχεις περισσότερα από εκείνους· αυτές είναι καταστάσεις με τις οποίες δεν μιμείσαι τον Θεό αλλά αποξενώνεσαι από την μεγαλιότητα του Θεού. Ευτυχία είναι, να αναλαμβάνεις το φορτίο της ανάγκης του πλησίον σου, να θέλεις να μοιράζεσαι τα δικά σου με αυτούς που έχουν λιγότερα. Αυτός που, όσα έλαβε εκ Θεού, τα μοιράζεται με όσους βρίσκονται σε ανάγκη, γίνεται «θεός» γι' αυτούς αφού είναι μιμητής του Θεού.

Προς Διόνητον επιστολή

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

4. Περί ευτυχίας αποφθέγματα:

α. Κανένας δεν έχει δικαίωμα να ευτυχεί μόνος του.

Ραούλ Φολερώ

β. Κύριε, μάθε μας ν' αγαπήσουμε αυτούς που δεν αγαπήθηκαν. Κάνε μας να υποφέρουμε με τον πόνο των άλλων. Μην επιτρέψεις πια να ευτυχούμε μόνοι μας... Δος μας την αγωνία της παγκόσμιας δυστυχίας και φύλαξέ μας από τη λησμονιά των άλλων.

π. Γερβάσιος Ραπτόπουλος

5. Την πόρτα ανοίγω το βράδυ

Την πόρτα ανοίγω το βράδυ, τη λάμπα κρατώ ψηλά,
να δούνε της γης οι θλιμμένοι, να 'ρθούνε, να βρουν συντροφιά.

Να βρουνε στρωμένο τραπέζι, σταμνί για να πιει ο καημός
κι ανάμεσά μας θα στέκει ο πόνος, του κόσμου αδερφός.

Να βρουνε γωνιά ν' ακουμπήσουν, σκαμνί για να κάτσει ο τυφλός
κι εκεί καθώς θα μιλάμε θα 'ρθει συντροφιά κι ο Χριστός.

Τάσος Λειβαδίτης, 1978

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η ΕΛΠΙΔΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1.

Up & Up (Coldplay)

Fixing up a car to drive in it again.
Searching for the water hoping for the rain.
Up and up, up and up.
Down upon the canvas, working meal to meal.
Waiting for a chance to pick your orange field.
Up and up, up and up.
See a pearl form, a diamond in the rough,
see a bird soaring high above the flood.
It's in your blood, it's in your blood.
Underneath the storm an umbrella is saying
sitting with the poison takes away the pain.
Up and up, up and up it's saying.
We're going to get it, get it together right now,
going to get it, get it together somehow,
going to get it, get it together and flower,
we're going to get it, get it together I know,
going to get it, get it together and flow,
going to get it, get it together and go.
Up and up and up
Lying in the gutter, aiming for the moon,
trying to empty out the ocean with a spoon.
Up and up, up and up.
How come people suffer how come people part?
How come people struggle how come people break your heart?
Yes I want to grow, yes I want to feel.
Yes I want to know show me how to heal it up.
See the forest there in every seed
angels in the marble waiting to be freed.
Just need love just need love.
When the going is rough saying
and you can say what is, or fight for it
close your mind or take a risk
you can say it's mine and clench your fist
or see each sunrise as a gift
fixing up a car to drive in it again,
when you're in pain
when you think you've had enough
don't ever give up, don't ever give up!

Ψηλά - ψηλά

Επιδιορθώνω ένα αμάξι για να το οδηγήσω ξανά.
Ψάχνω για νερό, ελπίζοντας να βρέξει.
Ψηλά και ψηλά, ψηλά και ψηλά.
Κάτω απ' τις σκηνές, δουλεύοντας από γεύμα σε γεύμα.
Περιμένοντας μία ευκαιρία για συγκομιδή στον πορτοκαλεώνα σου.
Ψηλά - ψηλά, ψηλά - ψηλά.
Δες ένα μαργαριτάρι να σχηματίζεται, ένα ακατέργαστο διαμάντι,
δες ένα πουλί να υψώνεται πάνω απ' την πλημμύρα.
Είναι μέσα στο αίμα σου, είναι μέσα στο αίμα σου.
Κάτω από την καταιγίδα μία ομπρέλα λέει:
Το να μένεις με το δηλητήριο σου παίρνει τον πόνο.
Ψηλά - ψηλά, ψηλά- ψηλά, λέει:
Θα τα καταφέρουμε μαζί αμέσως τώρα.
Θα τα καταφέρουμε με κάποιον τρόπο.
Θα τα καταφέρουμε μαζί και θα ανθίσουμε.
Θα τα καταφέρουμε μαζί τώρα, το ξέρω.
Θα τα καταφέρουμε μαζί και θα κυλήσουμε.
Θα τα καταφέρουμε μαζί και θα φύγουμε.
Ψηλά - ψηλά, ψηλά- ψηλά.
Ξαπλώνω στον υπόνομο, στοχεύοντας στο φεγγάρι.
Προσπαθώ να αδειάσω τον ωκεανό με ένα κουτάλι.
Ψηλά, ψηλά.
Πώς οι άνθρωποι υποφέρουν, πώς οι άνθρωποι χωρίζουν;
Πώς οι άνθρωποι παλεύουν, πώς ραγίζουν την καρδιά σου;
Ναι, θέλω να μεγαλώσω, ναι, θέλω να αισθανθώ.
Ναι, θέλω να μάθω, δείξε μου πώς να θεραπευτώ.
Δες το δάσος εκεί, μέσα σε κάθε σπόρο.
Άγγελοι μέσα στο μάρμαρο περιμένουν να ελευθερωθούν.
Χρειάζεσαι μόνο αγάπη, χρειάζεσαι μόνο αγάπη.
Όταν το 'φεύγω' λέγεται σκληρά
και μπορείς να πεις τι είναι ή να παλέψεις γι' αυτό,
κλείσε το μυαλό σου ή πάρε ένα ρίσκο.
Μπορείς να πεις πως είναι δικό μου και να σφίξεις τη γροθιά σου
ή να δεις κάθε ανατολή του ήλιου σαν ένα δώρο.
Επιδιόρθωσε ένα αμάξι, για να το οδηγήσεις ξανά.
Όταν πονάς,
όταν νομίζεις ότι δεν αντέχεις άλλο,
μην τα παρατάς ποτέ. Μην τα παρατάς ποτέ!

Coldplay, *Up & Up*

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Η μεταμόρφωση του Ιησού

¹Υστερα από έξι μέρες, παίρνει ο Ιησούς μαζί του τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, τον αδερφό του, και τους ανεβάζει σ' ένα ψηλό βουνό. ²Εκεί μεταμορφώθηκε μπροστά τους: έλαμψε το πρόσωπό του σαν τον ήλιο και τα ενδύματά του έγιναν άσπρα σαν το φως. ³Τότε εμφανίστηκε σ' αυτούς ο Μωυσής και ο Ηλίας, και συνομιλούσαν με τον Ιησού. ⁴«Κύριε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ!» είπε ο Πέτρος στον Ιησού. «Να κάνουμε, αν θέλεις, εδώ τρεις σκηνές: μια για σένα, μια για το Μωυσή και μια για τον Ηλία».

⁵Ενώ μιλούσε ακόμα, ένα φωτεινό σύννεφο τους σκέπασε, και μέσα από το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, ο εκλεκτός μου· αυτόν να ακούτε». ⁶Όταν το άκουσαν οι μαθητές, έπεσαν με το πρόσωπο στη γη και φοβήθηκαν πολύ. ⁷Τους πλησίασε τότε ο Ιησούς, τους άγγιξε και τους είπε: «Σηκωθείτε και μη φοβόσαστε». ⁸Σήκωσαν τότε τα μάτια τους και δεν είδαν κανέναν άλλο, παρά τον ίδιο τον Ιησού μόνο του.

⁹Ενώ κατέβαιναν από το βουνό, τούς πρόσταξε: «Μην πείτε σε κανέναν αυτό που είδατε, ώσπου ν' αναστηθεί ο Υιός του Ανθρώπου από τους νεκρούς».

Ευαγγέλιο κατά Ματθαίον 17, 1-9



Μεταμόρφωση, Θεοφάνη του Έλληνα, 15ος αι.

2. Ερμηνεία της εικόνας της Μεταμορφώσεως

Όπως κάθε βυζαντινή εικόνα, έτσι και η εικόνα της Μεταμορφώσεως γίνεται αφορμή ιερών στοχασμών για τον πιστό, που τη βλέπει και την ασπάζεται. Σ' αυτό βοηθούν τα τροπάρια της εορτής της Μεταμορφώσεως, διότι τονίζεται σ' αυτά, εκτός του κυρίου σκοπού του γεγονότος, που είναι το προ-άγγελμα της ενδόξου και σωτηρίου δια του Σταυρού αναστάσεως, και ο δευτερεύων σκοπός: η δόξα

των πιστών στη βασιλεία των ουρανών. Έτσι σ' ένα τροπάριο αναφέρεται ότι ο Κύριος μετεμορφώθη «για να δηλώσει ότι όσοι θα διαπρέψουν στις αρετές, θα αξιωθούν της ενθέου δόξης». Σε άλλα δε τροπάρια παρακαλείται ο μεταμορφωθείς Κύριος να φωτίσει τις ψυχές μας με το Θαβώριο φως, του οποίου οι ακτίνες κατηύγασαν τους Αποστόλους («Λάμψον και ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς τὸ φῶς σου τὸ αἴδιον»).

Ο πιστός, καθώς ενατενίζει την άγια εικόνα της Μεταμορφώσεως, φέρει εις τον νου του την γνωστή ευχή της Εκκλησίας μας:

«Χριστέ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον καὶ ἀγιάζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, σημειωθήτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, ἵνα ἐν αὐτῷ ὀψόμεθα φῶς τὸ ἀπρόσιτον· καὶ κατεύθυνον τὰ διαβήματα ἡμῶν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν σου· πρεσβείαις τῆς παναχράντου σου μητρὸς καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων. Ἀμήν».

Χρήστος Γκότσης, *Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων*

3. Άγιος Σεραφεΐμ του Σάρωφ και Μοτοβίλωφ*

(*Σημ. Ο κτηματίας Νικόλαος Μοτοβίλωφ, που το 1831 θεραπεύθηκε θαυματουργικά μετά από σοβαρή ασθένεια από τον όσιο Σεραφεΐμ, συνδέθηκε πολύ με τον όσιο και αξιώθηκε να συζητήσει πολύ μαζί του για πνευματικά θέματα. Τη συζήτηση που ακολουθεί την κατέγραψε ο ίδιος ο Μοτοβίλωφ σε σημειώσεις, οι οποίες αργότερα εκδόθηκαν από τον π. Παύλο Φλωρένσκυ).

- Γέροντα, είπα, όλη την ώρα μιλάτε για τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, την οποία πρέπει ν αποκτήσουμε, αλλά πώς και πού μπορώ να την δω; Τα καλά έργα είναι ορατά. Άραγε το Άγιο Πνεύμα μπορεί να γίνει ορατό; Πώς μπορώ να γνωρίζω αν Αυτό είναι μαζί μου ή όχι;
- Η χάρη του Αγίου Πνεύματος, η οποία μας έχει δοθεί στο βάπτισμα, λάμπει στην καρδιά μας, παρά τις αμαρτίες και τα σκοτάδια που μας περικυκλώνουν. Αυτή εμφανίζεται μέσα σε άρρητο φως σ' εκείνους, με τους οποίους ο Κύριος αναγγέλλει την παρουσία Του. Οι άγιοι Απόστολοι αισθάνθηκαν χειροπιαστά την παρουσία του Αγίου Πνεύματος.

Εγώ τότε ρώτησα:

- Πώς θα μπορούσα να γίνω και εγώ προσωπικά μάρτυρας αυτού του πράγματος;

Ο π. Σεραφεΐμ με αγκάλιασε και μου είπε:

- Αγαπητέ μου, εμείς είμαστε και οι δύο τώρα μέσα στο Άγιο Πνεύμα. Γιατί δεν με κοιτάζεις;
 - Γέροντα, δεν μπορώ να σας κοιτάξω διότι το πρόσωπό σας έγινε φωτεινότερο από τον ήλιο και τα μάτια μου έχουν θαμπωθεί.
 - Μη φοβάσαι, διότι και εσύ έχεις γίνει τώρα φωτοφόρος όπως και εγώ. Έχεις και εσύ τώρα γεμίσει από το Άγιο Πνεύμα, αλλιώς δεν θα μπορούσες να με δεις έτσι όπως με βλέπεις.
- [...] Τον κοίταξα και με διαπέρασε ρίγος. Φανταστείτε τον ήλιο στην πιο δυνατή λάμψη της μεσημβρινής ακτινοβολίας του και στο κέντρο του ηλίου να βλέπετε πρόσωπο ενός ανθρώπου, που συνομιλεί μαζί σας. Βλέπετε τις κινήσεις των χειλιών του, την έκφραση των ματιών του, ακούτε τη φωνή του, αισθάνεστε ότι το ένα του χέρι είναι απλωμένο γύρω από τον ώμο σας, αλλά δεν βλέπετε ούτε αυτό το χέρι, ούτε το πρόσωπο, παρά μόνο το εκτυφλωτικό φως που απλώνεται παντού γύρω σας και φωτίζει με τη λάμψη του το χιόνι που καλύπτει το ξέφωτο και τις χιονονιφάδες που πέφτουν.

- Τι αισθάνεσαι; με ρώτησε.
- Ησυχία και ειρήνη ανέκφραστη, είπα.
- Και τι ακόμη αισθάνεσαι;
- Να γεμίζει η καρδιά μου από άρρητη χαρά.
- Αυτή η χαρά που αισθάνεσαι είναι μηδαμινή όταν συγκριθεί με εκείνη τη χαρά για την οποία έχει γραφεί: «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν

ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπώσιν Αὐτόν». Σε μας δόθηκε μία σκιά μόνο της χαράς αυτής, τι να πει κανείς για την πραγματική χαρά; Τι αισθάνεσαι ακόμη, ἄνθρωπε του Θεοῦ;

- Ανέκφραστη θερμότητα, εἶπα.
- Τι εἶδους θερμότητα; Εἴμαστε στο δάσος, τώρα εἶναι χειμώνας και παντού γύρω μας χιόνι... Τι εἶδους θερμότητα εἶναι αυτή που αισθάνεσαι;

Και ἐγὼ ἀποκρίθηκα:

- Ὅπως ὅταν λούζομαι με ζεστό νερό. Αισθάνομαι ἀκόμη ευωδία τέτοια, που ποτέ μέχρι τώρα δεν ἔχω αισθανθεῖ.
- Ξέρω, ξέρω, εἶπε ἐκεῖνος, σε ρωτῶ ἐπίτηδες. Αὐτή η ευωδία που αισθάνεσαι εἶναι η ευωδία του Ἁγίου Πνεύματος. Και αὐτή η θερμότητα για την οποία μιλάς δεν υπάρχει στην ατμόσφαιρα, ἀλλὰ μέσα μας. Θερμαίνόμενοι ἀπὸ αὐτήν οἱ ἐρημίτες δεν φοβούνταν τον χειμῶνα διότι φορούσαν τον χιτώνα της χάριτος ο οποίος ἀντικαθιστοῦσε το ἔνδυμα. «Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν». Ἡ κατάσταση στην οποία τώρα βρισκόμαστε το ἀποδεικνύει. Να τι σημαίνει να εἶσαι πλήρης Πνεύματος Ἁγίου.
- Θα θυμάμαι το ἔλεος αὐτό που μας επισκέφθηκε σήμερα; ἐρώτησα.
- Πιστεύω ὅτι ο Κύριος θα σε βοηθήσει να το διαφυλάξεις στην καρδιά σου, διότι αὐτό δόθηκε ὄχι μόνο για μας, ἀλλὰ διὰ μέσου ἡμῶν και για τον ὑπόλοιπο κόσμο. Πορεύου ἐν εἰρήνῃ! Ο Κύριος και η Παναγία ἀς εἶναι μαζί σου!

Ὅταν τον ἀφήσα το ὄραμα δεν εἶχε παύσει: ο γέροντας βρισκόταν στην ἴδια θέση που εἶχε στην ἀρχὴ της συνομιλίας μας και το ἀρρητο φως που εἶχα ἰδεῖ με τα μάτια μου συνέχιζε να τον περιβάλλει.

Ἀρχιμ. Ιουστίνος Πόποβιτς, *Οσίου Σεραφεῖμ του Σαρῶφ Βίος*

4. Ἡ Μεταμόρφωση της ζωῆς

Μέσα στα ὅρια της γῆς υπάρχει ἀκόρεστη πείνα και ἀσβεστη δίψα θεογνωσίας, διότι ο ἀγώνας μας εἶναι να φθάσουμε τον Ἄφθαστο, να δούμε τον Ἀόρατο, να γνωρίσουμε Αὐτόν που βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε γνώση.

Ἡ ὁρμὴ αὐτὴ αυξάνει ἀκατάπαυστα σε κάθε ἄνθρωπο, ὅταν το Φως της Θεότητος ευδοκήσει να τον καταυγάσει, ἔστω και με κάποια ἀμυδρὰ προσέγγισή Του, διότι τότε στους νοερούς ὀφθαλμούς μας ἀποκαλύπτεται σε ποια ἄβυσσο διαμένουμε. Ἡ ὄραση αὐτὴ καταπλήσσει ὅλο τον ἄνθρωπο, και τότε η ψυχὴ του δεν γνωρίζει ἀνάπαυση και δεν μπορεῖ να τη βρει, μέχρις ὅτου ἐλευθερωθεῖ πλήρως ἀπὸ το σκοτάδι που την διακατέχει, μέχρις ὅτου γεμίσει ἀπὸ την Ἀκόρεστη Τροφή, μέχρις ὅτου το Φως αὐτό αυξηθεῖ στην ψυχὴ και ενωθεῖ μαζί της τόσο, ὥστε Φως και ψυχὴ να γίνουν ἓνα, προκαταγγέλλοντας τη θέωσή μας στη Θεῖα δόξα.

Ἡ Μεταμόρφωση του Κυρίου ἀποτελεῖ στερεὸ θεμέλιο της ἐλπίδας για τη μεταμόρφωση ὅλης της ζωῆς μας -η οποία τώρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόπο, ἀσθένειες, φόβο- σε ζωὴ ἀφθαρτη και θεοειδῆ. Ἐν τούτοις, η ἀνάβαση αὐτὴ στο ὑψηλὸ ὅρος της Μεταμορφώσεως συνδέεται με μεγάλο ἀγώνα. Ὅχι σπάνια ἐμεῖς ἐξασθενούμε ἀπὸ την ἀρχὴ αὐτοῦ του ἀγώνα και ἀπελπισία φαίνεται να κυριεύει την ψυχὴ...

Προ ἐτῶν, κατὰ την ἡμέρα της Μεταμορφώσεως, ρώτησα κάποιον ἀσκητὴ ο οποίος, ὅπως ἀναμφίβολα πιστεύω, αξιώθηκε πολλές φορές να δει αὐτὸ το Φως... Δεν ἐβλεπα την οδὸ μπροστὰ μου· δεν γνώριζα πῶς να εἰσέλθω σε αὐτὴ τη ζωὴ, ἀπὸ πού να ἀρχίσω· αισθανόμουν τον εαυτό μου μέσα σε γνόφο και ρώτησα: «Τι να κάνω για να κληρονομήσω την αἰώνια ζωὴ»;

Και μου δόθηκε η ἀπάντηση: «Να προσεύχεσαι, ὅπως ο ἅγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, ο οποίος για χρόνια ἐκράζε, “Κύριε, φώτισόν μου το σκότος”, και εἰσακούσθηκε».

Ἀρχιμ. Σωφρόνιος Σαχάρωφ, *Ἀσκησις και Θεωρία*

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Γίνε εσύ η αλλαγή που θέλεις να δεις στον κόσμο.

Μαχάτμα Γκάντι

5. Η δύναμη της αμοιβαίας μεταμόρφωσης

39. Οι χριστιανοί όχι μόνο έχουν μάθει να συνυπάρχουν με ανθρώπους άλλων θρησκευτικών παραδόσεων, αλλά και έχουν μεταμορφωθεί μέσα από αυτήν τη συνύπαρξη. Έχουμε ανακαλύψει άγνωστες πτυχές της παρουσίας του Θεού στον κόσμο και ξεχασμένα στοιχεία των δικών μας χριστιανικών παραδόσεων. Επίσης, έχουμε προσέξει περισσότερο τα πολλά χωρία από τη Βίβλο, τα οποία μας καλούν να είμαστε περισσότερο ευαίσθητοι απέναντι στους άλλους...

42. Μπορεί λοιπόν κανείς να αντλήσει συμπεράσματα από αυτά τα παραδείγματα και από παρόμοιες εμπειρίες στην καθημερινή ζωή, για ένα όραμα αμοιβαίας φιλοξενίας μεταξύ των ανθρώπων διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων. Από την χριστιανική προοπτική, αυτό σχετίζεται στενά με το λειτουργήμα της συμφιλίωσης. Προϋποθέτει τόσο τη μαρτυρία μας στους «άλλους» για τον Θεό εν Χριστώ, όσο και την προθυμία μας να επιτρέψουμε στον Θεό να μας μιλήσει μέσω των «άλλων». Όταν γίνεται αντιληπτή κατ' αυτόν τον τρόπο, η ιεραποστολή δεν αφήνει περιθώρια για θριαμβολογίες. Συμβάλλει στην κατάργηση των αιτιών της θρησκευτικής εχθρότητας και της βίας που συχνά τη συνοδεύουν. Η φιλοξενία απαιτεί από τους χριστιανούς να αποδεχθούν τους άλλους ως δημιουργημένους κατ' εικόνα Θεού, γνωρίζοντας ότι ο Θεός μπορεί να μας μιλά μέσω των άλλων για να μας διδάξει και να μας μεταμορφώσει, όπως ακριβώς μπορεί να χρησιμοποιεί εμάς για να μεταμορφώσει τους άλλους.

43. Η βιβλική διήγηση και οι εμπειρίες στο οικουμενικό κίνημα φανερώνουν ότι μια τέτοια αμοιβαία μεταμόρφωση βρίσκεται στο επίκεντρο της αυθεντικής χριστιανικής μαρτυρίας. Η ανοιχτωσύνη απέναντι στους «άλλους» μπορεί να αλλάξει τους «άλλους», όπως μπορεί να αλλάξει κι εμάς. Μπορεί να τους προσφέρει νέες προοπτικές για τον Χριστιανισμό και το Ευαγγέλιο. Μπορεί επίσης να τους οδηγήσει σε μια νέα κατανόηση της δικής τους πίστης.

Μια τέτοια ανοιχτωσύνη, καθώς και η μεταμόρφωση που προκύπτει από αυτήν, μπορεί με τη σειρά της να εμπλουτίσει τη ζωή μας με απροσδόκητους τρόπους.

Πρόταση προς συζήτηση επιτροπών του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών Πίστη και Τάξη, Διαθρησκειακές Σχέσεις, Ιεραποστολή και Ευαγγελισμός

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

6. Έχω ένα όνειρο...

...Σας λέω σήμερα, φίλοι μου, ότι παρά τις δυσκολίες και τις απογοητεύσεις της στιγμής, έχω ακόμη ένα όνειρο... Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα αυτό το έθνος θα ξεσηκωθεί και θα ζησει το αληθινό νόημα της πεποίθησής του: «Θεωρούμε αυτές τις αλήθειες αυταπόδεικτες, ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δημιουργηθεί ίσοι».

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα στους κόκκινους λόφους της Τζόρτζια, οι γιοι των πρώτων σκλάβων και οι γιοι των πρώτων ιδιοκτητών θα μπορέσουν να καθίσουν μαζί στο τραπέζι της αδελφότητας.

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα ακόμη και η Πολιτεία του Μισισίπι, μια έρημη πολιτεία, πνιγμένη από τη λάβρα της αδικίας και της καταπίεσης, θα μεταμορφωθεί σε μια όαση ελευθερίας και δικαιοσύνης.

Έχω ένα όνειρο ότι τα τέσσερα παιδιά μου μια μέρα θα ζήσουν σε ένα έθνος, όπου δε θα κριθούν από το χρώμα του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους.

Έχω ένα όνειρο σήμερα.

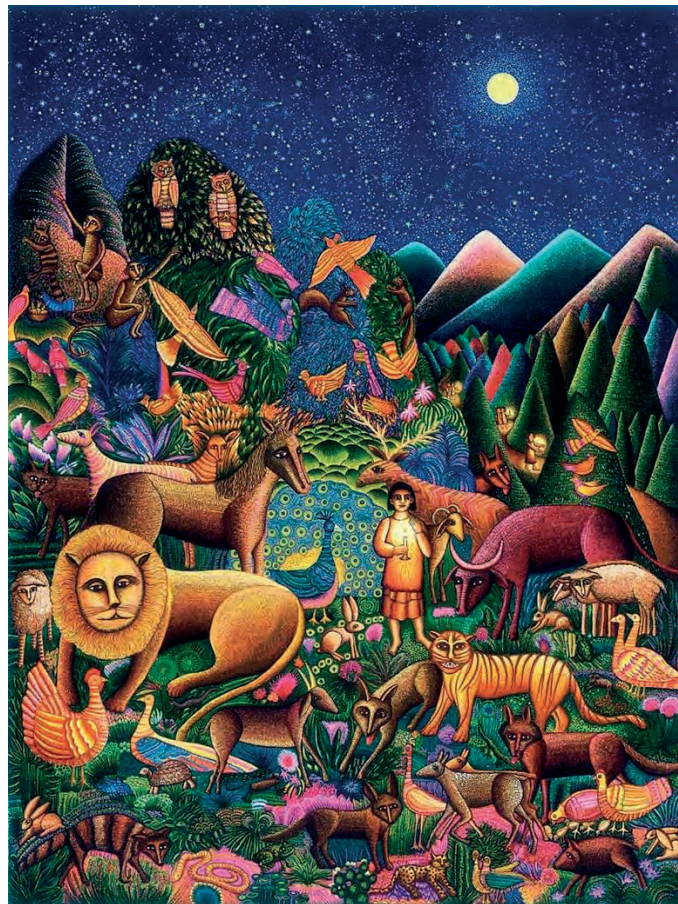
Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα η πολιτεία της Αλαμπάμα... θα μεταμορφωθεί σε μια πολιτεία, όπου τα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορέσουν να πιαστούν χέρι με χέρι με τα μικρά λευκά αγόρια και κορίτσια και να περπατήσουν μαζί σας αδελφές και αδελφοί.

Έχω ένα όνειρο σήμερα.

Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα κάθε κοιλάδα θα υψωθεί, κάθε λόφος και βουνό θα χαμηλώσει, οι ανώμαλοι τόποι θα γίνουν ομαλοί και οι στραβοί τόποι θα γίνουν ευθείς και η δόξα του Κυρίου θ' αποκαλυφθεί και όλη η σάρκα μαζί θα την αναγνωρίσει...

Όταν αφήσουμε την ελευθερία να ηχήσει, όταν την αφήσουμε να ηχήσει από κάθε χωριό και κάθε κωμόπολη, από κάθε πολιτεία και κάθε πόλη, θα μπορέσουμε να επιστεύσουμε εκείνη τη μέρα που όλα τα παιδιά του Θεού, μαύροι άνθρωποι και λευκοί άνθρωποι, εβραίοι και εθνικοί, προτεστάντες και καθολικοί, θα μπορέσουν να ενώσουν τα χέρια και να τραγουδήσουν τα λόγια του παλιού νέγκρικου ύμνου: «Επιτέλους, ελεύθεροι! Επιτέλους, ελεύθεροι! Ευχαριστούμε τον Παντοδύναμο Θεό, επιτέλους είμαστε ελεύθεροι!».

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, *I Have a Dream*



John August Swanson, *Peaceable kingdom (To Βασιλείο της Ειρήνης)*, 1987



Έντουαρντ Χικς, *The Peaceable Kingdom (Το Βασίλειο της Ειρήνης)*, 1834



Fritz Eichenberg, *The Peaceable Kingdom (Το Βασίλειο της Ειρήνης)*, 1950

Ο βασιλιάς της ειρήνης και η βασιλεία του

Ένα κλωνάρι θα φυτρώσει απ' τον κορμό του Ιεσσαί κι ένα κλαδί θα ξεπροβάλει από τις ρίζες του. Πάνω του θ' αναπαύεται το Πνεύμα του Κυρίου... Θα κρίνει με δικαιοσύνη τους φτωχούς και θα υπερασπίζεται μ' ευθύτητα τους ταπεινούς της χώρας... Τότε θα κάθεται ο λύκος παρέα με το αρνί και θα κοιμάται ο πάνθηρας με το κατσίκι αντάμα. Το μοσχαρακι και το λιονταρόπουλο θα βόσκουνε μαζί κι ένα μικρό παιδί θα τα οδηγάει. Η αγελάδα κι η αρκούδα την ίδια θα 'χουνε βοσκή και τα μικρά τους το ίδιο το λημέρι. Το λιοντάρι θα τρέφεται καθώς το βόδι με άχυρο. Το βρέφος άφοβα θα παίζει στη φωλιά της έχιδνας, το νήπιο που μόλις αποκόπηκε από της μάνας του το γάλα θ' απλώνει το χεράκι του στις κόμπρας τη σπηλιά. Κανένας δεν θα προξενεί στον άλλον βλάβη ούτε κακό πουθενά στ' όρος το άγιο του Θεού, γιατί η γνώση του Κυρίου τη χώρα θα σκεπάζει όπως σκεπάζουν τα νερά τη θάλασσα. Σαν έρθει εκείνη η μέρα, το βλαστάρι από τη ρίζα του Ιεσσαί εκεί θα στέκεται για τους λαούς σημαία. Τα έθνη θα 'ρχονται να του ζητάνε συμβουλή και κατοικία του θα είν' η δόξα του Κυρίου.

Ησαΐας 11, 1-10

ΟΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Πηγές εικονιστικού και λοιπού βοηθητικού υλικού

1.1 Επιστήμη

1. Άγ. Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας (2003). *Λόγοι και Ομιλίες, Τόμος Γ΄*, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη, σσ. 9-14.
2. Ζηζιούλας, Ιω., μητρ. Περγάμου (2002). Ο άνθρωπος και το περιβάλλον: Ορθόδοξη θεολογική προσέγγιση. Στο *Επιστήμες Τεχνολογίες αιχμής και Ορθοδοξία. Διεθνές επιστημονικό συνέδριο. 4-8 Οκτωβρίου 2000*. Αθήνα: Ι.Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος. Στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=poim&contents=contents_technology.asp&main=technology&file=Pergamou.htm.
3. Μπάντι Κριστιάνο (1857). *Ο Γαλιλαίος αντιμετωπίζει την Ιερά Εξέταση*. Ανακτήθηκε από <http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/galileo/galileotrial.jpg> (10/9/2016).
4. Collins, Francis S. (2009). *Η γλώσσα του Θεού: Ένας επιστήμονας δίνει μαρτυρία για την πίστη*. Π. Ε. Καραγιαννάκος, Ηλ. Κ. Κατσούφης επιστημ. επιμ, & Θρ. Κετσέας, μετάφρ. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 141.

1.2 Τεχνολογία

1. Ζιάκας Θ. (2002). Ο νεωτερικός μεσσιανισμός, *περιοδικό Άρδην* (τ. 35). Διατίθεται στο <http://antifono.gr/portal/πρόσωπα/ζιάκας/αθρογραφία/535-Ο-νεωτερικός-μεσσιανισμός.html>.
2. Κυριαζόπουλος, Σπ. (1965). *Η Καταγωγή του Τεχνικού Πνεύματος*, Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 154-155.
3. Μπένζος Μ. (2009). Τεχνολογία και Θεολογία, ηλεκτρ. περιοδικό Αντίφωνο: Επιστήμες, φιλοσοφία, Τέχνες, Θεολογία. Ανακτήθηκε από <http://antifono.gr/portal/κατηγορίες/επιστήμη-θρησκεία/γραπτός-λόγος/852-2009-03-08-21-52-47.html> (1/9/2016).
4. Μπεκριδάκης Δ. (2010). *Ιδεολογία και Τεχνολογία: Απόπειρα διερεύνησης των θεολογικών όρων άρθρωσης του τεχνικού φαινομένου*. Ανακτήθηκε από http://e-theologia.blogspot.gr/2010/11/blog-post_8064.html (1/9/2016).
5. Ημερίδα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2011). *Η πληροφορική και η επίδρασή της σε άνθρωπο και κοινωνία* (αποσπάσματα). Διατίθεται στο <http://www.europarl.europa.eu/news/el/newsroom/20110408STO17329/μεταξύ-μηχανής-και-ανθρώπου-τα-ηθικά-διλλήματα-της-πληροφορικής> (1/9/2016).
6. *Μέλλουσα Κρίση*. Ανακτήθηκε από <https://techcomic.wordpress.com/category/religion/> (1/9/2016).

1.3 Γενετική

1. Σχολικό βιβλίο Βιολογίας Γ' Γενικού Λυκείου Θετικής Κατεύθυνσης, 2014, κεφ. 4, *Τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA*, σ. 61.
2. Σύμβαση Οβιέδο (1997). *Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική*.
3. Χατζηνικολάου Νικόλαος, μητρ. Μεσογαίας (2007). *Ελεύθεροι από το γονιδίωμα: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*, Αθήνα: Σταμούλης, σσ. 37-38.
4. Γιαμβριάς Χρήστος, *Οι σύγχρονες εξελίξεις των Βιολογικών επιστημών πρόκληση για τον σημερινό άνθρωπο*, 1997, περ. Ακτίνες, σ. 579.
5. Σαντέλ Μάικλ (2011). *Ενάντια στην τελειότητα: Η ηθική στην εποχή της γενετικής μηχανικής*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 106.

1.4 Οικολογία

1. Jordan Chris (2009). *Midway: Message from the Gyre*. Ανακτήθηκε από <http://www.chrisjordan.com/gallery/midway/#about> (3/9/2016).
2. Γεωργόπουλος Αλέξανδρος και Καραγεωργάκης Σταύρος (2005). *Όταν η Περιβαλλοντική Ηθική συναντά την Πολιτική Οικολογία*. Στο Γεωργόπουλος, Α. (επιμ.) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται*, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 822-823.
3. α. Αββάς Ισαάκ ο Σύρος, *Λόγοι Ασκητικοί*, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών Ισαάκ του Σύρου, Θεσσαλονίκη: Πατερικές Εκδόσεις Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1991, ΞΒ-ΠΣΤ.
β. Κάλλιστος Ware, μητρ. Διοκλείας, *Αρχή Ημέρας. Η ορθόδοξη προσέγγιση της Δημιουργίας* (Νίκη Τσιρώνη μτφρ.), εκδ. Ιερού προσκυνημάτων Αγίου Γεωργίου του εν Ιωαννίνους, Ιωάννινα 2007, σσ. 15 -17.
γ. Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Μητρ. Φλωρίνης Αυγουστίνου Καντιώτη, *Κοσμάς ο Αιτωλός, Ορθόδοξος Ιεραποστολική Αδελφότητα «Ο Σταυρός»*.
δ. Τζαβάρας, Α. (2005). *Αναμνήσεις από τον Γέροντα Πορφύριο*. Μήλεσι Ωρωπού: Ι.Γ. Η. Μεταμορφώσεως Σωτήρος.
4. Κοινή Διακήρυξη Πάπα Ιωάννη Παύλου Β' και Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, Βενετία 2002, διατίθεται στο: http://www.naturazante.com/2007/07/blog-post_3164.html

2.1 Πλούτος

1. Eichenberg Fritz (1950). *Ο Χριστός στο συσσίτιο* (Christ in the breadline). Ανακτήθηκε από <http://thecatholiccatalogue.com/the-prayer-of-st-francis-illustrated-by-fritz-eichenberg/> (10/9/2016).
2. Παλλάδιος, *Λαυσαϊκόν*, PG 34, 1018A-1019C (επιλογές - απόδοση Θ. Ν. Παπαθανασίου). Στο Μπέγζος, Μ., Παπαθανασίου, Α., *Θέματα Χριστιανικής Ηθικής Γ' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σσ. 33-34.
3. Ζιάκας Γρ. (³2008). *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*, Θεσσαλονίκη: Σφακιανάκη, σσ. 45-46.
4. Κόντογλου Φώτης (2001). *Μυστικά Άνθη*, Αθήνα: Παπαδημητρίου. Διατίθεται στο http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/fwths_kontogloy/ma-index.htm.
5. Ελληνική Βιβλική Εταιρεία
6. Το Ιερό Κοράνι, σούρα 2, Αθήνα: Κάκτος, 2006.
7. γ. Τα Ανάλεκτα του Κομφουκίου, Σ. Χαλικιάς επιμ. και μετάφρ., Αθήνα: Ίνδικτος, 2001.
8. Ζιάκας Γρ. (³2008). *Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας: Ινδοϊσμός, Ταοϊσμός, Κομφουκισμός, Βουδισμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*, Θεσσαλονίκη: Σφακιανάκη, σσ. 152-153.
9. Ιωάννης Χρυσόστομος, PG 52,399. Στο *Θέματα Ζωής*, τ. Α', εκδ. Ι.Μ. Παρακλήτου, 2003, σσ. 182-195.
10. Βασίλειος Μέγας, PG 31, 261-277. Ομιλία εις το ρητό του κατά Λουκάν «Καθελώ μου τάς άποθήκας καί μείζονας οικοδομήσω» καί περί πλεονεξίας. Διατίθεται στο <http://poimin.gr/omilia-megalou-vasiliou-riton-tou-kata-loukan-evangeliou-kathelo-mou-tas-apothikas-ke-mizonas-ikodomiso-ke-peri-pleonexias/>
11. Γελοιογραφίες για τον πλούτο και την εργασία.
 - α. Kuczynski Pawel Ανάκτηση από <http://imagesphotogallery.blogspot.gr/2014/05/contradictions-of-human-race-in.html> (3/9/2016).
 - β. Kuczynski Pawel. Ανάκτηση από <http://pawelkuczynski.com/Prace/Cartoons/> (3/9/2016).
 - γ. Joaquín Salvador Lavado «Quino» (1987). *Κινολογίες*, εκδ. Ars Longa, σελ. 17.

2.2 Εργασία

1. 7. Αββά Αμμωνά, *Περί της χαράς της ψυχής του αρξαμένου δουλεύσαι τω Θεώ*, ΒΕΠΕΣ τ. 40, σελ. 70.

2. Ιωάννης Χρυσόστομος, *Λόγος α΄ εις το «Ασπάσασθε Πρίσκιλλαν και Ακύλαν»*, P.G. 51, 187-196. Διατίθεται στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSEPAL-C104/604/3958,17665/>
3. ΟΗΕ (1948): Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (άρθρα 23, 24 και 25).
4. Σινόπουλος Π. Α. (1997). *Εργασία και σχέσεις αλληλεγγύης οικογενειακού τύπου. Η οικογένεια ως μονάδα εργασίας του λαού της Παλαιάς Διαθήκης*, Αθήνα, εκδ. Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, σσ. 65-71.
5. Μπουλγκάκωφ Σεργκέι (1964). Ορθοδοξία και οικονομική ζωή, περ. *Σύνορο*, τ. 31, σσ. 153-161.
6. 1. Άγιος Εφραίμ ο Σύρος, *Ασκητικά*, Θεσσαλονίκη: Ρηγόπουλος, 1996, σελ. 326-331.

2.3 Συμβίωση

1. Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, *Εις την προς Εφεσίους, Κ΄*, 5, ΕΠΕ, 21, PG 62, 146-148.
2. α. Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, *Εις Γέν., Ζ΄*, ΕΠΕ 8, 138
β. Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, *Εις Πράξ., Όμ. ΜΘ΄*, ΕΠΕ 16B, 124.
γ. Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, *Προς Κολοσσαείς, Ομιλία ΙΒ*, ΕΠΕ 22, 342.
3. Καραγιάννης Δ. (2014). *Έρωτας ή τίποτα*, Αθήνα: Αρμός, σσ. 125-126.
4. Φάρος π. Φ., Κοφινάς π. Στ., (1991). *Συζυγία*, Αθήνα: Ακρίτας, σσ. 49-50.
5. Αββάς Ματώης, *Αποφθέγματα, Ecclesiae Graecae monumenta*, στ. 561-562.
6. Γιαννουλάτος Αναστάσιος, αρχιεπίσκοπος Αλβανίας (2015). *Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες. Θρησκευολογική θεώρηση*, Αθήνα: Αρμός, σσ. 181-183.

2.4 Επανάσταση

1. Άγιος Λουκάς, αρχιεπ. Κριμαίας, *Αγάπησα το μαρτύριο: Αυτοβιογραφία*, αρχιμ. Νεκτάριος Αντωνόπουλος επιμ., Αθήνα: Πορφύρα, 2013, σσ. 88-89.
2. Άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς (2008) *Αργά βαδίζει ο Χριστός*, Αθήνα: Εν πλω, σσ. 42-47.
3. Ζακ Ελλύλ, *Αναρχία και Χριστιανισμός*, 2009.

3.1 Ειρήνη

1. Βρεττάκος Ν. (1981). *Τα ποιήματα, τ. Β΄*, Αθήνα: Τρία φύλλα, σ. 263.
2. Όσιος Σεραφείμ του Σάρωφ. *Σταχυολογήματα, Στο Η φωνή των Πατέρων, τόμ. Α΄ (1-10)*, Ι.Μ. Παρακλήτου Ωρωπός Αττικής, 2011.
3. α. Goya Francisco (1814). *3η Μαΐου 1808: Η εκτέλεση των υπερασπιστών της Μαδρίτης*. Στον πίνακα ο ζωγράφος τονίζει την αθωότητα των θυμάτων του πολέμου (ο άνθρωπος που πρόκειται να εκτελεστεί έχει στα χέρια του τα «στίγματα» από τα καρφιά του Χριστού και απλώνει τα χέρια του σαν να πρόκειται να σταυρωθεί) και την βαρβαρότητα κάθε στρατιωτικής συμπλοκής. Ανάκτηση από <http://www.visual-arts-cork.com/paintings-analysis/third-of-may-goya.htm#description> (5/9/2016).
β. Πικάσο Πάμπλο (1937). *Γκουέρνικα*. Ανάκτηση από <http://www.agiazoni.gr/article.php?id=17372939564487531566> (5/9/2016).
4. *Ο Φώτης Κόντογλου στην τρίτη διάστασή του*, εκδ. Ι. Κοιν. Οσίου Νικοδήμου, Γουμένισσα, 2003, σσ. 124-127.
5. Παπαδόπουλος Χρυσόστομος, Μητρ. Αθηνών, *Ιστορία της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων*, Αθήνα 1910, έκδ. Πατριαρχείον Ιεροσολύμων (Α΄ ανατύπωση 2010), σσ. 231-232 (απόδοση στη νεοελληνική).
6. Νησιώτης Ν. (2004). *Από την ύπαρξη στη συνύπαρξη: Κοινωνία, Τεχνολογία, Θεολογία*, Αθήνα: Μαΐστρος, σσ. 46-53.
7. Gillet Lev (²1983). *Ιησούς. Ατενίζοντας τον Σωτήρα*, (Τρακατέλλης Δ. μετάφρ.). Αθήνα: Δόμος, σσ. 117-119 (απόδοση στη νεοελληνική).
8. Αγία και Μεγάλη Σύνοδος (2016). *Η Αποστολή της Ορθόδοξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονον κόσμον* (παράγραφοι Γ΄ και Δ΄).
9. Πάπας Φραγκίσκος και Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, *Κοινή Δήλωση*, Ιεροσόλυμα 2014, παράγραφοι 7,8,9.
10. Μήνυμα της 10ης Συνέλευσης του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών για την ειρήνη και τη δικαιοσύνη (2013). Διατίθεται στο <http://blogs.auth.gr/moschosg/2013/11/14/το-μήνυμα-της-10ης-συνέλευσης-του-πσε/>.
11. Διακήρυξη των μουσουλμάνων της Ελλάδος (2014). Διατίθεται στο <http://inkomotini.gr/οι-μουφτήδες-της-θράκης-καταδικάζουν/>.

3.2 Δικαιοσύνη

1. Καραγιάννης Δ. (2010). *Η αδικία που πληγώνει*, Αθήνα: Αρμός, σσ. 46 -47.
2. Κρουσταλάκης Ευ. (2007). *Δικαιοσύνη και Δικαίωση: Από την ανθρώπινη δικαιοσύνη στην εκ Θεού δικαίωση*, Αθήνα: Εν πλω, σσ. 37-39 και 56-59.
3. Αθανάσιος, μητρ. Λεμεσού (2016). Καθ' Οδόν. *Περιοδική Νεανική Έκδοση Ι. Μ. Λεμεσού*, τ. 53.
4. Παπαθανασίου, Θ. (2001). *Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μία προκήρυξη*, Αθήνα: Ακρίτας, σ. 46.
5. Μαυρόπουλος, Δ. (2015). Η δικαιοσύνη του Θεού, περ. *Νέα Ευθύνη*, τχ. 29 (αποσπάσματα). Διατίθεται στο <http://antifono.gr/portal/κατηγορίες/θεολογία-θρησκευολογία/γραπτός-λόγος/5165-δικαιοσυνη-του-θεου.html>.
6. Μενούνος, Ιω. (1979). *Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές*. Αθήνα: Τήνος.
7. *Ζωή με δικαιοσύνη και ειρήνη*. Πρόταση διακήρυξης του Οικουμενικού Δικτύου Γερμανίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. Στο *Ιδιοκτησία για τους ανθρώπους, όχι για το κέρδος*, Θ. Δρίτσας και Κ. Σπαθαράκης μετάφρ., Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2013, σσ. 334-335.

3.3 Ευτυχία

1. Τόμας Μορ, *Προσευχή*. Στο Ζουμπουλάκης, Στ., *Χριστιανισμός της χαράς: Η μαρτυρία του Πάπα Φραγκίσκου* (2015). Αθήνα: Πόλις. Η προσευχή αυτή, του Αγίου της Καθολικής Εκκλησίας Τόμας Μορ, ήταν μέρος του λόγου του Πάπα Φραγκίσκου που απηύθυνε στην Κουρία -διοικητικό όργανο της Καθολικής Εκκλησίας- το 2014. Διατίθεται στο <http://www.kathimerini.gr/797817/article/epikairothta/kosmos/grafeiokratikos-xristianismos>
2. α. Ουπανισάδα, Τσαντόγυα (VIII,9,I-2).
β. Ιερό Κοράνιο, σούρα 98, 7-8, Αθήνα: Κάκτος, 2006.
δ. Λάο-Τσε, *Τάο -τε -κινγκ*. Στο Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκευάματα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2011, σσ. 297-298.
ε. Ζιάκας Γρ. (2008). *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους πολιτισμούς της Ασίας: Ινδοϊσμός, Βουδισμός-Τζαϊνισμός Κίνα Κομφουκισμός-Ταϊσμός, Θιβέτ και Ιαπωνία*, Θεσσαλονίκη: Σφακιανάνη, σσ. 277-278.
3. *Πρός Διόγνητον Έπιστολή*, Χ, 5-6, ΒΕΠΕΣ 2, 253, μετάφρ. π. Θεοδόσιος Μαρτζούχος.
4. β. π. Γερβάσιος Ραπτόπουλος <http://www.diakonia-filakon.gr/frontend/articles.php?cid=106>.

5. Τάσος Λειβαδίτης (1978). Μουσική: Μ. Θεοδωράκης.

3.4 Μεταμόρφωση

1. Coldplay (2016), Up & Up, *Album: A Head Full Of Dreams*. Διατίθεται στο <https://www.youtube.com/watch?v=BPNTC7uZYrIΔογδγ>
2. Γκότσης, Χ. (2000). *Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
3. Αρχιμ. Ιουστίνος Πόποβιτς (1995). *Οσίου Σεραφεΐμ του Σαρώφ Βίος*, Θεσσαλονίκη: Το Περιβόλι της Παναγίας. Διατίθεται στο <http://agiostheologos.gr/paterika-vivlia/item/25-osios-serafeim-tou-sarof>.
4. Αρχιμ. Σωφρονίου, Σαχάρωφ (2010). Άσκηση και Θεωρία, Έσσεξ Αγγλίας: εκδ. I.M. Τιμίου Προδρόμου.
5. Θρησκευτικός Πλουραλισμός και Χριστιανική Αυτο-κατανόηση (2005). *Πρόταση προς συζήτηση επιτροπών του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών Πίστη και Τάξη, Διαθρησκευτικές Σχέσεις, Ιεραποστολή και Ευαγγελισμός*. Διατίθεται στο <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/other-meetings/mission-and-evangelism/gr13.pdf>.
6. Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, *I Have a Dream*, Ομιλία στο μνημείο του Λίνκολν, Ουάσιγκτον, 28 Αυγούστου 1963.

Για τη μετάφραση των κειμένων της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

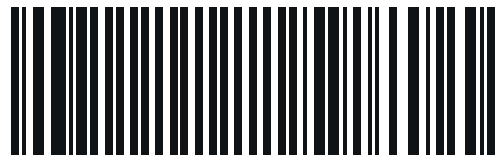
Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.



Κωδικός Βιβλίου: 0-22-0243
ISBN 978-960-06-5492-9



ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ



(01) 000000 0 22 0243 3